

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

TEJA PELKO

SPREMEMBE V NATU PO TERORISTIČNEM NAPADU NA ZDA 11.09.2001

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

TEJA PELKO

red. prof. dr. ANTON BEBLER

**SPREMEMBE V NATU PO TERORISTIČNEM NAPADU
NA ZDA 11.09.2001**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

KAZALO

SEZNAM KRATIC	V
UVOD	1
2 VSEBINSKI IN METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR	2
2.1 Opredelitev predmeta proučevanja	2
2.2 Izhodiščne opredelitve	3
2.3 Struktura naloge	5
2.4 Metodološki pristop	6
2.5 Opredelitev temeljnih pojmov	6
2.5.1 Nato	6
2.5.2 Terorizem	7
3 NATOV ODNOS DO TERORIZMA OD USTANOVITVE DO 11. SEPTEMBRA 2001	7
4 NATOV NEPOSREDEN ODZIV NA 11. SEPTEMBER	11
4.1 Sprejem osmih ukrepov v boju zoper terorizem	15
4.2 Uporaba zavezniških zmogljivosti v protiterorističnem boju	16
4.2.1 Operacija Eagle Assist	16
4.2.2 Operacija Active Endeavour	17
4.3 Izjavi obrambnih in zunanjih ministrov	19
4.3.1 Natov odgovor na terorizem	19
4.3.2 Izjava o boju zoper terorizem	20
4.4 Sklep	22
5 DOLGOROČNI UKREPI NATA POVEZANI Z BOJEM PROTI TERORIZMU	23
5.1 Ustanovitev Natovih odzivnih sil (NRF)	24
5.2 Preoblikovanje vojaških poveljstev	26
5.3 Praška zaveza za povečanje zmogljivosti (PCC)	30
5.4 Obramba pred novimi grožnjami	34
5.4.1 Vojaški koncept za boj proti terorizmu	35
5.4.2 Pet obrambnih pobud proti jedrskemu, biološkemu in kemičnemu orožju	35
5.4.3 Obramba pred napadi na računalniške informacijske sisteme	36
5.4.4 Raziskava o izvedljivosti protiraketne obrambe	36
5.5 Sklep	38
6 VPLIV 11. SEPTEMBRA NA ODNOSE Z NEČLANICAMI IN DRUGIMI ORGANIZACIJAMI	39
6.1 Odnosi s partnerskimi državami	39
6.1.1 Partnerski akcijski načrt proti terorizmu	40
6.2 Odnosi z Rusko federacijo	41
6.2.1 Ustanovitev sveta Nato–Rusija in njegovo delovanje	43
6.3 Odnosi z Evropsko unijo	51

6.3.1	EU–Nato deklaracija o ESDP	53
6.3.2	Podpis sporazuma o zaščiti informacij	56
6.3.3	Prezem mirovne operacije v Makedoniji s strani EU	57
6.3.4	Skupni pristop do Zahodnega Balkana	61
6.4	Sklep	64
7	<i>DELOVANJE NATA V ZVEZI Z VOJNAMI V AFGANISTANU IN IRAKU</i>	66
7.1	Vojna v Iraku in pomoč Turčiji	67
7.2	Nato in povojno dogajanje v Iraku	78
7.2.1	Praška izjava o Iraku	78
7.2.2	Pomoč Poljski	79
7.3	Mirovna vloga Nata v Afganistanu	81
7.3.1	"Koalicija voljnih" v vojni v Afganistanu	81
7.3.2	Nato v delovanju ISAF	83
7.4	Sklep	87
8	<i>ZAKLJUČEK</i>	89
9	<i>VIRI</i>	95

SEZNAM KRATIC

ACE	Allied Command Europe (Poveljstvo zavezniških sil za Evropo)
AFNORTH	Allied Forces Northern Europe (Zavezniške sile za severno Evropo)
AWACS	Airborne Warning and Control System (Sistem za opozarjanje in nadzor iz zraka)
CAOC	Combined Air Operations Centres (Centri za kombinirane zračne operacije)
CCMS	NATO Committee on Challenges to Modern Society (Odbor za proučevanje izzivov sodobne družbe)
CEP	Civil Emergency Planning (Civilno krizno načrtovanje)
CEPC	Civil Emergency Planning Committee (Odbor za civilno krizno načrtovanje)
CFE	Conventional Armed Forces in Europe (Pogodba o konvencionalnih oboroženih silah v Evropi)
CFSP	Common Foreign and Security Policy (Skupna zunanja in varnostna politika)
CINCSOUTH	Commander in Chief Allied Forces Southern Europe (Poveljnik zavezniških sil za južno Evropo)
CJTF	Combined Joint Task Force (Skupne združene namenske sile)
DCI	Defence Capabilities Initiative (Pobuda za obrambne zmogljivosti)
DPC	Defence Planning Committee (Odbor za obrambno načrtovanje)
EADRCC	Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre (Evroatlantski center za koordinacijo ukrepanja ob nesrečah)
EAPC	Euro-Atlantic Partnership Council (Evroatlantski partnerski svet)
ESDI	European Security and Defence Identity (Evropska varnostna in obrambna identiteta)
ESDP	European Security and Defence policy (Evropska varnostna in obrambna politika)
ERRF	European Rapid Reaction Force (Evropske sile za hitro posredovanje)
EU	European Union (Evropska unija)

ICTY	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (Mednarodno kazensko sodišče za nekdanjo Jugoslavijo)
ISAF	International Security Assistance Force (Mednarodne sile za zagotavljanje varnosti)
MAP	Membership Action Plan (Akcijski načrt za članstvo)
MDFS	(Nato) Missile Defence feasibility study (Raziskava o izvedljivosti Natove protiraketne obrambe)
NAC	North Atlantic Council (Severnoatlantski svet)
NATO (Nato)	North Atlantic Treaty Organization (Organizacija severnoatlantskega sporazuma)
NAVSOUTH	Allied Naval Forces Southern Europe (Zavezniške mornariške sile za južno Evropo)
NRF	NATO Response Force (Natove odzivne sile)
OZN	Organizacija združenih narodov
PCC	Prague Capabilities Commitment (Praška zaveza za povečanje zmogljivosti)
PJC	Permanent Joint Council (Stalni skupni svet)
PfP	Partnership for Peace (Partnerstvo za mir)
PMSC	Political Military Steering Committee on Partnership for Peace (Politično-vojaški usmerjevalni odbor za Partnerstvo za mir)
SACEUR	Supreme Allied Commander Europe (Vrhovni poveljnik zavezniških sil za Evropo)
SACLANT	Supreme Allied Commander Atlantic (vrhovni poveljnik zavezniških sil za Atlantik)
SACT	Supreme Allied Commander Transformation (Vrhovni zavezniški poveljnik za preoblikovanje)
SHAPE	Supreme Headquarters Allied Powers Europe (Vrhovno poveljstvo zavezniških sil v Evropi)
STANAVFORLANT	Standing Naval Force Atlantic (Stalne mornariške sile v Atlantiku)
STANAVFORMED	Standing Naval Force Mediterranean (Stalne mornariške sile v Sredozemlju)

SFOR	Stabilisation Force (Stabilizacijske sile)
TMD	Theatre Missile Defence (Protiraketna obramba)
WEU	Western European Union (Zahodnoevropska unija)
WMD	Weapons of Mass Destruction (Orožja za množično uničevanje)

UVOD

Pojem terorizma sega v čas francoske revolucije – s to besedo so označevali metodo ene od faz revolucije v času jakobinske diktature (med letoma 1794 in 1796), ko so Robespierre in drugi jakobinci menili, da revolucije ni moč ubraniti, če sovražnika ne bodo zastrašili¹. Konec 19. stoletja je terorizem postal strategija opozicije v nekaterih državah: ruski revolucionarji in anarhisti v Franciji, Španiji, Italiji in Nemčiji so ga uporabljali kot osrednje sredstvo v poskusih zrušitve obstoječega, pogosto avtokratskega, režima. V obdobju med obema vojnama so teroristične taktike uporabljala desna ekstremistična gibanja za doseg politične moči. Med leti 1950 in v začetku 1960 se je terorizem pojavljal v nekaterih narodnoosvobodilnih gibanjih kot npr. na Cipru in v Alžiriji. V postkolonialnem obdobju je terorizem postal velik mednarodni fenomen. Konec 1960 so revolucionarji v Latinski Ameriki in palestinski nacionalisti razvili novo taktiko terorizma: zajetje talcev, s čimer so vlade prisiljevali k izpolnitvi svojih zahtev. Nasilje je naraslo, ko so tuje države, ki so podpirale tovrstne lokalne režime, kot ZDA, postale tarče napadov. Ugrabitve letal na Bližnjem vzhodu in ugrabitve diplomatov v Latinski Ameriki so postali rutina. Zajetje izraelskih atletov na olimpijskih igrah v Münchnu leta 1972 je pokazalo na pomen publicitete pri taktiki jemanja talcev in razširitve palestinskega terorizma na ozemlje zahodne Evrope. Do sredine 70-ih let prejšnjega stoletja je postal levičarski in separatistični terorizem za liberalne demokracije v zahodni Evropi² resen problem. Probleme s terorizmom so imele v 80-ih letih prejšnjega stoletja tudi države izven Evrope: Indija, Šri Lanka in Latinska Amerika (Argentina, Brazilija, Urugvaj, Peru). Iranska revolucija leta 1979 in izraelska invazija na Libanon leta 1982 sta nakazali nov pojav terorističnih akterjev: radikalnih protizahodno usmerjenih islamskih skupin. V osemdesetih je prišlo do terorizma, ki so ga podpirale posamezne države³. V 90-ih letih prejšnjega stoletja je v ZDA prišlo do terorističnih napadov, ki so zahtevale

¹ (Krunić, 1997)

² V Nemčiji in Italiji se je terorizem pojavil skupaj s študentskimi protestnimi gibanji, v baskovskih predelih Španije in na severnem Irskem pa obstajajo etnonacionalistične separatistične organizacije (Crenshaw, 2001).

³ Leta 1986 so ZDA prepričane, da Libija stoji za terorističnimi napadi nad Američani, državo napadle z vojaško silo, Libija pa se jim je maščevala z bombardiranjem ameriškega letala PanAm 103 leta 1988 (Crenshaw, 2001).

večje število žrtev⁴, česar do takrat ni bilo. Druga značilnost terorizma v devetdesetih je bila bojazen pred terorističnim napadom z uporabo WMD⁵.

Teroristični napad na ZDA je bil torej le eden izmed mnogih, vendar je zaradi načina napada in izbire tarč ter zaradi velikega števila žrtev presegel nacionalni okvir. Z bojem proti terorizmu so se začele bolj aktivno ukvarjati mednarodne organizacije, zveza Nato pa je zaradi njega prvič v svoji zgodovini aktivirala 5. člen Severnoatlantske pogodbe.

2 VSEBINSKI IN METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 Opredelitev predmeta proučevanja

Teroristični napad na ZDA je pretresel svet. Sam način napada (ugrabitev štirih letal na ozemlju ZDA), tarča napada (ZDA kot najmočnejša država sveta), izbrani cilji napada (gospodarski, politični⁶ in vojaški simbol države) ter veliko število žrtev (okoli 3.000, od tega veliko iz drugih držav), so pokazali na popolno nemoč in nepripravljenost držav na tovrstne tragedije. Zaveznicam je dokončno postalo jasno, da je potrebno zavezništvo v zelo kratkem času prilagoditi novim varnostnim izzivom in grožnjam, če želijo, da bo imelo, v odsotnosti sovjetske grožnje in ob pojavu groženj 21. stoletja, še smisel za svoj obstoj. Zaveznice so takoj obsodile teroristični napad na ZDA in jim ponudile pomoč v boju zoper terorizem. V ta namen so sprejele tudi nekaj izjav (tako na ravni držav članic kot na ravni partnerskih držav, Ruske federacije in EU) in praktičnih ukrepov. Med slednje lahko štejemo: uporabo zavezniških sredstev v operacijah *Eagle Assist* in *Active Endeavour*; ukrepe, sprejete na praškem vrhu; ustanovitev sveta Nato–Rusija; ter Natovo delovanje v zvezi z vojnami v Afganistanu in Iraku. V nalogi bom podrobneje opisala prej omenjene ukrepe in poskušala ugotoviti, kakšne posledice je imel napad

⁴ Bombni napad na mestno zvezno stavbo v Oklahomi, ki so ga izvedli ameriški desničarji, in napad na WTC v New Yorku, ki so ga izvedli islamski skrajneži (Crenshaw, 2001).

⁵ Zaradi napada s sarinom v tokijski podzemni železnici leta 1995 in zaradi širitve jedrskega, kemičnega in biološkega orožja (Crenshaw, 2001).

⁶ Če predvidevamo, da je bilo četrto letalo namenjeno k Beli hiš.

za zavezništvo ter kaj bi bilo morda še potrebno storiti, da bi bilo v boju zoper terorizem bolj učinkovito, če naj to sploh bo njegova naloga.

2.2 Izhodiščne opredelitve

Teroristični napad na ZDA, ki se je zgodil 11. septembra 2001, je bil za to državo velik šok, saj napada v tako velikem obsegu niso doživeli že vse od Pearl Harborja leta 1942. Dogodek je spremenil ameriški pogled na svet in njegovo percepcijo ogroženosti. ZDA so spoznale, da se ne morejo več zanesti na zaščito dveh oceanov, ki sta zgodovinsko varovala državo in njeno prebivalstvo pred tujimi napadalci. Teroristični napad je prinesel tudi spoznanje, da so grožnje po koncu hladne vojne postale bolj kompleksne in daljnosežne – namesto ene, velike grožnje, ki bi lahko uničila celotni svet, se svet sooča s številnimi grožnjami manjšega obsega, ki so težje opazne in proti katerim se ni tako lahko boriti. Ameriška politika je po napadu postala še bolj unilateralna in sebična. Ameriško stališče in prepričanje, podkrepjeno z 11. septembrom, je bilo, da se je z zlom potrebno spopasti na njegovih tleh, tudi če to pomeni vojno. ZDA so bile zato razočarane nad odzivom Evrope po terorističnem napadu (z izjemo VB, ki je vseskozi stala ob strani ZDA), ki je sicer izrazila obžalovanje nad dogodkom, zaradi preživetih dveh svetovnih vojn pa ni bila tako navdušena za vojno proti zlu vsepovprek in brez kakršnihkoli dokazov. Ko so ZDA Nato prepričale, da je napad prišel iz tujine, je zavezništvo prvič v zgodovini svojega obstoja aktiviralo 5. člen Severnoatlantske pogodbe, ki pravi, da pomeni napad na eno od držav članic napad na vse, članice pa lahko sprejmejo vse potrebne ukrepe – tudi uporabo oborožene sile, da bi ponovno vzpostavile in ohranile varnost na ozemlju severnoatlantskega zavezništva. Zveza Nato, ki je nastala zaradi sovjetske grožnje in v kateri se je predvidevalo, da bo v primeru nevarnosti Evropi na pomoč priskočila njena zaveznica Amerika, je z zavezniškimi sredstvi pomagala ZDA. ZDA so zvezo Nato zaprosile za 7 letal tipa AWACS, ki so namesto njihovih, ki so jih poslali v Afganistan, opravljala naloge zgodnjega opozarjanja in nadzorovanja iz zraka. Zavezništvo je solidarnost v boju proti terorizmu pokazalo tudi z operacijo, imenovano *Active Endeavour*, v kateri zavezniško ladjevje nadzoruje in patroljira po vzhodnem Sredozemlju ter spremlja zavezniške trgovske in civilne ladje, ki potujejo skozi gibraltarsko ožino. Razen teh dveh ukrepov ZDA zavezništva niso zaprosile za ničesar več – v samo vojno v Afganistanu so zaradi izkušnje z ZRJ, ko so se morale z zaveznicami vsakodnevno posvetovati o tarčah, in zaradi

nezadostnih zmogljivosti zavezništva za moderno bojevanje na oddaljenem območju raje odšle s koalicijskimi partnericami, čeprav tudi te v nekaterih primerih niso prispevale veliko⁷. Po koncu hladne vojne so namreč ZDA še naprej povečevale obrambni proračun in razvijale nova orožja, medtem ko je Evropa denar raje namenjala za socialo. Razlike so se tako samo povečevale, razne pobude (DCI) pa so, kljub obljubam, ostale neuresničene.

Na praškem vrhu so države članice sprejele vrsto odločitev, ki naj bi zavezništvu omogočile spopad z grožnjami 21. stoletja. Ustanovitev manjših, visokotehnološko opremljenih sil za hitro posredovanje, ki bodo sposobne v kratkem času oditi kamorkoli bo potrebno, zmanjšanje vojaških poveljstev iz 20 na 11 in praška zaveza za povečanje zmogljivosti naj bi iz okostenelega, na sovjetsko grožnjo pripravljenega Nata naredila fleksibilno in na današnje izzive pripravljeno zavezništvo.

Orožje za množično uničevanje, ki naj bi ga posedoval Saddam Husein, in ameriška želja po strmoglavljenju iraškega režima sta zavezništvo pripeljala do ene največjih kriz v njenem 54-letnem obstoju. Francija, ki si prizadeva za prevlado na evropski celine in ki že po tradiciji nasprotuje ZDA, nemški kancler Schroeder, ki si je na bližajočih volitvah glasove pridobival z mirno rešitvijo Iraka, Belgija in Luksemburg so namreč več tednov nasprotovali sprva ameriški, kasneje pa tudi turški prošnji za pomoč v primeru napada na Irak. Do soglasja je prišlo šele po odločitvi generalnega sekretarja, da se glasovanje prenese v DPC, kjer Francija zaradi izstopa iz vojaškega dela zveze Nato ne more sodelovati. Turčiji so zaveznice priskočile na pomoč s štirimi letali tipa AWACS, petimi protiraketnimi obrambnimi sistemi Patriot in več kot 100 pripadajočimi raketami, z zaščito civilnega prebivalstva pred morebitnimi napadi z biološko-kemičnim orožjem in humanitarno pomočjo. Ob tem se je zopet pokazala vrzel v opremljenosti evropskih vojska. Odnosi med ZDA in Francijo ter Nemčijo so se pričeli izboljševati šele po tretjem aprilu, ko je prišlo do srečanja med ameriškim zunanjim ministrom in zunanjimi ministri EU in Nata. Nemčija in Francija sta si po koncu vojne v Iraku prizadevali za zgladitev spora z ZDA – dokaz za to je tudi odobritev Natovega prevzema mirovne operacije v Afganistanu, prve

⁷ Danski prispevek v Afganistanu (ki nima morja) je bila podmornica iz druge svetovne vojne, ki so jo zaradi prevelikih stroškov potovanja do Afganistana raje pripeljali z ladjo.

Natove operacije izven evropskega območja, in Natove tehnične pomoči Poljski, ki je septembra 2003 prevzela vodenje enega od treh stabilizacijskih območij v Iraku.

V nalogi podajam naslednje hipoteze:

1. Zavezništvo je po 11. septembru 2001 radikalno spremenilo svoj odnos do terorizma.
2. Protiteroristični boj navzlic uradnim deklaracijam ni postal osrednja dejavnost zveze Nato, prispeval pa je k njegovi delni preobrazbi.
3. Učinkovitost zavezništva v boju zoper terorizem je omejena tako zaradi narave sodobnega terorizma kakor tudi zaradi ustroja zavezništva.

Literaturo za pisanje naloge zaradi aktualnosti teme v veliki meri tvorijo uradni dokumenti zveze Nato in članki tako v tiskanih kot elektronskih medijih.

2.3 Struktura naloge

Osrednji del naloge je razdeljen na pet poglavij. V prvem opisujem Natov odnos do terorizma od ustanovitve do 11. septembra. Drugo poglavje zajema Natov neposredni odziv na 11. september, ko je zavezništvo na prošnjo ZDA sprejelo osem ukrepov v boju zoper terorizem in se s svojimi sredstvi vključilo v protiteroristični boj. Navedeni sta tudi izjavi obrambnih in zunanjih ministrov NAC v zvezi s terorizmom. V tretjem poglavju predstavljam ukrepe Nata v boju zoper terorizem, sprejete na praškem vrhu: ustanovitev NRF; preoblikovanje vojaških poveljstev; PCC in obramba pred novimi grožnjami – praška izjava o Iraku je opisana v petem poglavju. V četrtem poglavju opisujem vpliv 11. septembra na odnose z nečlanicami in drugimi organizacijami. V nalogi podrobneje opisujem odnose z Rusko federacijo, ki se od maja 2002 odvijajo na ravni 20-tih držav, in odnose z EU, ki so s skupno deklaracijo o ESDP, podpisom sporazuma o zaščiti informacij, odobritvi prevzema mirovne operacije v Makedoniji s strani EU in skupnim pristopom do Zahodnega Balkana kvalitativno presegli prejšnje sodelovanje. V zvezi s sodelovanjem z EAPC navajam samo partnerski akcijski načrt proti terorizmu, ostalih partnerskih odnosov pa zaradi nikakršnih posebnih novosti v tem obdobju ne zajemam. Peto poglavje je namenjeno delovanju Nata v zvezi z vojnami v Afganistanu in Iraku: turški zahtevi za pomoč v primeru napada na Irak in njeni odobritvi, vprašanju udeležbe zavezništva pri urejanju razmer v

Iraku in mirovni operaciji v Afganistanu. Po vsakem poglavju sledi krajši sklep, v zaključku pa povzetek glavnih ugotovitev naloge.

2.4 Metodološki pristop

Osrednji metodološki pristop, ki ga bom uporabila v nalogi, je analiza in interpretacija prvotnih in drugotnih pisnih virov, s katerim bom opisala spremembe v Natu od terorističnega napada do 1. avgusta 2003. Spremembe bom opisovala v kronološkem zaporedju.

2.5 Opredelitev temeljnih pojmov

2.5.1 Nato

Nato je regionalna evroatlantska meddržavna organizacija, katere glavni namen je s političnimi, vojaškimi in drugimi oblikami sodelovanja skupno zagotavljati varnost svojih članic. Organizacija je nastala z Washingtonskim sporazumom leta 1949 kot sistem kolektivne obrambe pred sovjetsko grožnjo. Od konca hladne vojne se je zveza prilagodila in spremenila svojo strukturo in politiko, da bi prispevala k večji varnosti v evroatlantskem prostoru, spodbudila konstruktiven politični dialog med zaveznicami in njihovimi sosedomi ter zagotovila regionalni mir in varnost. Od začetka 90-ih let prejšnjega stoletja so zaveznice Nata bistveno zmanjšale obseg svojih oboroženih sil ter prilagodile tako civilno kot vojaško strukturo zavezništva izvajanju novih vlog in nalog, predvsem obvladovanju kriznih situacij, ohranjanju miru in mirovniškemu delovanju v širšem prostoru. Nato s svojimi dejavnosti danes ne zagotavlja zgolj varnosti svojim članicam, temveč tudi preko civilno kriznega načrtovanja in znanstvenega sodelovanja prispeva k miru, stabilnosti, sodelovanju in demokratičnemu razvoju v celotnem evroatlantskem prostoru in ima vse lastnosti mednarodne organizacije⁸.

⁸ (Priročnik o zvezi Nato, 2001: 29–32)

2.5.2 Terorizem

Terorizem je sistematična uporaba zastraševanja s silo za doseganje družbeno-političnih ciljev⁹. Tarče terorizma so zato simbolične, njegove žrtve pa so pogosto naključne. Ker želijo teroristi s svojimi dejanji med ljudmi izzvati strah, paniko in druge psihične reakcije, je dejanje pogosto izredno nasilno in ima dramatičen učinek na celotno skupnost. Teroristična dejanja izvajajo predvsem manjše skupine ekstremistov, ki nimajo dovolj sredstev in moči, da bi se lahko enakovredno kosale s svojimi nasprotniki¹⁰. Termin terorizem se uporablja tudi za označevanje nasilja, ki ga izvaja ali podpira država. Značilnost terorizma je, da so pričakovani rezultati nesorazmerni tako s sredstvi, ki jih izvajalci posedujejo, kakor tudi s tveganjem¹¹.

3 NATOV ODNOS DO TERORIZMA OD USTANOVITVE DO 11. SEPTEMBRA 2001

Zavezništvo je leta 1949 nastalo zaradi bojzani pred sovjetsko vojaško grožnjo in zaradi preprečitve prevzema komunistične oblasti na zahodu. Geopolitična situacija s konca 40-ih let prejšnjega stoletja je močno vplivala na oblikovanje členov Severnoatlantske pogodbe. Severnoatlantska pogodba ima le 14. členov in pušča veliko manevrskega prostora za naknadno urejanje podrobnosti brez nenehnih popravkov samega ustanovnega besedila. V njeni preambuli¹² je zapisano, da bodo članice branile naslednja temeljna načela: demokracijo, svobodo posameznika in pravno državo in da želijo pospeševati stanovitnost in blaginjo na območju držav članic ter preko sistema kolektivne obrambe ohraniti mir in varnost. Vendar v nadaljevanju kot edino grožnjo miru in varnosti omenjajo le oborožen napad, kar ni presenetljivo. V tistem času se je namreč pričakovalo, da bi do morebitnega množičnega vojaškega napada lahko prišlo le s strani oboroženih sil sovražnih držav izven območja držav članic. Ta predpostavka je izključevala druga sovražna dejanja (npr. sabotaze, teroristična dejanja, itd.). Napadalec bi bil zato jasno

⁹ (Collins, 1994: 175 v Krunić, 1997)

¹⁰ (Krunić, 1997)

¹¹ (Crenshaw, 2001)

¹² (The North Atlantic Treaty)

razpoznaven in se ne bi mogel sklicevati na identiteto nedržavnosti¹³. Da terorizem ni bil predmet Severnoatlantskega sporazuma, lahko izberemo tudi iz njegove 6. točke¹⁴, ki opredeljuje ozemlja in predmete, za katere veljajo določila 5. člena, saj so med predmeti omenjena le vojaška sredstva (kopenske sile, ladje in letala) ne pa tudi civilni objekti, ki so pogoste tarče teroristov. Teroristična dejanja so najverjetneje izvzeli zaradi majhne destruktivne moči v primerjavi z množičnim oboroženim napadom rednih vojaških sil, še posebno ob uporabi WMD. Poleg tega so imele vlade vplivnih držav članic do terorizma dokaj ambivalenten odnos, ki je segal od tolerance domačih protikomunističnih, rasističnih in verskih ekstremistov, ki so redno ali občasno uporabljali teror (npr. nadvlada belih in krščanske fundamentalistične sekte v ZDA), prikrite dopustitve državnega ali s strani države financiranega desničarskega terorja v drugih državah članicah (med diktaturo na Portugalskem, v Grčiji in Turčiji) in v prozahodno usmerjenih državah (v Latinski Ameriki, Afriki in Aziji) do pooblastitve lastnih varnostnih služb za izvajanje terorizmu podobnih dejanj (npr. francoska razstrelitev plovila Greenpeace na Novi Zelandiji, nelegalne aretacije, ugrabitve, umori, itd.). Nekatere vlade so organizacijam in gibanjem, ki so se borila proti levičarskim režimom v Latinski Ameriki, Afriki in Aziji, dajala finančna sredstva, logistično pomoč in orožje, čeprav so te organizacije in gibanja izvajala atentate in bombardiranja. Eden takšnih prejemnikov zahodne pomoči je bil tudi Osama bin Laden in njegova fundamentalistična islamska skupina v Afganistanu¹⁵.

Razloge za to, da Nato boja proti terorizmu vse do 11. septembra 2001 ni štel med svoje pomembne naloge, torej med drugim najdemo v zgodovinskih okoliščinah, v katerih je zavezništvo nastalo. Poleg tega so se vsi teroristični napadi do 11. septembra dogajali bodisi izven meja držav članic (Afrika, Balkan, Bližnji vzhod, Čečenija, napadi islamskih skrajnežev na ameriške (pogosto vojaške) cilje na arabskem polotoku) ali pa so jih države članice štejele za notranja vprašanja določene članice (Grčija, Italija, Nemčija, Turčija, VB, Španija, Francija) in zato niso bila v "pristojnosti" zveze. V času 52-ih let (od 1949 do 2001) je skupno zaradi posledic terorističnih napadov na območju zavezništva umrlo več deset tisoč ljudi, vendar posamično noben ni zahteval toliko žrtev kot teroristični napad na ZDA, zato tudi ni imel tako velikega

¹³ Tudi takrat so že poznali uporabo t. i. lažnih prostovoljcev, ki so namesto držav izvajali operacije, nižje od množičnega vojaškega napada, vendar so domnevali, da tega na množični ravni, vsaj v Evropi, ne bi bilo mogoče izvesti (Bebler, 2003)

¹⁴ (The North Atlantic Treaty)

političnega učinka. Poleg tega je bil nedržavni terorizem, ki je po letu 1949 zahteval največje število žrtev v državah članicah, pogosto tesno povezan z gibanji, ki so se (ali so vsaj trdila, da se) borila proti višjim ciljem, kot so: svoboda, narodna osvoboditev, emancipacija, človekove pravice, ... Nasilno zatiranje tovrstnih gibanj je v mnogih primerih postalo predmet močnih kritik in nasprotovanj tako znotraj države kot s strani mednarodne skupnosti. Javno mnenje o gibanjih v državah članicah se je zelo razlikovalo glede na to, ali gre za domači ali tuji terorizem. Zaradi teh razlik in dojemanja terorizma kot pojava izven Natove pristojnosti delovanja v zavezništvu ni prišlo do zaznavnega organiziranega meddržavnega sodelovanja v boju proti terorizmu¹⁶.

Konec hladne vojne je prinesel potrebo po reformi in delni preusmeritvi zavezništva v smislu zmanjšanja vojaških dejavnosti in povečanja političnih in ostalih nevojaških dejavnosti, razvoja vloge regionalne varnostne organizacije na širšem evroatlantskem prostoru, itd. Terorizma med pomembnimi grožnjami, s katerimi bi se moral skupno spopadati Nato, v dokumentih in odločitvah zavezništva ni zaslediti. Strateški koncept zavezništva iz leta 1991¹⁷ navaja, da je nevarnost splošne vojne v Evropi praktično izginila, da pa obstajajo druga tveganja in negotovosti, s katerimi se bodo morale soočiti članice zavezništva in druge države evroatlantske regije, kot so nenadzorovana širitev WMD, pomanjkanje naravnih bogastev, terorizem in sabotaze. V sprejetem konceptu so države članice poudarile pomen že obstoječih sporazumov za posvetovanje med zaveznicami v skladu s 4. členom Washingtonske pogodbe in usklajevanje ukrepov in odgovorov na tovrstne grožnje, tudi v sodelovanju z državami nečlanicami. Leta 1995 je generalni sekretar Nata Willy Claes prvi javno označil islamski terorizem za največjo grožnjo zahoda in zavezništva, vendar je izjavo kmalu umaknil zaradi diplomatskega razburjenja, ki ga je ta povzročila v muslimanskih državah¹⁸. Šele z washingtonskim vrhom leta 1999 je bil terorizem prepoznan kot resna grožnja miru, varnosti in stabilnosti, ki lahko ogrozi teritorialno celovitost držav članic. Države članice so ponovno obsodile terorizem in poudarile svojo odločenost, da se bodo proti njemu borile v skladu z mednarodnimi obveznostmi in nacionalnimi zakonodajami. Zapisale so, da teroristična grožnja, usmerjena proti Natovim silam in Natovim bazam, zahteva preučitev in razvoj ustreznih obrambnih ukrepov, pri čemer svojo odgovornost nosijo tudi države

¹⁵ (Bebler, 2003)

¹⁶ (Bebler, 2003)

¹⁷ (Rome Declaration on Peace and Cooperation, 1991)

¹⁸ (Bebler, 2003)

gostiteljice¹⁹. V strateškem konceptu iz leta 1999 je zapisano, da lahko varnost zavezništva ogrozijo grožnje širšega obsega, kot so: terorizem, sabotaže, organizirani kriminal, pomanjkanje naravnih bogastev, in nekontrolirano gibanje velikega števila prebivalstva, predvsem kot posledica oboroženih konfliktov. Zapisano je tudi, da se bodo zaveznice v primeru tovrstnih groženj posvetovale v skladu s 4. členom Washingtonske pogodbe, po potrebi pa bodo uskladile svoje ukrepe in odgovore. Koncept navaja, da bodo države članice za vsak oboroženi napad na ozemlje zavezništva, ne glede na to, od kod bo prišel, uporabile 5. in 6. člen Washingtonske pogodbe. V njem pa je zapisana tudi potreba po zavarovanju zavezniških sil in njihove infrastrukture pred terorističnimi napadi²⁰.

Boj proti terorizmu je od ustanovitve eno izmed področij sodelovanja komisije zveze Nato in Ukrajine in sveta Nato–Rusija (ter pred tem stalnega skupnega sveta zveze Nato in Ruske federacije), vključen pa je tudi v PFP.

Od washingtonskega vrha leta 1999 naprej so članice zveze Nato na svojih srečanjih obsojale terorizem v vseh oblikah in izražale zaskrbljenost nad njegovimi pojavi (npr. v Čečeniji). V svojih dokumentih so poudarjale, da terorizem predstavlja grožnjo tako notranji kot mednarodni varnosti, mirnim meddržavnim odnosom in njihovi teritorialni celovitosti, razvoju in funkcioniranju demokratičnih institucij po svetu in človekovim pravicam ter civilnim svoboščinam. Iz njih je razbrati tudi trdno odločenost, da se bodo proti terorizmu borile v skladu z mednarodnimi obveznostmi in nacionalnimi zakonodajami preko učinkovitega sodelovanja, s katerim bodo poskušale preprečiti in zatreti to zlo. Članice so v boju zoper terorizem dale tudi polno podporo delu OZN na tem področju. Vendar je bil do 11. septembra terorizem v zavezništvu zaradi že zgoraj omenjenih razlogov na stranskem tiru in ni spadal med njegove pomembne dejavnosti. To je razvidno tudi iz tega, da članice (v okviru zveze Nato) nikoli niso s kakšnim dokumentom, ukrepom ali spremembo v strukturi, nalogah in zmogljivostih zavezništva podprle svoje odločenosti v boju zoper terorizem, tako domačega kot mednarodnega znotraj in izven njenega območja.

¹⁹ (An Alliance for the 21st Century, 1999)

²⁰ (The Alliance's Strategic Concept, 1999)

11. september je prinesel preobrat v vrednotenju terorizma znotraj Nata iz treh razlogov:

1. Terorizem je bil spoznan kot huda grožnja globalnega značaja.
2. Vzrok je bil tudi izreden spektakularen (edinstven, brutalen in preko televizije neposredno prenašan) dogodek, ki je povzročil močno psihološko-politično reakcijo v državah članicah, še posebno v samih ZDA, ki na nacionalnem ozemlju ni bila napadena že od leta 1812.
3. Tarča napada so bile ZDA, najmočnejša država na svetu, katere odločitve imajo velik vpliv na celotno mednarodno skupnost.

4 NATOV NEPOSREDEN ODZIV NA 11. SEPTEMBER

Zavezništvo se je na teroristični napad odzvalo še isti dan. V boju zoper terorizem so države članice na individualni in skupinski ravni sprejele osem ukrepov, ki so bili podlaga za izvedbo dveh operacij. Obrambni in zunanji ministri so na svojih sestankih sprejeli dva dokumenta, v katerih so strogo obsodili terorizem v vseh oblikah in pojavih in se zavezali, da se bodo proti njemu borili tudi z nevojaškimi ukrepi. V nadaljevanju bom podrobneje opisala omenjene ukrepe in sprejete izjave ministrov.

Teroristični napad sta še isti dan obsodila generalni sekretar Nata Lord Robertson in Severnoatlantski svet (NAC), najvišji organ Nata. V svoji izjavi²¹ je Lord Robertson najstrožje obsodil napad na ZDA in izrazil sočutje Američanom, žrtvam in njihovim družinam. Izrazil je potrebo, da mednarodna skupnost in države članice zavezništva združijo svoje moči v boju zoper terorizem. Severnoatlantski svet je v svoji izjavi izrazil solidarnost z ZDA in sočutje z žrtvami, njihovimi družinami in vsemi Američani. V izjavi je še zapisano, da članice Nata soglasno obsojajo to dejanje, usmerjeno na eno od članic Nata, in da so odločene, da se bodo s skupnimi močmi borile zoper terorizem. Države članice so izjavile tudi, da se lahko ZDA v tem kritičnem trenutku zanesejo na svojih 18 zaveznic, da ji bodo pomagale in jo podpirale in da storilci tega

²¹ (Statement by the Secretary General of NATO Lord Robertson, 2001)

dejanja ne bodo ostali nekaznovani²². Vojaški odbor pa se je takoj po napadih vrnil z načrtovanega obiska v Italiji in na Madžarskem²³.

Naslednji dan se je generalni sekretar Nata posvetoval z visokim predstavnikom za CFSP, teroristični napad pa so obsodile tudi države članice EAPC. Izrazile so svoje sočutje z žrtvami, njihovimi družinami in vsemi Američani ter svojo pripravljenost za boj proti terorizmu²⁴.

12. septembra se je zopet sestal NAC. Na sestanku so razpravljali o odgovoru na teroristični napad na ZDA oz. o tem, ali naj napad na ZDA razumejo kot primer, ki ga zajema 5. člen²⁵. Po dolgi razpravi so se zedinili, da bodo, v primeru, da bo dokazano, da je bil napad usmerjen iz tujine, aktivirali 5. člen Ustanovne pogodbe Severnoatlantskega zavezištva. Ta določa, da je napad na eno od članic enak napadu na vse; članice Nata pa lahko sprejmejo vse potrebne ukrepe – tudi uporabo oborožene sile, da bi ponovno vzpostavile in ohranile varnost na ozemlju severnoatlantskega zavezištva²⁶. Z aktiviranjem 5. člena, do katerega je prišlo prvič v zgodovini zavezištva, so članice Nata dale ZDA polno podporo pri iskanju in kaznovanju teroristov, ki so zakrivili torkove napade na ZDA²⁷. Generalni sekretar je o odločitvi NAC uradno obvestil

²² (Statement by the North Atlantic Council, 2001/b)

²³ (Military Committee puts an end to tour, 2001)

²⁴ (NATO reaffirms Treaty commitments in dealing with terrorist attacks against the US, 2001; Statement by the Euro-Atlantic Partnership Council, 2001)

²⁵ 5. člen Washingtonske pogodbe Nata

"Pogodbence soglašajo, da se oborožen napad na eno ali več pogodbenc v Evropi ali Severni Ameriki šteje za napad na vse pogodbenice, in zaradi tega soglašajo, da bo v primeru takega oboroženega napada vsaka od njih ob uresničevanju pravice do individualne ali kolektivne samoobrambe, ki jo priznava 51. člen Ustanovne listine OZN, pomagala tako napadeni(m) pogodbenici(cam) s takojšnjim individualnim in z drugimi pogodbenicami dogovorjenim ukrepanjem, ki se ji zdi potrebno, vključno z uporabo oborožene sile, da se ponovno vzpostavi in vzdržuje varnost severnoatlantskega območja."

"Vsak tak oborožen napad in vsi posledično sprejeti ukrepi se takoj sporočijo varnostnemu svetu OZN. Taki ukrepi prenehajo, ko varnostni svet ukrene, kar je potrebno za ponovno vzpostavitev in vzdrževanje mednarodnega miru in varnosti."

(Priročnik o zvezi Nato, 2001: 540)

²⁶ Ko je bil koncept kolektivne samoobrambe vnešen v Washingtonsko pogodbo, so bile okoliščine drugačne od današnjih, kljub temu pa ostaja po mnenju NAC enako pomemben tudi danes, ko je svet postal tarča terorističnih napadov (Statement by the North Atlantic Council, 2001/b). V svojem prvotnem namenu sta bila namreč 5. in 6. člen pogodbe zamišljena kot obramba pred množičnim vojaškim napadom s strani oboroženih sil sovražnih držav izven območja držav članic. Pri terorističnem napadu pa ni šlo za oboroženi napad v konvencionalnem pomenu, saj napadalci niso uporabili strelnega orožja; dejanja niso bila masovnega značaja v smislu številčnosti napadalcev, saj je bilo teh le okoli 20; poleg tega pa je bil napad izvršen iz ozemlja ZDA in ga ni bilo moč jasno in neizpodbitno pripisati državi ali nedržavnemu akterju (Bebler, 2003).

²⁷ Edina izjema pri tem je bila Norveška. Norveški zunanji minister je namreč dal dan kasneje jasno vedeti, da noče v vojno zaradi ZDA. Izjavil je, da Norveška ni v vojnem stanju in noče stopiti v vojno, a je hkrati tudi priznal, da je njegova država zavezana pomagati ZDA, če bo za to zaprosena. Nemški kancler je dejal, da se bo Nemčija

generalnega sekretarja OZN in na tiskovni konferenci pojasnil, da bodo ZDA morale za pomoč pri morebitnih povračilnih ukrepih članice zaveznitva zaprositi same, države članice pa se bodo na podlagi tega, v skladu s svojimi sposobnostmi, odločile, kako ji bodo pomagale²⁸.

Svojo izjavo za javnost v zvezi s terorističnim napadom je dal tudi stalni skupni svet zveze Nato in Ruske federacije, ki se je na ravni veleposlanikov sestal na izredni seji 13. septembra. V njej²⁹ je izrazil ogorčenje nad napadom na ZDA in svoje sočutje žrtvam in njihovim družinam. V izjavi je še zapisano, da sta Nato in Ruska federacija združeni v svoji odločenosti, da storilci dejanj ne bodo ostali nekaznovani, in poziv celotni mednarodni skupnosti, da se združi v boju zoper terorizem. Nato in Ruska federacija sta se ob tem zavezali, da bosta še povečali svoje sodelovanje v okviru ustanovne listine v boju zoper terorizem³⁰.

14. septembra je napad na ZDA obsodila komisija zveze Nato in Ukrajine³¹. V svoji izjavi so izrazili svoje sočutje žrtvam in njihovim družinam in zapisali, da ostajajo združeni v svoji

odgovorno odločila, kako bo ravnala glede na včeraj aktivirani 5. člen Natove pogodbe, ko bodo znani povzročitelji in sponzorji napada. Nemški obrambni minister je izjavil, da pri tem ne bo šlo za povračila, temveč za dolgoročno omejitev teroristične dejavnosti in njihovega financiranja. Po mnenju italijanskega zunanjega ministra bi morala zveza Nato ustrezno in solidarno ukrepati, saj napad ni bil usmerjen le proti Američanom, temveč tudi proti številnim drugim, med njimi tudi italijanskim državljanom. Italijanski obrambni minister pa je izjavil, da je potrebno pred vojaško intervencijo najprej identificirati storilce napada. Polno podporo je ZDA zagotovil tudi francoski predsednik, ki je poudaril, da med ZDA in Francijo ne bo razlikovanj in razhajanj pri vprašanju boja proti terorizmu. Tudi turški premier je ZDA zagotovil vso pomoč (Nato pripravljen in čaka na prošnjo Washingtona, 2001).

²⁸ (Napad na ZDA je napad na vse, 2001; NATO reaffirms Treaty commitments in dealing with terrorist attacks against the US, 2001; Statement by the North Atlantic Council, 2001/c)

²⁹ (Press Statement, 2001/a)

³⁰ Več o odnosih med Natom in Rusko federacijo: glej v posebnem poglavju Odnosi z Rusko federacijo.

³¹ Julija 1997 so na vrhunskem srečanju v Madridu predsedniki držav in vlad zveze Nata in ukrajinski predsednik podpisali listino o posebnem partnerstvu med zvezo Nato in Ukrajino, ki je bila parafirana nekaj tednov prej v Sintri na Portugalskem. Poleg programa o civilnem kriznem načrtovanju, posvetovanje in sodelovanje s pomočjo skupnih seminarjev in zasedanj skupnih delovnih skupin poteka na številnih različnih področjih skupnega interesa in zajema mirovne operacije, krizno upravljanje, preprečevanje kriz, operacije za podporo miru, humanitarne operacije, pripravljenost na odpravo posledic naravnih nesreč, boj proti drogam in terorizmu; civilno-vojaške odnose, demokratičen nadzor nad oboroženimi silami, ukrajinsko reformo obrambnega sistema, obrambno načrtovanje, pripravo proračuna, oblikovanje politike, strategije in nacionalnih varnostnih konceptov, preoblikovanje obrambe, vojaško sodelovanje in interoperabilnost med Natom in Ukrajino (Ukrajina ima svoje sile v SFOF in KFOR), vojaško usposabljanje in vaje, gospodarski vidik varnosti, znanstvena in tehnološka vprašanja, okoljska varnostna vprašanja, vključno z jedrsko varnostjo, letalske in vesoljske raziskave in razvoj ter civilno-vojaško usklajevanje upravljanja in nadzora zračnega prostora. NAC se redno, praviloma vsaj dvakrat letno, sestaja z ukrajinskimi predstavniki v okviru foruma, ki ga je ustanovila listina in ki se imenuje Komisija zveze Nato in Ukrajine. Vloga komisije je oceniti izvajanje listine in razpravljati o načinih za izboljšanje ali nadaljnji razvoj sodelovanja (Priročnik o zvezi Nato, 2001: 87–90). Na sestanku komisije na ravni zunanjih ministrov v Reykjaviku maja 2002 so se ministri odločili, da bodo odnos med Natom in Ukrajino še poglobili s tesnejšimi posvetovanji in sodelovanjem na političnem, gospodarskem in obrambnem področju ter veleposlanikom naročili, da raziščejo možnosti in razvijejo okvir za okrepljeno partnerstvo (NATO–Ukraine relations, 2003).

odločnosti, da storilci dejanj ne bodo ostali nekaznovani. Ukrajina je izrazila svojo polno pripravljenost v boju zoper terorizem³², skupaj z Natom pa sta pozvali celotno mednarodno skupnost, da sprejme vse ukrepe v boju zoper terorizem³³.

Namestnik zunanjega ministra ZDA Richard L. Armitage je 20. septembra obiskal sedež Nata, na katerem se je sestal z generalnim sekretarjem in nagovoril stalne predstavnike NAC. Šlo je za prvi obisk predstavnika ZDA po aktiviranju 5. člena. Armitage je na Nato prišel iz treh razlogov: izraziti sožalje vsem državam, ki so izgubile svoje državljane v napadu³⁴, se zahvaliti za tako hitro aktiviranje 5. člena in posredovati informacije v zvezi s terorističnim napadom ter tako oblikovati veliko koalicijo za boj proti terorizmu, ki naj bi temeljila na širokem spektru aktivnosti, od politične podpore za boj proti terorizmu, medsebojne izmenjave obveščevalnih podatkov, finančnih informacij, dovoljenj za prelete čez ozemlja do morebitnih skupnih ali unilateralnih vojaških aktivnosti. Armitage je na tiskovni konferenci povedal, da ni prišlo še do nobene odločitve in da ni od Nata prišel ničesar zahtevati³⁵.

2. oktobra je ameriški koordinator za boj proti terorizmu Frank Taylor NAC posredoval poročilo o rezultatih preiskave o odgovornosti za teroristični napad³⁶. Na podlagi dobljenih informacij so države članice sklepale, da je bil napad na ZDA usmerjen iz tujine, zato so se odločile, da ga bodo obravnavale kot dejanje, ki ga pokriva 5. člen Ustanovne pogodbe Severnoatlantskega zavezništva. Generalni sekretar je ob tem ZDA ponovno zatrdil, da lahko v boju zoper terorizem računajo na pomoč vseh 18 članic zavezništva³⁷.

³² To je dokazala tudi s konkretnimi dejanji s tem, ko je odprla svoj zračni prostor za prelete zavezniških letal, ki so sodelovali v protiterorističnem boju, in ko je s svojimi vojaškimi transportnimi letali omogočila zavezniškim silam premik v Afganistan (NATO–Ukraine relations, 2003).

³³ (Statement by the NATO–Ukraine Commission, 2001)

³⁴ Le 3 države članice Nata niso imele žrtev med svojimi državljani v napadu na ZDA (Press Availability: U.S. Deputy Secretary of State Armitage and NATO Secretary General Lord Robertson, 2001).

³⁵ (Press Availability: U.S. Deputy Secretary of State Armitage and NATO Secretary General Lord Robertson, 2001)

³⁶ O rezultatih so ZDA svoje zaveznice obvestile tudi v svojih glavnih mestih (Statement by NATO Secretary General, Lord Robertson, 2001/b).

³⁷ (Invocation of Article 5 confirmed, 2001; Statement by NATO Secretary General, Lord Robertson, 2001/b)

4.1 Sprejem osmih ukrepov v boju zoper terorizem

3. oktobra so ZDA vsem članicam Nata predložile spisek želja v boju zoper terorizem. 4. oktobra so se članice Nata na podlagi teh želja odločile, da bodo na individualni in skupinski ravni sprejele osem ukrepov³⁸:

- okrepile medsebojno izmenjavo obveščevalnih podatkov in sodelovanje na bilateralni ravni kakor tudi v okviru ustreznih Natovih teles,
- na individualni ali skupinski ravni, v skladu s potrebami in svojimi zmožnostmi, nudile pomoč zaveznicam in ostalim državam, ki so ali bi lahko postale tarča povečanega terorističnega ogrožanja zaradi njihove podpore v kampanji zoper terorizem,
- sprejele potrebne ukrepe za zagotovitev večje varnosti zgradb v ZDA in na ostalem ozemlju zavezništva,
- države članice dale Natu v uporabo določena sredstva, ki so potrebna za neposredno pomoč v operacijah zoper terorizem,
- odobrile neomejen dostop do zračnega prostora držav članic za prelete vojaških letal ZDA in ostalih članic v operacijah zoper terorizem v skladu s potrebnimi dogovori, ki veljajo v letalskem prometu in nacionalnimi postopki,
- na ozemlju zavezništva odobrile dostop do pristanišč in letališč ZDA in ostalim zaveznicam v operacijah zoper terorizem, vključno z oskrbo z gorivom, v skladu z nacionalnimi postopki.

NAC je tudi odločil, da:

- je zavezništvo pripravljeno za zagotovitev Natove prisotnosti in prikaza svoje odločenosti v vzhodno Sredozemlje poslati sile Stalnih mornariških sil (Standing Naval Forces)³⁹,
- je zavezništvo podobno pripravljeno v podporo operacij proti terorizmu poslati sile za zgodnje opozarjanje iz zraka (NATO Airborne Early Warning force)⁴⁰.

³⁸ (Statement to the Press: by NATO Secretary General, 2001)

³⁹ Stalne mornariške sile v Sredozemlju (STANAVFORMED) za takojšnje posredovanje so sestavljene iz rušilcev ali fregat, ki jih prispevajo države, ki upravljajo z mornariškimi silami v poveljstvu zavezniških sil za Evropo (ACE), od časa do časa pa v teh silah sodelujejo tudi ladje drugih držav članic Nata. Predstavljajo jedro večnacionalnih pomorskih sil v pristojnosti SACEUR v primeru napetosti ali kriznih razmer. Ustanovljene so bile aprila 1992, ko so zamenjale nekdanje mornariške sile na poziv v Sredozemlju, ustanovljene leta 1969 (Priročnik o zvezi Nato, 2001: 261).

⁴⁰ NATO Airborne Early Warning force (NAEWF) so bile ustanovljene na podlagi odločitve Natovega odbora za obrambno načrtovanje decembra 1978, ker je bilo treba Natovi zračni obrambi zagotoviti lastno zmogljivost za zgodnje opozarjanje iz zraka, ki bi bila zadolžena za opazovanje zračnega prostora ter poveljevanje in nadzor za vsa

4.2 Uporaba zavezniških zmogljivosti v protiterorističnem boju

7. oktobra zvečer so ZDA in VB⁴¹ začele z vojaško operacijo proti Afganistanu kot del globalne kampanje proti terorizmu. Na sestanku NAC, na katerem so naslednji dan razpravljali o dogodku, so države članice ponovno izrazile polno podporo načrtovanim akcijam ZDA in VB, usmerjenim proti Al Kaidinim terorističnim vadbenim kampom in vojaškim objektom talibanskega režima v Afganistanu, in svojo pripravljenost za pomoč v skladu s sprejetimi osmimi ukrepi. Zaveznice so se zavezale tudi k nadaljnjemu nudenju vojaške in druge pomoči in posvetovanju o morebitnih potrebnih obrambnih ukrepih⁴².

4.2.1 Operacija Eagle Assist

Zaveznice so se na podlagi prošnje ZDA 8. oktobra odločile, da jim bodo za protiteroristični boj dale na razpolago pet letal tipa AWACS⁴³ skupaj s posadko. S tem ukrepom so razbremenili letalstvo ZDA, ki je do takrat opravljalo nalogo zgodnjega opozarjanja in nadzorovanja iz zraka v domovini, in omogočili njihovo uporabo v protiterorističnih operacijah izven domovine. Naloge Natovih AWACS-ov v BiH, ki so jih članice dale na razpolago ZDA, pa sta s svojimi letali tipa AWACS prevzeli Francija in VB⁴⁴.

Natova poveljstva. NAEWF so največji skupaj financirani nabavni program zavezništva. So v celoti operativne in večnacionalne sile, sestavljene iz devetih komponent (Priročnik o zvezi Nato, 2001: 259–260).

⁴¹ Izven okvira zveze Nato.

⁴² (Statement by NATO Secretary General, Lord Robertson, 2001/c)

⁴³ AWACS so radarski sistemi, ki lahko prenašajo podatke poveljniškim in nadzornim centrom na zemlji, morju in v zraku. Njihova sposobnost zračnega nadzora in zgodnjega opozarjanja zagotavlja učinkovito poveljevanje in nadzor nad Natovimi silami. 17 letal tipa AWACS upravlja večnacionalna posadka (iz 12 držav članic) in so skupna last vseh 19 članic Nata. Flota s posadko je nameščena v letalski bazi Geilenkirchen v Nemčiji, njena naloga pa je nadzor zračnega prostora evropskih držav članic zavezništva (NATO Airborne Early Warning Aircraft Begin Deploying To The United States, 2001; NATO Approves Defense Systems for Turkey, 2003; NATO AWACS arrive in Turkey, 2003).

⁴⁴ (Statement by NATO Secretary General, Lord Robertson, 2001/c)

Že naslednji dan sta iz Natove letalske baze Geilenkirchen, Nemčija, v ZDA odletela 2 letala tipa AWACS, čez nekaj dni pa so se jima pridružili še trije⁴⁵. Na prošnjo ZDA se je NAC 16. januarja odločil, da bo za zaščito ZDA poslal še dodatna AWACS-a⁴⁶. Na osnovi boljšega stanja v ameriški zračni obrambi, tesnejšega sodelovanja med civilnimi in vojaškimi oblastmi ter zadnje ameriške ocene o notranji varnosti se je NAC 30. aprila odločil, da bo 16. maja končal operacijo⁴⁷. V operaciji Orlova pomoč (*Eagle Assist*) je sodelovalo 830 članov posadke iz 13 držav članic, skupaj pa so v skoraj 4.300 urah opravili več kot 360 preletov. Natova letala so ozemlje ZDA preletavala iz ameriške zračne baze v Oklahomi. Prvič v zgodovini Nata so članice z zavezniškimi sredstvi pri obrambi neposredno pomagale celinskim ZDA⁴⁸.

4.2.2 Operacija Active Endeavour

9. oktobra 2001 so na podlagi odločitve NAC iz 4. oktobra za zagotovitev Natove prisotnosti in prikaza svoje odločenosti ter solidarnosti v boju proti terorizmu z vaj ob južni španski obali poklicali devet ladij STANAVFORMED iz osmih držav ter jih poslali patroljirati in nadzorovati ladje v vzhodno Sredozemlje^{49, 50}. Operacija Active Endeavour se je formalno začela 26. oktobra 2001, ko je bil izdan delovni ukaz⁵¹.

Celotno operacijo vodi poveljnik zavezniških mornariških sil za južno Evropo (NAVSOUTH), italijanski viceadmiral Ferdinando Sanfelice di Monteforte, iz svojega glavnega štaba v Neaplju preko sil v vzhodnem Sredozemlju. 7. decembra 2001 so sile STANAVFORMED pod poveljstvom Angleža Angusa Somervilla v operaciji v vzhodnem Sredozemlju zamenjale Stalne mornariške sile v Atlantiku (STANAVFORLANT)⁵², ki so na območje prispele dan prej. Sile

⁴⁵ (SACEUR Statement to the Media, 2001)

⁴⁶ (NATO sends extra AWACS to help guard skies of America, 2002)

⁴⁷ (Statement by the Secretary General on the conclusion of Operation Eagle Assist, 2002)

⁴⁸ (SACEUR Statement to the Media, 2001; September 11 - One year on, 2003)

⁴⁹ Po zahodnem Sredozemlju patroljira 6. ameriška flota (Koppel, 2003).

⁵⁰ (SACEUR Statement to the Media, 2001)

⁵¹ (Operation Active Endeavour, 2003)

⁵² STANAVFORLANT spadajo pod poveljstvo SACLANT in so stalna mirnodobna večnacionalna eskadrilja, sestavljena iz rušilk, križark in fregat iz mornaric različnih držav članic Nata. Sile delujejo, se usposablajo in vadijo kot skupina in tako omogočajo vsakodnevno verifikacijo trenutnih Natovih pomorskih postopkov, taktike in učinkovitosti. Ustanovljene so bile leta 1967. Vsako leto se udeležujejo načrtovanih Natovih in nacionalnih vaj, katerih cilj je ohraniti pripravljenost in spodbujati interoperabilnost. Zadnje vaje pa so pokazale tudi na njihovo

STANAVFORMED so se vrnilo v nacionalna pristanišča na počitek, vzdrževalna dela in zamenjavo nekaterih elementov⁵³.

4. februarja 2002 se je Nato na podlagi prošnje ZDA in zadnjih ocen terorističnih groženj določenim ladijskim linijam odločil, da bodo mornariške sile spremljale zavezniške trgovske in civilne ladje, ki potujejo skozi gibraltarsko ožino, in vojaškim oblastem naročil, da naj čim prej pripravijo načrt operacije. S tem naj bi zagotovili varnost v območju, ki bi lahko predstavljalo možno tarčo terorističnih napadov, in varen tranzit zavezniških ladij⁵⁴. 10. marca 2003, po tem, ko je NAC odobril nove operativne smernice za operacijo, so operacijo razširili na spremljanje civilnih ladij. Spremljanje izvajajo sile STANAVFORLANT, STANAVFORMED in španske mornariške sile⁵⁵.

29. aprila 2003 so se Natove pomorske sile v vzhodnem Sredozemlju v okviru operacije v mednarodnih vodah blizu Cipra prvič vkrcale na trgovsko ladjo. 30. aprila so postopek ponovile na drugi ladji. V obeh primerih je tovor na ladjah ustrezal listinam. NAC se je za tovrstno razširitev operacije odločil zaradi večje učinkovitosti pri odkrivanju morebitnih terorističnih dejavnosti v Sredozemlju. Vkrčavanje se izvaja na prostovoljni podlagi v skladu s predpisi mednarodnega prava⁵⁶.

V operacijah so skupno izvedli nadzor nad okrog 30.000 ladjami in izvršili tri iskalno-reševalne operacije⁵⁷. Operacija rotira med STANAVFORMED⁵⁸ in STANAVFORLANT⁵⁹ na približno 3 mesece⁶⁰. Sile uporabljajo tudi sredstva regionalnih držav članic⁶¹.

sposobnost sodelovanja v mirovnih in človekoljubnih operacijah izven tradicionalnega obsega nalog zavezništva (Priročnik o zvezi Nato, 2001: 264).

⁵³ (Operation Active Endeavour, 2003)

⁵⁴ (Operation Active Endeavour, 2003)

⁵⁵ (Koppel, 2003; NATO begins escorting Allied shipping through Gibraltar, 2003; Operation Active Endeavour, 2003)

⁵⁶ (NATO Ships Start Boarding Operations in Mediterranean, 2003)

⁵⁷ 4. 12. 2001 so STANAVFORMED-ove ladje ALISEO, FORMION in ELROD poklicali na pomoč pri reševanju 84 civilistov iz naftne ploščadi, 2. 1. 2002 so STANAVFORLANT-ove ladje SPS EXTREMADURA, HNMLS AMSTERDAM in HMS BEAGLE skupaj z grško obalno stražo pomagale pri reševanju potnikov iz potapljaajoče se ladje blizu Krete, 18. 8. 2002 pa je turška fregata TCG Gaziantep rešila 5 članov posadke, ki se jim je pokvarila jadrnica (Operation Active Endeavour, 2003).

⁵⁸ Države, ki sodelujejo v vzhodnem Sredozemlju v STANAVFORMED, so: Nemčija, Grčija, Italija, Nizozemska, Španija, Turčija, VB in ZDA (Operation Active Endeavour, 2003).

4.3 Izjavi obrambnih in zunanjih ministrov

4.3.1 Natov odgovor na terorizem

Na srečanju zunanjih ministrov na sedežu Nata 6. in 7. decembra 2001 so zunanji ministri NAC objavili izjavo o Natovem odgovoru na terorizem. V njej so kategorično zavrnili in odločno obsodili terorizem v vseh oblikah in pojavih in se zavezali, da se bodo bojevali proti njemu. Aktiviranje 5. člena Washingtonske pogodbe in vsi posledično sprejeti ukrepi so pokazali na solidarnost z ZDA pri vojaških operacijah zoper teroriste, ki so zakrivali 11. september, in tiste, ki jim nudijo zatočišče, in bodo trajali tako dolgo, dokler njeni cilji ne bodo uresničeni v skladu z mednarodnim pravom, relevantnimi določbami ustanovne listine OZN in resolucijo varnostnega sveta št. 1368. V izjavi je še zapisano, da bo Nato poskrbel, da bodo krivci za teroristični napad kaznovani in da bo naredil vse, da bi preprečil morebitne nove napade. Zaveznice so ugotovile, da bodo morale za zavarovanje svojega prebivalstva, ozemlja in sil prilagoditi in okrepiti vojaške sposobnosti zavezništva ter povečati pripravljenost držav, da v primeru terorističnega napada pomagajo druga drugi. Sklenile so, da bodo v ta namen poglobile odnose z drugimi državami in mednarodnimi organizacijami ter z njimi izmenjevale informacije, saj bodo imele tako skupne akcije večji učinek. Države članice so se zavezale, da bodo sodelovale tudi na področju boja proti nenadzorovani širitvi WMD, razorožitve in nadzora oborožitve, saj lahko s tem močno prispevajo k boju proti terorizmu⁶².

⁵⁹ Države, ki sodelujejo v vzhodnem Sredozemlju v STANAVFORLANT, so: Portugalska, Nemčija, Italija, Nizozemska, Španija, Belgija, Danska, Norveška, VB in ZDA (Operation Active Endeavour, 2003).

⁶⁰ Do zamenjav je prišlo: 7. 12. 2001 (STANAVFORLANT-ovim 12 ladjam in tankerju je iz svoje admiralske ladje poveljeval portugalski poveljnik Fernando Melo Gomes), 14. 1. 2002 (STANAVFORMED-ovim 11 vojnim ladjam in podmornici je iz svoje admiralske ladje poveljeval Anglež Angus Somerville), 15. 4. 2002 (STANAVFORLANT-ovim 8 vojnim ladjam, podmornici in tankerju je poveljeval španski kontraadmiral Manuel OTERO), 9. 7. 2002 (STANAVFORMED-ovim 7 vojnim ladjam, tankerju in podmornici je iz svoje admiralske ladje poveljeval Anglež Angus Somerville), 17. 10. 2002 (STANAVFORLANT-ovim silam je poveljeval Nizozemec Philip WIRTH), 9. 12. 2002 (STANAVFORMED-ovim silam je poveljeval španski kontraadmiral Manuel Otero Peñuelas) in 1. 4. 2003 (STANAVFORLANT-ov poveljnik je Anglež Richard Ibbotson) in 13. 7. 2003 (operacijo zopet izvaja STANAVFORMED) (Operation Active Endeavour, 2003).

⁶¹ (Operation Active Endeavour, 2003)

⁶² (NATO's Response to Terrorism, 2001)

Podpora EAPC, komisije zveze Nato in Ukrajine, stalnega skupnega sveta zveze Nato in Ruske federacije, držav osrednje Azije, kavkaških držav in držav sredozemskega dialoga ter njihova obsodba napadov na ZDA so bile ključnega pomena za izgradnjo mednarodne koalicije. Države članice so ponovno poudarile, da bodo na individualni ali skupinski ravni, v skladu s potrebami in svojimi zmožnostmi, nudile pomoč zaveznicam in ostalim državam, ki so ali bi lahko postale tarča povečanega terorističnega ogrožanja zaradi njihove podpore v kampanji zoper terorizem⁶³.

Zaveznice so še ugotovile, da se samo z vojaškimi sredstvi ne da učinkovito boriti zoper terorizem, zato so pozdravile ukrepe OZN in njihovo osrednjo vlogo na tem področju ter se obvezale, da bodo v celoti spoštovale resolucijo VS OZN št. 1373. Prav tako so v boju zoper terorizem podprle ukrepe EU, OVSE, G-8 in mednarodne finančne skupnosti⁶⁴.

Zunanji ministri držav članic so se še zavezali, da bodo na praškem vrhu sprejeli paket ukrepov, s katerim bodo okrepili svoje zmogljivosti in svojo zavezanost k boju zoper terorizem⁶⁵.

4.3.2 Izjava o boju zoper terorizem

Izjavo o boju zoper terorizem so obrambni ministri sprejeli na srečanju na sedežu Nata 18. in 19. decembra 2001. V njej je zapisano, da je bil teroristični napad na ZDA napad na vse države članice in da je aktiviranje 5. člena Washingtonske pogodbe dan po tem jasno pokazalo na Natov celovit pristop k varnosti, ki vključuje možnost skupnih ukrepov v odgovor na teroristični napad, usmerjen bodisi iz tujine bodisi iz katere od držav članic. Obrambni ministri so sklenili, da se morajo države članice proti spremenjenemu varnostnemu okolju spopasti tako na individualni kot na kolektivni ravni in tako obraniti vrednote, na katerih temelji družba in ki so bile napadene s terorističnim napadom⁶⁶.

Obrambni ministri so v celoti podprli izjavo zunanjih ministrov in ugotovili, da mora zavezništvo za zagotovitev varnosti in stabilnosti svoje zmogljivosti prilagoditi novemu varnostnemu okolju.

⁶³ (NATO's Response to Terrorism, 2001)

⁶⁴ (NATO's Response to Terrorism, 2001)

⁶⁵ (NATO's Response to Terrorism, 2001)

Strinjali so se, da je v boju zoper terorizem potreben širok spekter nacionalnih in mednarodnih sredstev, od katerih vojaška predstavljajo le en del, ki bi jih lahko uporabili kot dopolnilo civilnim (npr. za zbiranje obveščevalnih podatkov, ukrepanje zoper teroriste in tiste, ki jih ščitijo, zaščito pred napadi na prebivalstvo, infrastrukturo in sile ter za spoprijem s posledicami napada). Zapisali so, da je v boju zoper terorizem potrebno, tako na konceptualni kot na praktični ravni, še veliko postoriti. To naj bi dosegli:

- z nadaljnjimi preučitvami možnih načinov prispevanja zavezništva na obrambnem področju k boju zoper terorizem,
- s pripravo vojaškega koncepta za obrambo pred terorizmom, ki ga bodo na osnovi smernic sveta na stalnem zasedanju pripravile vojaške oblasti,
- s pregledom učinkovitosti zavezniške obrambne in vojaške politike, struktur in zmogljivosti v boju zoper terorizem,
- z nadaljnjim prizadevanjem višje obrambne skupine za vprašanja širjenja orožja, po posvetovanju z ostalimi relevantnimi Natovimi telesi, za izboljšanje zavezniških zmogljivosti v boju zoper kemični, biološki, radiološki ali jedrski teroristični napad,
- z nadaljnjim prizadevanjem držav in relevantnih Natovih teles za identifikacijo možnih ukrepov na ustreznih področjih DCI tako kratkoročnih kot dolgoročnih ali dodatnih, ki bi okrepili zavezniško obrambo pred terorističnim napadom,
- z večjo izmenjavo informacij med zaveznicami v zvezi z grožnjami z napadom, obveščevalnimi ocenami, koncepti, strukturami, opremo, usposabljanjem, vojaškimi vajami in ostalimi ukrepi, ki bi lahko okrepili zavezniško obrambo v boju zoper terorizem⁶⁷.

Ministri so sklenili, da morajo biti prizadevanja za izboljšanje Natovih zmogljivosti v boju zoper terorizem celostna, in izrazili skrb nad premajhnim napredkom v popolnjevanju DCI, še posebej na področju verjetnosti preživetja, učinkovitega delovanja, bojne identifikacije, izmenjav obveščevalnih podatkov, nadzora in iskanja tarč. Zapisali so še, da je popolna uresničitev DCI ključnega pomena za učinkovito izvajanje nalog zavezništva. Zato so svetu na stalnem zasedanju

⁶⁶ (Statement on combating terrorism, 2001)

⁶⁷ (Statement on combating terrorism, 2001)

naročili, da redno pregleduje situacijo v zvezi z DCI in ostalimi sprejetimi ukrepi ter o napredku na naslednjem sestanku poroča ministrom⁶⁸.

Ministri so ocenili tudi odnose s partnericami (z Rusko federacijo, Ukrajino in članicami EAPC) in ugotovili, da so združene v boju proti terorizmu. Veliko vlogo so partnerice odigrale tudi na Balkanu in v takratnih kriznih situacijah. Obrambni ministri so izrazili željo po tesnejšem sodelovanju z državami osrednje Azije in Kavkaza ter državami sredozemskega dialoga, ki so prav tako obsodile napad na ZDA, in v boju zoper terorizem pozdravili osrednjo vlogo OZN, EU, OVSE, G-8 in mednarodnih finančnih institucij⁶⁹.

4.4 Sklep

Sprejem osmih ukrepov, ki so bili podlaga za operaciji Eagle Assist in Active Endeavour, je pokazal na veliko solidarnost evropskih držav članic za pomoč ZDA v boju zoper terorizem. Operaciji sta neposredno povezani z napadom na ZDA in sta napovedovali večjo vlogo Nata na področju borbe zoper nove varnostne izzive in grožnje, kamor med drugim sodita tudi terorizem in nenadzorovano širjenje WMD.

Zunanji in obrambni ministri so na vseh sestankih od 11. septembra do praškega vrha v dokumentih poudarjali nevarnost terorizma in nalagali delovnim telesom, da pripravijo ustrezne ukrepe, s katerimi bi pripravili zavezništvo za boj proti njemu. Predloge obrambnih ministrov na decembrskem srečanju v Bruslju leta 2001 v zvezi z obrambo pred terorizmom (vojaški koncept, pregled učinkovitosti zavezniške obrambne in vojaške politike, struktur in zmogljivosti, izboljšanje zavezniških zmogljivosti v boju zoper kemični, biološki, radiološki ali jedrski teroristični napad in večjo izmenjavo informacij med zaveznicami v zvezi z grožnjami z napadom, obveščevalnimi ocenami, koncepti, strukturami, opremo, usposabljanjem, vojaškimi vajami in ostalimi ukrepi, s katerimi bi lahko okrepili zavezniško obrambo v boju zoper terorizem), ki so jih dodelala za to pristojna delovna telesa, so potrdili predsedniki držav in vlad

⁶⁸ (Statement on combating terrorism, 2001)

⁶⁹ (Statement on combating terrorism, 2001)

na praškem vrhu. Tako so na vrhu sprejeli obsežen paket ukrepov, ki naj bi zavezništvu omogočili učinkovito soočenje z novimi grožnjami 21. stoletja.

5 DOLGOROČNI UKREPI NATA POVEZANI Z BOJEM PROTI TERORIZMU

Teroristični napad na ZDA 11. septembra 2001, povečana grožnja, ki ga predstavljajo nenadzorovano širjenje WMD, potreba po novih operativnih zmogljivostih na kritičnih področjih, posledice širitve zveze⁷⁰, razvoj odnosov z Rusko federacijo, Ukrajino in ostalimi državami partnerkami, hitro razvijajoče se strateško partnerstvo z EU in vloga Natovih zaveznic v ISAF v Afganistanu, Iraku in na Balkanu so vplivali na nujnost prilagoditve zavezniških struktur in politik za delovanje zavezništva v skladu s sprejetimi odločitvami in za učinkovito izpolnjevanje celotnega spektra nalog. Na praškem vrhu so predsedniki držav in vlad sprejeli številne ključne odločitve, ki zadevajo vlogo zavezništva pri zagotavljanju varnosti na evroatlantskem prostoru in sposobnost prilagoditve novim prednostnim nalogam ter prilagoditev svojih zmogljivosti novim varnostnim izzivom. V luči terorističnega napada na ZDA so zaveznice odobrile obsežen paket ukrepov za okrepitev pripravljenosti in sposobnosti, zasnovanih na Natovem strateškem konceptu, z namenom zavarovanja prebivalstva, ozemlja in vojaških sil pred kakršnimikoli oboroženimi napadi, vključno s terorističnimi, ne glede na to od kod prihajajo. Odločitve naj bi omogočile uravnotežene in učinkovite zmogljivosti znotraj zavezništva, tako da bi Nato lahko bolje opravljal vse svoje naloge, od mirovnih operacij do najbolj zahtevnih oblik bojevanja, in se v celoti odzival na omenjene izzive, vključno z grožnjama, ki jo predstavljata terorizem in širjenje orožij za množično uničevanje ter načini njihovega dobavljanja⁷¹.

⁷⁰ Nato je v svoje vrste 21. 11. ob 9:55 uradno povabil sedem držav: Bolgarijo, Estonijo, Latvijo, Litvo, Romunijo, Slovaško in Slovenijo, ki naj bi postale članice zavezništva najkasneje na njenem vrhu, maja 2004 (Prague Summit Declaration, 2002). Na novo povabljene države bodo Natu po svojih močeh pomagale v boju zoper terorizem predvsem z zbiranjem obveščevalnih podatkov, vojaškim usposabljanjem in specialnimi enotami, nove sile pa bi lahko tudi nadomestile sile ZDA in ostale sile držav članic Nata, ko se bodo te umaknile iz Bosne in Kosova (Kay, 2002: A10; Squitieri, 2002: 3).

⁷¹ (Prague Summit Declaration, 2002; The Prague Summit and NATO's Transformation, 2003; Statement on Capabilities, 2003)

V praški deklaraciji so države članice poudarile, da njihova prizadevanja za preoblikovanje in prilagajanje Nata ne pomenijo grožnje katerikoli državi ali organizaciji. Poudarile so tudi svojo odločenost, da bodo odvrnile, obranile in se zavarovale pred kakršnimkoli napadom v skladu z Washingtonsko pogodbo in Ustanovno listino Združenih narodov⁷².

Države članice so na praškem vrhu potrdile vrsto odločitev, ki bodo omogočile Natu, da se bo lahko soočil z varnostnimi grožnjami v 21. stoletju: Natove odzivne sile (NRF), preoblikovanje vojaških poveljstev, praško zavezo za povečanje zmogljivosti (PCC) in obrambo pred novimi grožnjami⁷³. V nadaljevanju bom podrobneje opisala vsako od zgoraj naštetih odločitev in jo ocenila z vidika boja proti terorizmu.

5.1 Ustanovitev Natovih odzivnih sil (NRF)

Vzpostavitev odzivnih sil (NRF), ki bodo zmožne hitro posredovati kjerkoli bo potrebno, je na septembrskem sestanku obrambnih ministrov v Varšavi leta 2002 predlagal ameriški obrambni sekretar Donald Rumsfeld. Na praškem vrhu so se države članice odločile, da bodo ustanovile Natove odzivne sile, ki bodo sestavljene iz učinkovitih, tehnološko razvitih, fleksibilnih, na boj pripravljenih, interoperabilnih in vzdržljivih sil, vključno s kopenskimi, pomorskimi in zračnimi elementi, sposobnimi bojevanja v kontaminiranem okolju z jedrskim, biološkim in kemičnim orožjem ter hitrega posredovanja kjerkoli v svetu, tudi zunaj tradicionalnega geografskega območja varnostnih interesov zavezništva, v skladu z odločitvami sveta. Enote bodo sestavljene iz kopenskih, zračnih in pomorskih bojnih sil držav članic in bodo spadale pod glavni štab skupnih združenih namenskih sil (CJTF). Sile, katerih sestava bo prilagojena posamezni operaciji, bodo spadale med Natova kolektivna sredstva, usposobljene in opremljene pa bodo z najmodernejšo opremo v skladu s skupnimi standardi, ki jih bodo določili strateški poveljniki. NRF bodo začetno operativno sposobnost dobile brž, ko bo mogoče, a ne kasneje kot oktobra 2004, ter polno operativno sposobnost najkasneje do oktobra 2006. Države članice so dale navodila za izdelavo obširnega koncepta za tako silo, poročilo o tem pa so obrambni ministri držav članic dobili spomladi 2003. Na sestanku obrambnih ministrov junija 2003 so se zaveznice

⁷² (Prague Summit Declaration, 2002)

odločile, da bodo prvi elementi (okoli 5.000 ali 6.000 mož) elitnih odzivnih sil⁷⁴ nared do 15. oktobra 2003. Sile naj bi bile sposobne izvajati celoten obseg nalog zavezništva, od mirovnih operacij do kriznih intervencij, ter pripravljene na boj v roku 30-ih dni. Manjše število visoko mobilnih vojakov pa naj bi bilo na boj pripravljenih v roku 5 dni od prejema ukaza za premik. Na območju naj bi sile ostale, dokler bo potrebno. Ministri so se še odločili, da bo vzpostavljanje NRF potekalo v skladu s poglobitnim ciljem EU glede obrambnih usmeritev (*EU Headline Goal*) ob hkratnem spoštovanju neodvisnosti obeh organizacij^{75, 76}.

Vzpostavitev NRF predstavlja ključni element celotnega Natovega preoblikovanja, služi pa tudi kot motor za uresničenje PCC. NRF bodo, skupaj z novo vojaško poveljniško strukturo in ustreznimi vojaškimi zmogljivostmi, Natu omogočile hiter odgovor na nove izzive in grožnje⁷⁷. Te sile bodo omogočile Natu vodenje manjših vojaških operacij iz Evrope in zmanjšale tehnološki prepad med ZDA in vsaj nekaterimi elitnimi evropskimi enotami⁷⁸. Enote naj bi se borile proti terorizmu, preprodajalcem mamil, trgovcem z orožji in drugim mednarodnim grožnjam miru⁷⁹. Na praškem vrhu je devet držav članic, med njimi Francija, Portugalska, Norveška, Češka, Madžarska in Poljska, obljubilo, da bodo prizadevanja za vzpostavitev sil podprle tudi s povečanjem obrambnih izdatkov⁸⁰.

Razprava med državami članicami še ni končana, saj se stališča posameznih članic do oblikovanja teh sil precej razlikujejo⁸¹. Nejasno ostaja tudi, v katerih situacijah bi NRF uporabili.

⁷³ (NATO transformed: new members, capabilities and partnerships: 2002)

⁷⁴ Del teh sil bo tudi češki mednarodni bataljon za boj proti kemičnemu in biološkemu orožju. Osebe in poveljstvo bataljona bo nastanjeno na Češkem, enote pa bodo nameščene v glavnih štabih v različnih državah. Usposabljanje bo potekalo na Češkem (Czech-led antichemical unit to be part of NATO Response Force, 2003).

⁷⁵ Francozi so namreč nasprotovali predlogu o ustanovitvi NRF, saj naj bi bile te v koliziji z nastajajočimi ERRF (Stojanov, 2002: 3).

⁷⁶ (NATO after Prague – New members, New Capabilities, New Relations, 2002; NATO Meets to Revamp Transatlantic Alliance, 2003; Nato quick response force by Oct, 2003; Prague Summit Declaration, 2002; The Prague Summit and NATO's Transformation, 2003; Statement on Capabilities, 2003)

⁷⁷ (The Prague Summit and NATO's Transformation, 2003; Statement on Capabilities, 2003)

⁷⁸ Tudi Francija, ki je bila od evropskih držav najbolj proti ustanovitvi NRF, je bila prevzeta nad letnim proračunom projekta, ki znaša 2 bilijona ameriških dolarjev (za primerjavo: evropski obrambni stroški znašajo 150 bilijonov ameriških dolarjev na leto (Spritzer, 2002: 1).

⁷⁹ (Grayson, 2002: 5; Fitchett, 2002/a: 5)

⁸⁰ (Caharijas, 2002: 2; Shishkin, Lytle, Hitt, 2002: A2; Spritzer, 2002: 1)

⁸¹ Trajalo je nekaj let, da so se evropski voditelji ogreli za idejo o vzpostavitvi NRF, saj postavlja evropske enote pod poveljstvo ZDA. Po 11. septembru 2001 pa je nekatere evropske države zaskrbelo, da lahko tudi one postanejo žrtve terorističnega napada, kar jih je pripeljalo do spoznanja, da je hiter odgovor pomembnejši od transatlantskega spora. Ugotovile so, da je edini način, da izboljšajo 16 vojska, izgradnja ene (Spritzer, 2002: 1).

Nekateri NRF vidijo bolj v smislu odvrčanja in preprečevanja terorističnih dejanj in drugih varnostnih groženj⁸², drugi menijo, da bi se lahko NRF uporabile le v primeru napada na zavezništvo, tretji pa predlagajo, naj se NRF uporabljajo v situacijah, podobnim vojaškim intervencijam na Kosovu, v Afganistanu in Ruandi⁸³.

Po mnenju direktorja praškega Instituta za mednarodne odnose Jirija Sedivyja se bo ob odločitvi za posredovanje NRF pokazalo, ali obstaja kompatibilnost med operacijami ZDA in Nata, saj takrat ne bo časa za evropske parlamentarne postopke in vprašanja o suverenosti⁸⁴.

Ustanovitev NRF je neposredno povezana s terorističnim napadom na ZDA. Vendar je pred njihovim dokončnim izoblikovanjem težko napovedovati, ali bodo imele takšno funkcijo, kot so si jo zamislile ZDA, ki so njeno ustanovitev predlagale predvsem v luči boja proti terorizmu oz. zaradi delitve finančnih, materialnih in človeških bremen v protiteroristični vojni. Vse bo odvisno od medsebojnih odnosov držav članic in njihove percepcije ogroženosti, saj se morajo za uporabo skupnih Natovih sredstev odločiti soglasno, kar bo z novimi članicami (in poskusov vplivanja s strani ZDA na eni in EU na drugi strani) še težje, če seveda ne bo prišlo do podobnega napada, ko bo spet prevladal skupinski duh – v tem primeru bodo sile brez dvoma pripravno orodje za hiter in učinkovit⁸⁵ odgovor.

5.2 Preoblikovanje vojaških poveljstev

Obrambni ministri so se 12. junija 2003 na sestanku odločili, da bodo oblikovali novo vojaško poveljniško strukturo z manj poveljstvi⁸⁶, ki bo bolj fleksibilna, učinkovitejša in bo vsebovala elemente za hitro posredovanje. Na praškem vrhu so predsedniki držav in vlad zveze Nato potrdili poročilo obrambnih ministrov in se odločili, da bodo prilagodili zavezniško integrirano vojaško poveljniško strukturo, ki bo ustrezala operativnim zahtevam v sedanosti in v

⁸² V to skupino spadajo ZDA.

⁸³ (Shishkin, Lytle, Hitt; 2002: A2; Spritzer, 2002: 1)

⁸⁴ (Spritzer, 2002: 1)

⁸⁵ Za to je potrebna uresničitev PCC.

⁸⁶ Načrti za zmanjšanje števila regionalnih glavnih štabov pa v vseh državah članicah niso bili sprejeti z odobravanjem. V južni Evropi (še posebno v Španiji in Grčiji) so poskušali ohraniti baze zaradi vojaškega ponosa ali civilnih služb, ki so jih te prinesle (Ames, 2003/e).

prihodnosti. Nova vojaška poveljniška struktura, zasnovana na že dogovorjenem dokumentu o Minimalnih vojaških zahtevah za Zavezniške poveljniške ukrepe, naj bi omogočila učinkovito delovanje zavezništva v celotnem obsegu nalog zveze Nato tako v miru kot v kriznih razmerah. Predsedniki držav in vlad so na praškem vrhu svetu in odboru za obrambno načrtovanje naročili, da morata, ob upoštevanju dela Natovih vojaških strokovnjakov in objektivnih vojaških meril, dokončno izoblikovati vse podrobnosti glede strukture, vključno z zemljepisnimi kraji vrhovnih štabov poveljniške strukture in drugimi elementi, tako da bodo lahko obrambni ministri junija 2003 sprejeli končne odločitve glede nove vojaške poveljniške strukture⁸⁷.

Obrambni ministri so na sestanku junija 2003 sprejeli odločitev o oblikovanju nove vojaške poveljniške strukture, ki jo bom podrobneje opisala v nadaljevanju⁸⁸.

Na strateški ravni bosta dve strateški poveljstvi, eno operativno in drugo funkcionalno. Strateškemu poveljstvu za operacije bo poveljeval SACEUR, poveljstvo pa bo zadolženo za vse Natove vojaške operacije, tako tiste, ki jih je do sedaj izvajalo poveljstvo zavezniških sil v Evropi, kot tudi tiste, ki jih je izvajalo poveljstvo zavezniških sil za Atlantik⁸⁹. SACEUR bo še naprej poveljeval ameriški general. Dodatno so 19. junija 2003 na mestu poveljstva zavezniških sil za Atlantik ustanovili funkcionalno poveljstvo, strateško zavezniško poveljstvo za preoblikovanje. Poveljstvu poveljuje vrhovni zavezniški poveljnik za preoblikovanje (SACT)⁹⁰, ki je hkrati tudi poveljnik ameriških združenih sil. Odgovorno je za nadaljnje preoblikovanje vojaških zmogljivosti in za spodbujanje povezanosti Zavezniških sil in zmogljivosti⁹¹.

Strateško poveljstvo za operacije s sedežem v SHAPE, blizu Monsa v Belgiji, bo sestavljeno iz dveh stalnih skupnih poveljstev sil⁹² – enega v Brunssumu na Nizozemskem in enega v Neaplju v Italiji – ki bosta lahko iz svojih stacionarnih položajev izvajali operacije ali skrbeli za glavni štab

⁸⁷ (New NATO Command Structure, 2003; Prague Summit Declaration, 2002; The Prague Summit and NATO's Transformation, 2003)

⁸⁸ O sedanji vojaški poveljniški strukturi glej: Priročnik o zvezi Nato, 12. poglavje.

⁸⁹ To poveljstvo je bilo v času hladne vojne zadolženo za zaščito ladijskih linij pred sovjetskim napadom (Ames, 2003/e).

⁹⁰ Za vrhovnega poveljnika zavezniških sil za preoblikovanje je bil 23. maja 2003 imenovan admiral Edmund Giambastiani. (NATO Appoints First 'Transformation' Commander, 2003).

⁹¹ (New NATO Command Structure, 2003; Prague Summit Declaration, 2002; The Prague Summit and NATO's Transformation, 2003)

⁹² Sedaj je sestavljeno iz 5 operativnih regionalnih poveljstev (New NATO Command Structure, 2003).

kopenskih skupnih združenih namenskih sil (CJTF) in trdnega, a manjšega skupnega stalnega glavnega štaba s sedežem v Lizboni na Portugalskem, ki bo zagotavljal vrhovno poveljstvo CJTF na morju. V okviru tega poveljstva bodo tudi elementi kopenskih, pomorskih in zračnih sil⁹³.

Taktična raven bo sestavljena iz šestih skupnih poveljstev sil⁹⁴, ki bodo zadolžena za specifične kopenske, pomorske in zračne elemente na operativni ravni. Čeprav bodo taktična poveljstva na voljo za uporabo v katerikoli operaciji, bodo spadala pod poveljstvo enega od poveljnikov skupnih poveljstev sil⁹⁵.

Pod skupno poveljstvo sil v Brunnssumu bodo spadali:

- poveljstvo letalskih sil v Ramsteinu v Nemčiji,
- poveljstvo mornariških sil v Northwoodu v VB
- in poveljstvo kopenskih sil v Heidelbergu v Nemčiji.

Pod skupno poveljstvo sil v Neaplju bodo spadali:

- poveljstvo letalskih sil v Izmirju v Turčiji,
- poveljstvo mornariških sil v Neaplju
- in poveljstvo kopenskih sil v Madridu v Španiji.

Poleg taktičnih poveljstev bodo obstajali še štirje statični centri za kombinirane zračne operacije (CAOC)⁹⁶:

- v Uedemu v Nemčiji,
- v Finderup na Danskem,
- v Poggio Renaticu v Italiji
- in v Larissi v Grčiji,

ter dva mobilna CAOC: v Uedemu in v Poggio Renaticu. Za usposabljanje in vadbo svojih zmogljivosti za mobilizacijo in izvedbo nalog bosta mobilna CAOC uporabljala obstoječe objekte španske letalske baze v Torrejonu. V ta namen bo v Torrejonu nastanjeno tudi manjše število Natovega pomožnega osebja⁹⁷.

⁹³ (New NATO Command Structure, 2003; Prague Summit Declaration, 2002)

⁹⁴ Sedaj jih je 13 (New NATO Command Structure, 2003)

⁹⁵ (New NATO Command Structure, 2003)

⁹⁶ Sedaj je teh centrov 10 (New NATO Command Structure, 2003)

⁹⁷ (New NATO Command Structure, 2003)

Strateško poveljstvo za preoblikovanje s sedežem glavnega štaba v Norfolku, v Združenih državah in s prisotnostjo v Evropi je odgovorno za nadaljnje preoblikovanje vojaških zmogljivosti in za spodbujanje povezljivosti zavezniških sil v sodelovanju z Operacijami zavezniškega poveljstva. V ta namen skrbi za okrepitev usposabljanja, izboljšanje zmogljivosti, preizkušanje in razvijanje doktrin ter izvajanje poskusov, na podlagi katerih ocenjuje nove koncepte. Zadolženo je tudi za pospešitev in širitev novih konceptov ter spodbujanje interoperabilnosti. Poveljstvo ima nekaj osebja v Belgiji, ki skrbi za vire in obrambno načrtovanje. Pod funkcionalno poveljstvo spadajo: center za skupno vojskovanje na Norveškem (Joint Warfare Centre), novi usposobljevalni center skupnih sil na Poljskem (Joint Force Training Centre) in center za skupne analize in pridobljene izkušnje na Portugalskem (Joint Analysis and Lessons Learned Centre). Pod glavni štab spadata še podvodni raziskovalni center v La Spezii v Italiji in Natov center za operativno usposabljanje na morju (NATO Maritime Interdiction Operational Training Centre) v Grčiji. Neposredna povezava obstaja tudi med strateškim poveljstvom za preoblikovanje, zavezniškimi šolami, Natovimi agencijami in med poveljstvom skupnih sil ZDA. Poveljstvu nudijo podporo številni nacionalni in mednarodni centri odličnosti (Centres of Excellence), ki jih financira Nato, in se ukvarjajo s preoblikovanjem določenih vojaških področij⁹⁸.

Natova integrirana vojaška poveljniška struktura nudi organizacijsko ogrodje za poveljevanje skupnim vojaškim operacijam zveze Nato. Kot taka mora biti prilagojena za učinkovito soočanje z novimi izzivi in zavezniškim silam mora omogočiti uspešen boj z obstoječimi in prihajajočimi varnostnimi grožnjami. Nova vojaška poveljniška struktura zveze Nato pomeni zmanjšanje števila poveljniških glavnih štabov iz 20 na 11 oz. 40 % odprave osebja in poveljniških zmogljivosti⁹⁹.

Preoblikovanje vojaških poveljstev in NRF naj bi zavezništvu omogočila učinkovito delovanje v celotnem obsegu nalog zveze Nato tako v miru kot v kriznih razmerah in premik iz statične obrambe Evrope k operacijam zunaj njegovega tradicionalnega geografskega področja. Vendar v

⁹⁸ (New NATO Command Structure, 2003)

⁹⁹ (NATO agrees to joint operations outside Europe, 2003; New NATO Command Structure, 2003)

novi strukturi ni posebnega poveljstva ali organa, ki bi se ukvarjal s protiteroristično dejavnostjo ali bi bil zadolžen le za NRF. Zaveznice torej boj proti terorizmu še naprej prepuščajo splošnim organom.

5.3 Praška zaveza za povečanje zmogljivosti (PCC)

Čeprav so se predsedniki držav in vlad že večkrat zavezali, da bodo izboljšali svoje vojaške zmogljivosti, pa so v Pragi prvič podpisali individualne obljube, ki jih zavezujejo, da si izmed 408 iniciativ iz 8 kategorij izberejo cilj in ga do leta 2008 tudi uresničijo. Prvič v zgodovini Nata so voditelji držav članic prevzeli odgovornost za modernizacijo vojaških sil in opreme. Ključno pri PCC je, da daje vsaki državi možnost, da izmed več zmogljivosti izbere tiste, ki jih bo povečala oz. razvila. Tako ji ni potrebno več razvijati oz. povečevati zmogljivosti na vseh področjih, kar je tudi nerealno pričakovati. Pričakuje se, da bo tovrstni pristop učinkovitejši od Pobude za obrambne zmogljivosti (Defence Capabilities Initiative) iz leta 1999¹⁰⁰, po katerem bi morala vsaka država članica povečati zmogljivosti na več kot 50-ih področjih, Evropejci pa so uspeli uresničiti le eno tretjino zahtev iz Pobude¹⁰¹. Teroristični napad na ZDA je privedel do spoznanja o nujnosti in pomembnosti nadaljnjega povečevanja potrebnih zmogljivosti. Na sestanku obrambnih ministrov junija 2002 so zaveznice izdelale osnove nove pobude za povečanje operativnih zmogljivosti na štirih ključnih področjih: na obrambi pred napadom s kemičnim, biološkim, radiološkim ali jedrskim orožjem, na sistemih za varno poveljevanje, komuniciranje in informiranje, na večji interoperabilnosti sil, ki sodelujejo na operacijah in ključnih vidikih bojne učinkovitosti, in na področju hitrega posredovanja ter vzdrževanja sil na kriznem območju. Ministri so sprejeli tudi izjavo o obrambnih zmogljivostih. V njej je zapisano, da je sposobnost zavezništva za izpolnitev vseh vrst nalog odvisna od sposobnosti držav članic za občutno povečanje števila svojih bojnih enot in enot za podporo, ki sodelujejo v operacijah izven

¹⁰⁰ DCI so države članice sprožile na washingtonskem vrhu, njen cilj pa je bil izboljšanje zmogljivosti, potrebnih za spopad z varnostnimi izzivi 21. stoletja, učinkovito ravnanje v kriznih razmerah (v mednarodnih operacijah) in ohranitev sposobnosti za izpolnjevanje temeljnih nalog zavezništva (tj. obramba držav članic) s posebnim poudarkom na večji interoperabilnosti. V pobudi so navedena skoraj vsa področja vojaških zmogljivosti: mobilnost sil, njihova logistična podpora, njihova sposobnost, da se zavarujejo in spopadejo s sovražnikom, ter sistemi za poveljevanje, nadzor in informiranje za hitro in učinkovito napotitev na položaje, na katerih po potrebi ostanejo tudi daljše obdobje (Priročnik o zvezi Nato, 2001: 50–52; The Prague Summit and NATO's Transformation, 2003).

¹⁰¹ (Spritzer, 2002: 1)

matične države, če je potrebno tudi brez velike podpore v državi delovanja. V izjavi so navedli še, da je potrebno izoblikovati nove metode za identifikacijo in uresničenje učinkovitih rešitev za pomanjkljive obrambne zmogljivosti, ukrepe za zmanjšanje razdrobljenosti naporov, spodbuditi večnacionalna prizadevanja za skupno investiranje v vojaške zmogljivosti, in povečati specializacijo vlog. Na neformalnem srečanju v Varšavi, septembra 2002, so se obrambni ministri dogovorili o izoblikovanju individualnih obljub, s katerimi bi v dogovorjenem časovnem obdobju zapolnili pomanjkljivosti v obrambnih zmogljivostih¹⁰².

Države članice so na praškem vrhu leta 2002 potrdile praško zavezo za povečanje zmogljivosti (v nadaljevanju PCC) kot del nadaljnjih prizadevanj zavezništva za izboljšanje in razvoj novih vojaških zmogljivosti za sodobno vojskovanje v zelo ogroženem okolju. Posamezne države članice so dale trdne in specifične politične obljube, da bodo izboljšale svoje zmogljivosti na področjih kemijske, biološke, radiološke in jedrske obrambe, obveščevalne dejavnosti, nadzora in določitve cilja, nadzora zrak–zemlja, poveljevanja, nadzora in zvez, bojne učinkovitosti, vključno z natančno vodenimi izstrelki in uničenjem sovražnikove zračne obrambe, strateškega mostu za oskrbo po zraku in morju, zračne oskrbe letal z gorivom, in razmestitvijo enot bojne podpore in enot za zagotovitev bojnega delovanja¹⁰³.

Države članice so se na praškem vrhu zavezale, da bodo, kar se da hitro, uresničile vse vidike PCC in sprejele potrebne ukrepe za izboljšanje zmogljivosti na ugotovljenih pomanjkljivih področjih. Ukrepi bi lahko zajemali večnacionalna prizadevanja¹⁰⁴, delitev vlog¹⁰⁵ in ponovno določitev prednostnih nalog, saj bodo v mnogih primerih potrebna dodatna finančna sredstva, ki jih morajo odobriti parlamenti posamezne države članice. S temi ukrepi bi olajšali nabavo drage opreme in tehnologije, ki bi bila na voljo državi/am, ki bi jo potrebovala/i. Države članice so se

¹⁰² (The Prague Summit and NATO's Transformation, 2003)

¹⁰³ (Prague Summit Declaration, 2002; The Prague Summit and NATO's Transformation, 2003)

¹⁰⁴ Evropske države članice so se dogovorile, da bodo skupno investirale v nekaj ključnih tehnologij, med njimi v strateški most za oskrbo po zraku in morju in v zavarovanje komunikacij. Nemčija je prevzela glavno vlogo pri strateškem mostu za oskrbo po zraku in morju, Španija pri zračni oskrbi letal z gorivom, Nizozemska pa si prizadeva za skupno preskrbo z natančno vodenimi izstrelki (Facing responsibility, 2002: 21; Shishkin, Lytle, Hitt; 2002: A2).

¹⁰⁵ Tako se je npr. Norveška specializirala za elitne specialne sile, Čehi pa za mobilne jedrske, kemijske in biološke obrambne enote (Facing responsibility, 2002: 21).

zavezale, da si bodo na vso moč prizadevale doseči izboljšave v zvezi z zmogljivostmi¹⁰⁶. Predsedniki držav in vlad so v praški deklaraciji zapisali, da se morajo prizadevanja za izboljšanje zmogljivosti preko PCC in prizadevanja Evropske unije za povečanje evropskih zmogljivosti preko evropskega akcijskega načrta za doseganje zmogljivosti (European Capabilities Action Plan) medsebojno dopolnjevati ob hkratnem spoštovanju neodvisnosti obeh organizacij in v duhu odprtosti. O izpolnjevanju PCC bo obrambnim ministrom poročal svet na stalnem zasedanju¹⁰⁷.

Na srečanju obrambnih ministrov junija 2003 so države članice opazile, da je prišlo do napredka pri nekaterih pomembnih mednarodnih projektih, dogovorjenih v Pragi, še posebno na področju strateškega mostu za oskrbo po zraku in morju in zračne oskrbe letal z gorivom. Na sestanku so obrambni ministri pozdravili podpis pisem o nameri v zvezi s strateškim mostom za oskrbo po zraku in morju^{108, 109}. V primeru uresničenja ciljev PCC se bo število velikih transportnih letal dolgega dosega v Evropi povečalo iz 4 na 16 (mogoče še več). Pomembno se bodo povečale evropske zmogljivosti zračne oskrbe letal z gorivom – iz sedanjih 10 na 15 letal tankerjev. Do leta 2007 pa se bodo, v skladu s PCC, za 40 % povečale zaloge neameriških natančno vodenih letalskih izstrelkov¹¹⁰. Zaveznice bodo morale še veliko narediti na drugih področjih, kjer je napredek počasnejši od pričakovanega, to so: natančno vodeni izstrelki, oprema za zračno oskrbo letal z gorivom, oprema za elektronsko motenje, zavarovanje komunikacij in obramba pred kemičnimi, biološkimi in jedrskimi napadi. Prav tako je potreben napredek pri nadzoru zrak-zemlja in pri podpori bojevanja (prenosne kuhinje in centri prve pomoči, potrebni za vzdrževanje sil na bojišču), kjer so zaveznice izpolnile le tri od desetih obljub, danih v Pragi¹¹¹.

¹⁰⁶ Robertson je manjšim državam članicam predlagal, naj svoja sredstva namenijo za razvoj manj dragih zmogljivosti, npr. za obrambo pred biološkim orožjem, in s tem odigrajo večjo vlogo v zavezništvu (Mullins, 2002: 5).

¹⁰⁷ (Prague Summit Declaration, 2002; The Prague Summit and NATO's Transformation, 2003)

¹⁰⁸ 11 evropskih zaveznic in Kanada je podpisalo pismo o nameri o najemu nekaj ukrajinskih vojaških transportnih letal tipa Antonov-124, ki bodo pomagali premostiti pomanjkanje na tem področju do prvih dobav letal tipa Airbus A400Ms v letu 2009. Sporazum je pustil odprto možnost najema ameriških letal tipa C-17 družbe Boeing, čeprav naj bi bila ta varianta dražja. Sporazum o združenju finančnih virov za skupne zmogljivosti na področju zračnega in pomorskega transporta bosta usklajevali Nemčija in Norveška. Podpis pogodbe bo povečal zavezniško sposobnost za sodelovanje v Natovih operacijah (Ames, 2003/e).

¹⁰⁹ (NATO after Prague – New members, New Capabilities, New Relations, 2003; Statement on Capabilities, 2003; The Prague Summit and NATO's Transformation, 2003)

¹¹⁰ (NATO after Prague – New members, New Capabilities, New Relations, 2002)

Novih varnostnih izzivov, ki se pojavljajo v različnih oblikah in niso omejeni na določen del sveta, ni moč premagati brez transatlantskega sodelovanja. S PCC naj bi predvsem evropske članice presegle čedalje večji razkorak v vojaški opremljenosti in usposobljenosti med ZDA in deloma VB in Francijo na eni ter preostalimi članicami na drugi strani^{112, 113}. Kljub dobrim nameram bo težko zagotoviti potrebna finančna sredstva za nadgradnjo vojaških zmogljivosti, dogovorjenih v Pragi. VB, Francija, Norveška, Portugalska in Nizozemska so obljubile, da bodo povečale obrambni proračun in tako zmanjšale razlike, v primerjavi z ZDA, v nekaterih državah, v Grčiji, Španiji in recesijski Nemčiji pa obrambni izdatki ostajajo nizki. Na Češkem ne morejo dokončati vojaške reforme po tem, ko je vlada znižala obrambni proračun iz 2,2 % BDP na 1,9 %¹¹⁴. S počasno rastjo in naraščajočim javnim dolgom bo evropskim zaveznicam težko uresničiti obljube o večjih vojaških izdatkih, kar lahko ogrozi Natovo željo po preoblikovanju tradicionalnih statičnih oboroženih sil v manjše, visokotehnološke mobilne sile, ki se bodo sposobne soočati z nalogami 21. stoletja¹¹⁵. S tem pa se postavlja vprašanje glede učinkovite obrambe pred terorizmom. Znotraj zavezništva bi bilo potrebno osnovati mehanizme, ki bi spremljali napredek na tem področju in "priganjali" države k čim prejšnji izpolnitvi danih obljub.

¹¹¹ (Ames, 2003/e; Harding, 2003)

¹¹² Po koncu hladne vojne je večina evropskih držav močno znižala izdatke za obrambo, ZDA pa so še naprej velike vsote denarja namenjale za razvoj novih tehnologij in oborožitvenih sistemov, tako da na nekaterih področjih evropske države zaostajajo za ZDA tudi za 20 let. Razlike so se po terorističnem napadu na ZDA še povečale. Leta 2002 so ZDA za obrambo namenile 85 % denarja več kot vse ostale države članice skupaj – ZDA za oborožene sile namenjajo 3,3 % BDP, Francija in VB približno 2,5 %, Nemčija pa samo 1,5 %. Vrh vsega evropske države članice denar porabljajo za plače vojakov in njihove pokojnine, težko oborožitev, tanke, lovska letala brez "nočnega vida" in preveč vojaških enot, ki jih ni mogoče na hitro razporediti, manjka pa jim visokotehnološko razvite vojaške opreme. Evropske obrambne investicije tvorijo polovico izdatkov ZDA, njihova učinkovitost, merjena po mobilnosti in zmožnosti, pa predstavlja le eno desetino učinkovitosti ZDA. Na Kosovu so letalske sile ZDA izvedle 80 % napadov. ZDA imajo 250 težkih transportnih letal dolgega dosega, evropske članice skupaj pa 11. Rezultati vsega skupaj lahko privedejo do nerodnih položajev. Ko je Nemčija želela v okviru mirovne operacije svoje sile poslati v Afganistan, je morala najeti transportna letala od Ukrajine. Decembra 2002, ko je prišel čas za okrepitev, so Nemci ugotovili, da ukrajinskih letal ne morejo dobiti, saj so jih že pred njimi najela japonska podjetja za prevoz igrač v Evropo za čas božičnih nakupov. Tako so morali nemški vojaki, ki so z vlakom prispeli v Turčijo, v državi tri tedne čakati na pristo letalo (Mullins, 2002: 5; Spritzer, 2002: 1; Will a quartet of Euro-enthusiasts undermine NATO?, 2003; Zgaga, 2002: 5). Več kot polovica nemškega vojaškega proračuna gre za plače in ostale ugodnosti osebja, katerega tretjino tvorijo civilisti. Samo 13 % denarja gre za nakup nove opreme, čeprav bi ga moralo iti 30 %, če bi želeli izvesti modernizacijo v načrtovanem obdobju. Ko je želel prejšnji nemški obrambni minister zmanjšati civilno osebje v vojski, je naletel na tako velik odpor sindikatov, da je moral obljubiti, da v naslednjih 10 letih vojska ne bo odpustila nobenega civilista (Smith, 2003).

¹¹³ (Stojanov, 2002: 1)

¹¹⁴ (Harding, 2003)

¹¹⁵ (Ames, 2003/e; Harding, 2003)

5.4 Obramba pred novimi grožnjami

Predsedniki držav in vlad so na praškem vrhu sprejeli paket ukrepov za okrepitev Natovih zmogljivosti v boju proti terorizmu. Mednje spadajo: vojaški koncept za boj proti terorizmu, akcijski načrt za civilno krizno načrtovanje, s katerim bi izboljšali civilno pripravljenost na morebitne napade na civilno prebivalstvo s kemičnimi, biološkimi ali radiološkimi snovmi, in ukrepi za okrepitev Natove obrambe pred napadom na računalniške informacijske sisteme. Države članice so se tudi odločile, da bodo izvedle študijo o možni protiraketni obrambi ozemlja, sil in prebivalstva zavezništva. Poleg tega so za okrepitev obrambnih zmogljivosti zavezništva proti orožju za množično uničevanje na vrhu sprejeli pet specifičnih pobud s področja obrambe pred jedrskim, biološkim, radiološkim in kemičnim orožjem¹¹⁶.

Na drugih področjih varnostne politike so države članice na praškem vrhu znova poudarile, da so pri preprečevanju nenadzorovanega širjenja in uporabe WMD in načinih njihovega dobavljanja odločilnega pomena razorožitev, nadzor nad orožjem in preprečevanje nenadzorovanega širjenja WMD. Zato je pomembno, da tudi v prihodnje nadaljujejo s tem delom in še okrepijo že obstoječe večstransko preprečevanje nenadzorovanega širjenja WMD in režime za nadzor izvoza ter sporazume o mednarodnem nadzoru orožja in razorožitvi¹¹⁷.

¹¹⁶ (NATO transformed: new members, capabilities and partnerships: 2002; The Prague Summit and NATO's Transformation, 2003)

¹¹⁷ (Prague Summit Declaration, 2002; The Prague Summit and NATO's Transformation, 2003)

5.4.1 Vojaški koncept za boj proti terorizmu

Države članice so na praškem vrhu odobrile dogovorjeni vojaški koncept za boj proti terorizmu¹¹⁸ kot del paketa ukrepov za okrepitev Natovih protiterorističnih zmogljivosti. Koncept vključuje večjo izmenjavo obveščevalnih podatkov in ukrepe v primeru kriznih situacij, do njega pa je prišlo zaradi spoznanja o resni in naraščajoči grožnji, ki ga terorizem predstavlja mednarodni skupnosti, in potrebe po večplastnem in vsestranskem odgovoru na to grožnjo¹¹⁹.

Države članice so se obvezale, da bodo v sodelovanju s partnerji v celoti uresničevale akcijski načrt za civilno krizno načrtovanje, da bi izboljšali civilno pripravljenost na morebitne napade na civilno prebivalstvo s kemičnimi, biološkimi ali radiološkimi snovmi. Na vrhu so se zavezali še, da bodo povečali svojo zmožnost zagotavljanja podpore državnim organom, kadar jo bodo ti potrebovali, za spopad s posledicami terorističnih napadov, vključno z napadi na vitalno infrastrukturo s kemičnim, biološkim, radiološkim in jedrskim orožjem, kot je predvideno v Akcijskem načrtu CEP¹²⁰.

5.4.2 Pet obrambnih pobud proti jedrskemu, biološkemu in kemičnemu orožju

Države članice so na vrhu v Pragi potrdile implementacijo petih obrambnih pobud proti jedrskemu, biološkemu, radiološkemu in kemičnemu orožju, ki bodo povečale in izboljšale obrambne sposobnosti zavezništva proti orožju za množično uničevanje:

- razvoj mobilnega analitičnega laboratorija za obrambo pred jedrskim, biološkim ali kemičnim orožjem (*Prototype Deployable NBC Analytical Laboratory*),
- posebno skupino za posredovanje v primeru napada z jedrskim, biološkim ali kemičnim orožjem (*Prototype NBC Event Response team*),
- virtualni Center odličnosti za obrambo pred jedrskim, biološkim ali kemičnim orožjem (*Centre of Excellence for NBC Weapons Defence*),

¹¹⁸ V praški deklaraciji so države članice zapisale, da terorizem odločno zavračajo in obsojajo v vseh njegovih oblikah in pojavih in da so odločene, da se bodo borile proti tej kugi toliko časa, kolikor bo potrebno (Prague Summit Declaration, 2002).

¹¹⁹ (Prague Summit Declaration, 2002; The Prague Summit and NATO's Transformation, 2003)

- zaloge cepiv in protistrupov ob morebitnem napadu z biološkim ali kemičnim orožjem (*NATO Biological and Chemical Defence Stockpile*),
- sistem za nadzor nalezljivih bolezni (*Disease Surveillance system*)¹²¹.

Na junijskem sestanku so obrambni ministri ugotovili, da delo na dogovorjenih praških iniciativah poteka. Mobilni analitični laboratorij za obrambo pred jedrskim, biološkim ali kemičnim orožjem in posebno skupino za posredovanje v primeru napada z jedrskim, biološkim ali kemičnim orožjem ocenjujejo med potekom zahtevnih terenskih vaj. Tudi delo na ostalih treh področjih je že napredovalo. Ministri so pozdravili odločitev sveta, ki je Natovim vojaškim oblastem naročil, da razvijejo koncept za Natov večnacionalni obrambni bataljon za kemično, biološko, radiološko in jedrsko bojevanje in nadaljujejo z delom na ostalih obrambnih zmogljivostih pred jedrskim, biološkim in kemičnim orožjem¹²².

5.4.3 Obramba pred napadi na računalniške informacijske sisteme

Države članice so sklenile, da bodo okrepile zmogljivosti v boju proti napadom na vojaške in civilne računalniške informacijske sisteme¹²³.

5.4.4 Raziskava o izvedljivosti protiraketne obrambe

Države članice so se v Pragi odločile, da bodo preučile možnosti za obvladovanje naraščajoče grožnje balističnih izstrelkov na ozemlja zaveznikov, njihove vojaške sile in naseljena območja. Zato so sklenile, da bodo izvedle novo raziskavo o izvedljivosti Natove protiraketne obrambe (*Nato Missile Defence feasibility study – MDFS*)¹²⁴. Z njo naj bi preučili možnosti za uspešen in učinkovit način obrambe z ustrezno mešanico političnih in obrambnih naporov, skupaj z

¹²⁰ (Prague Summit Declaration, 2002)

¹²¹ (Prague Summit Declaration, 2002)

¹²² (Statement on Capabilities, 2003)

¹²³ (Prague Summit Declaration, 2002)

¹²⁴ Mnoge države članice že sodelujejo na področju protiraketne obrambe. Nemčija, Italija in ZDA skupno sodelujejo pri razvoju sistema za zračno obrambo, ki ga razvijata Lockheed Martin in MBDA, Nemčija in Nizozemska pa imata

zastraševanjem. Zaveznice so v praški deklaraciji zapisale, da bodo njena prizadevanja v skladu z nedeljivostjo varnosti članic zavezništva in da bodo grožnje z vsemi balističnimi izstrelki ocenjevali tudi v prihodnje. V deklaraciji je navedeno tudi, da države članice podpirajo krepitev vloge centra za preprečevanje nenadzorovanega širjenja WMD v okviru mednarodnega štaba ter mu nalagajo, da nudi pomoč pri delu zavezništva v zvezi z obravnavanjem te grožnje¹²⁵.

Na sestanku obrambnih ministrov, junija 2003, so zaveznice ugotovile, da je na tem področju prišlo do velikega napredka, izrazile pa so tudi prepričanje, da bo pogodba o novi študiji podpisana do oktobra 2003¹²⁶, kar bi sovpadalo z njihovim neformalnim srečanjem v Colorado Springsu v ZDA¹²⁷. Nova študija bo:

- preučila možnosti za zaščito ozemlja zaveznikov, njenih vojaških sil in naseljenih območij pred vsemi raketnimi grožnjami,
- definirala Natove posvetovalne, poveljevalne in nadzorne objekte in sisteme,
- dognala najboljšo mešanico sistemov in zmogljivosti za Natove protiraketne objekte, ki bodo ustrezali vojaškim operativnim zahtevam glede učinkovitosti, stroškov in tveganj,
- predlagala možnosti in konfiguracije za elemente integriranih in posameznih protiraketnih sistemov, vključno s senzorji, oborožitvenimi sistemi, izstreliščem, bojnim poveljevanjem, komunikacijo, nadzorom in obveščevanjem, ki bodo ustrezali načrtovanim in obstoječim nacionalnim protiraketnim zmogljivostim¹²⁸.

raketne baterije tipa Raytheon Patriot. Pri MDFS gre za bolj obsežno raziskavo, ki naj bi Natu zagotovila večplastno obrambo večjih območij pred raketnimi izstrelki dosega 3.000 km ali manj (Gildea, 2003).

¹²⁵ (Prague Summit Declaration, 2002)

¹²⁶ NAC je 10. junija 2003 za sklenitev pogodbe za MDFS pooblastil skupno financirani Natov varnostnoinvesticijski program. Agencija zveze Nato za posvetovanje, poveljevanje in nadzor je zadolžena za izdelavo ponudbe, ki jo bodo poslali dvema transatlantskima konzorcijema, ki se že ukvarjata z raziskavo o izvedljivosti bodoče Natove aktivne protiraketne obrambe (NATO Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence (ALTBMMD)). Večnacionalna konzorcija vodita Science Applications International Corporation (SAIC) in Lockheed Martin Corporation. Boeing sodeluje v SAIC-ovi ekipi, evropski MBDA pa v Lockheed Martin. Ponudbe bodo ocenjevali med avgustom in septembrom, pogodbo za novo raziskavo, ki bo predvidoma trajala 18 mesecev, pa naj bi sklenili do oktobra 2003 (Gildea, 2003; NATO missile defence advances, 2003).

¹²⁷ (Statement on Capabilities, 2003; The Prague Summit and NATO's Transformation, 2003)

¹²⁸ (Gildea, 2003; NATO missile defence advances, 2003)

5.5 Sklep

Po koncu hladne vojne je 54-letnemu zavezništvu grozilo, da bo postalo neuporabno ne samo zaradi odsotnosti sovjetske grožnje, ampak tudi zaradi Natove neprilagojenosti novemu varnostnemu okolju¹²⁹. Teroristični napad na ZDA je razprave o Natovih operativnih zmogljivostih in o nujnosti potrebnih izboljšav na ključnih področjih še poglobil¹³⁰. Na praškem vrhu so zaveznice naredile velik korak v smeri prilagoditve Natovih struktur novim varnostnim izzivom in grožnjam 21. stoletja. Sprejele so odločitev o oblikovanju NRF, ki se bodo sposobne v skladu z odločitvijo sveta v kratkem času premakniti na krizno območje in tam ostati kolikor časa bo potrebno, tudi v okolju, kjer se lahko srečajo z jedrskimi, biološkimi in kemičnimi grožnjami. Druga pomembna odločitev je zmanjšanje števila poveljniških mest, kar bo prispevalo k učinkovitejšemu odgovoru enot v svetu, kjer je spopad med sosednjimi državami manj verjeten, in omogočilo premik iz statične obrambe Evrope k operacijam zunaj njegovega tradicionalnega geografskega področja. Osrednji del preoblikovanja bodo predstavljale Natove odzivne sile, ki pa bodo morale biti ustrezno opremljene. Čeprav je glede PCC prišlo do določenega napredka na področju strateškega mostu za oskrbo po zraku in morju in zračne oskrbe letal z gorivom, pa ostajajo luknje na drugih področjih, ki jih bodo članice težko zakrpale, če ne bodo držale svojih obljub o zvišanju obrambnega proračuna¹³¹, kar lahko izniči celotna prizadevanja zveze po prilagoditvi struktur za učinkovit spopad z novimi varnostnimi izzivi in grožnjami. Transformacija Nata namreč ni možna, če bodo ZDA ostale edina članica, ki investira v oborožitev 21. stoletja. Ker pa je Nato organizacija, v kateri se odloča s konsenzom brez kazni za države, ki ne izpolnijo dogovorjenega, se lahko samo ugiba, ali bodo evropski voditelji držali obljube, dane v Pragi¹³². V okviru protiterorističnega boja sta pomembna še v Pragi sprejeta vojaški koncept za boj proti terorizmu in uresničevanje akcijskega načrta za civilno krizno načrtovanje.

¹²⁹ Čeprav ima Nato načeloma na razpolago 250 bojnih brigad, znaša število neameriških, v vsakem trenutku razpoložljivih, brigad okoli 16 ali 80.000 vojakov (Geitner, 2003).

¹³⁰ (The Prague Summit and NATO's Transformation, 2003; Spritzer, 2002: 1)

¹³¹ Čeprav so evropski voditelji več kot 40 let govorili, da bodo več prispevali k zavezništvu, pa z izjemo Velike Britanije nikoli niso izpolnili svojih obljub. Tako je dobro opremljena vojska ZDA preprosto šla svojo pot in ni zaprosila za pomoč, ko je posredovala v Afganistanu po 11. septembru, čeprav so ji jo zaveznice Nata ponudile. Evropejci so bili zaradi tega precej užaljeni (Spritzer, 2002: 1).

¹³² (Spritzer, 2002: 1)

6 VPLIV 11. SEPTEMBRA NA ODNOSE Z NEČLANICAMI IN DRUGIMI ORGANIZACIJAMI

Teroristični napad na ZDA je prinesel potrebo po tesnejšem sodelovanju z državami nečlanicami zaveznitva. Po koncu hladne vojne je prišlo do izbruhov manjših lokalnih vojn in oboroženega nasilja ter nenadzorovane širitve WMD. Zadnje bi lahko v rokah nepredvidljivih terorističnih skupin pomenilo katastrofo svetovnih razsežnosti. V 21. stoletju, ko je svet za marsikoga postal malo večja vas, v kateri z neverjetno hitrostjo poteka izmenjava informacij in je ljudem večinoma omogočeno potovanje kamorkoli, je še toliko bolj pomembno poglobljeno sodelovanje z varnostno-obveščevalnimi službami posameznih držav in s tem preprečitev novih terorističnih napadov. 11. september je vplival na pogostejša srečanja zaveznitva z državami v sredozemskem dialogu, državami JV Evrope, kavkaškimi državami in državami osrednje Azije, 10. novembra 2002 pa je prišlo do prvega srečanja med kitajskim veleposlanikom v Belgiji in generalnim sekretarjem Nata. V nadaljevanju bom podrobneje predstavila vpliv terorističnega napada na odnose s partnerskimi državami, z Rusko federacijo in EU.

6.1 Odnosi s partnerskimi državami

Namen pobude, imenovane Partnerstvo za mir (PfP), ki ga je zaveznitvo predstavilo na vrhunskem sestanku NAC januarja 1994 v Bruslju, je bilo izboljšanje stabilnosti in varnosti v vsej Evropi¹³³. Ker terorizem ogroža varnost in stabilnost, je bilo po terorističnem napadu na ZDA pričakovati, da se bodo temeljiteje posvetili tudi temu problemu, ki ga prej ni bilo na dnevnem redu EAPC in PfP. To se je zgodilo na praškem vrhu s sprejemom Partnerskega akcijskega načrta proti terorizmu. Poleg tega so se odločili, da bodo: okrepili posvetovanja na političnem in varnostnem področju, znotraj EAPC in PfP zajeli širši pristop k varnosti in na relevantnih področjih partnericam omogočili tesnejše sodelovanje znotraj Natovega procesa odločanja. Z individualnimi partnerskimi akcijskimi načrti pa naj bi zagotovili izčrpen, prilagojen

¹³³ Več o Partnerstvu za mir: glej Priročnik o zvezi Nato v istoimenskem poglavju.

in glede na državo različen pristop k partnerstvu in nadaljnjo podporo pri prizadevanjih partneric pri izvajanju demokratičnih reform. Posredno je teroristični napad na ZDA vplival tudi na odločitve o razširitvi zaveznitva s sedmimi državami, ki naj bi okrepile Natovo sposobnost za spopad z grožnjami 21. stoletja.

6.1.1 Partnerski akcijski načrt proti terorizmu

Partnerski akcijski načrt so sprejeli na praškem vrhu 22. novembra 2002. Države EAPC so v preambuli akcijskega načrta zapisale, da bodo v boju proti vsem oblikam terorizma naredile vse, kar je v njihovi moči v skladu s splošno veljavnimi normami in načeli mednarodnega prava, ustanovne listine OZN in resolucije VS OZN številka 1373, pri čemer bodo spoštovale osnovne človekove pravice in svoboščine. Ponovno so poudarile svojo odločenost, da bodo podpisale, ratificirale in implementirale ustrezne konvencije OZN, povezane z bojem proti terorizmu¹³⁴.

V akcijskem načrtu so navedeni cilji, mehanizmi in specifične dejavnosti, ki naj bi jih podvzeli v boju zoper terorizem, uresničevali pa naj bi jih v skladu z nacionalno zakonodajo in pravili, specifičnimi varnostnimi in obrambnimi politikami držav EAPC in načeli vključenosti ter medsebojnega razlikovanja¹³⁵.

Načrt zajema naslednje specifične dejavnosti¹³⁶:

- **okrepitev posvetovanj in izmenjav informacij**, kar naj bi dosegli s političnimi posvetovanji, izmenjavami informacij, izmenjavami informacij o oborožitvi, znanstvenim sodelovanjem pri identificiranju in zmanjšanju novih varnostnih groženj in izzivov, civilnokriznim načrtovanjem,
- **okrepitev pripravljenosti za boj proti terorizmu**, kar naj bi dosegli z reformami na obrambnem in varnostnem področju, načrtovanjem sil, zračno obrambo in urejanjem zračnega prometa, izmenjavo informacij o silah, usposabljanjem in vajami, sodelovanjem na področju oboroževanja, logističnim sodelovanjem,

¹³⁴ (Partnership Action Plan against Terrorism, 2002)

¹³⁵ (Partnership Action Plan against Terrorism, 2002)

¹³⁶ Podrobneje: glej Partnerski akcijski načrt proti terorizmu.

- **preprečevanje dajanja podpore terorističnim skupinam**, kar naj bi dosegli z nadzorom na meji, ekonomskimi dimenzijami, nadzorom nad orožjem, izmenjavo informacij o ročnem strelnem orožju in lahki oborožitvi,
- **povečanje zmogljivosti za odpravo posledic**, kar naj bi dosegli z dejavnostmi proti terorizmu s preprečevanjem nenadzorovanega širjenja WMD, tesnejšim sodelovanjem pri civilnokriznem načrtovanju (sodelovanjem med civilnimi in vojaškimi oblastmi, hitrim odgovorom, splošnimi smernicami, inventarjem zmogljivosti, opozarjanjem in odkrivanjem, laboratorijsko mrežo, medicinskimi protokoli, večjo vlogo EADRCC, nadzorom nad prehodi mej), vojaškim sodelovanjem pri odpravi posledic, sodelovanjem pri znanstvenih dejavnostih za zmanjšanje posledic terorizma, sodelovanjem pri razvoju in posredovanju opreme,
- **pomoč partnerskim dejavnostim proti terorizmu**, kar naj bi dosegli z uporabo politično-vojaškega usmerjevalnega odbora (PMSC¹³⁷), ustanovitvijo in prispevki skrbniškega fonda Pfp, programi mentorstva¹³⁸.

Poleg prej navedenih dejavnosti se lahko po potrebi dodajo nove. Generalni sekretar Nata lahko kot predsedujoči EAPC o dejavnostih v okviru akcijskega načrta poroča zunanjim ter obrambnim ministrom držav članic Nata in EAPC, lahko pa ga kot prispevek EAPC v boju proti terorizmu v smislu implementacije resolucije številka 1373 pošlje tudi VS OZN¹³⁹.

6.2 Odnosi z Rusko federacijo

11. september in skupna grožnja terorizma sta pripeljali do nadgradnje v odnosih med Natom in Rusko federacijo. Novi svet Nato–Rusija, ki deluje na ravni 20 držav, je bil ustanovljen 28. maja

¹³⁷ PMSC je matično delovno telo, odgovorno za zadeve Pfp. Zaseda v različnih sestavah, bodisi samo z zaveznici ali pa z zaveznici in partnericami. Glavna naloga PMSC je svetovanje NAC glede vprašanj, ki se nanašajo na Pfp, prevzemanje odgovornosti za celovito koordinacijo Delovnega programa partnerstva, razvijanje politično-vojaških smernic, ki jih uporabljajo Natovi vojaški organi pri pripravi svojega prispevka za Delovni program partnerstva glede vojaških vaj in drugih dejavnosti, zagotavljanje usmeritev za oblikovanje individualnih partnerskih programov in njihovo predložitev NAC v potrditev ter razvoj in usklajevanje dela v zvezi s procesom načrtovanja in ocenjevanja Pfp (Priročnik o zvezi Nato, 2001: 71).

¹³⁸ (Partnership Action Plan against Terrorism, 2002)

¹³⁹ (Partnership Action Plan against Terrorism, 2002)

2002 na rimskem vrhu. V njem se kaže želja po tesnem sodelovanju na področjih skupnega interesa in v boju zoper skupne grožnje in varnostne izzive¹⁴⁰.

Tragične posledice 11. septembra so pripeljale do spoznanja po tesnejšem in bolj usklajenem delovanju v boju zoper skupne grožnje. Že 3. oktobra 2001 sta se ruski predsednik in generalni sekretar Nata pogovarjala o možnostih za tesnejše sodelovanje med zvezo Nato in Rusko federacijo. Nadaljnji sestanki so pripeljali do zaveze zunanjih ministrov, ki so se na sedežu Nata decembra 2001 sestali v okviru stalnega skupnega sveta zveze Nato in Ruske federacije (NATO–Russia Permanent Joint Council – PJC)¹⁴¹, da bodo vzpostavili nov odnos med zvezo Nato in Rusko federacijo, ki bo okrepil zmožnost medsebojnega sodelovanja na področjih skupnega interesa in ki bo kos novim grožnjam in izzivom varnosti. Obrambni ministri so na svojem decembrskem sestanku v celoti podprli odločitev zunanjih ministrov o nadgradnji partnerstva in

¹⁴⁰ (NATO–Russia Relations, 2002; September 11 – One year on, 2003)

¹⁴¹ Na zasedanju 10. decembra 1996 so zunanji ministri držav članic Nata generalnemu sekretarju naročili, naj skupaj z Rusko federacijo prouči možnosti za sporazum, ki bi poglobil in razširil odnose med Natom in Rusko federacijo in zagotovil podlago za njuno prihodnje sodelovanje. Po štirih mesecih intenzivnih pogajanj med generalnim sekretarjem in ruskim zunanjim ministrom je bilo doseženo soglasje o dokumentu. Ustanovna listina o medsebojnih odnosih, sodelovanju in varnosti med zvezo Nato in Rusko federacijo je bila podpisana 27. maja 1997 v Parizu. Predstavlja podlago za novo varnostno partnerstvo ter za izgradnjo stabilne, mirne in nerazdeljene Evrope, temelječo na demokratičnih vrednotah partnerstva. Preambula listine opisuje zgodovinski in politični kontekst odnosov med Natom in Rusko federacijo ter poudarja temeljito preoblikovanje tako Nata kot Ruske federacije po koncu hladne vojne. Štiri poglavja listine opisujejo načela in mehanizme, ki uravnavajo partnerstvo med Natom in Rusko federacijo. Prvo poglavje opisuje vodilna načela, na katerih temelji partnerstvo. Drugo poglavje v listini je vzpostavilo nov forum za posvetovanja in sodelovanje, tj. stalni skupni svet (PJC) zveze Nato in Ruske federacije. Svet se je prvič sestel 18. julija 1997. PJC se je sestajal mesečno na ravni veleposlanikov in vojaških predstavnikov ter dvakrat letno na ravni zunanjih in obrambnih ministrov, prav tako pa tudi na ravni načelnikov generalštabov in obrambnih štabov. Lahko bi se sestel tudi na ravni predsednikov držav in vlad. V času svojega obstoja je obravnaval zelo širok spekter vprašanj, navedenih v tretjem poglavju ustanovne listine, ki so bila neposredno v interesu obeh strani. Med njimi so bila: položaj v nekdanji Jugoslaviji, srečanja vojaških predstavnikov v okviru PJC, prekvalifikacija vojaških častnikov, sodelovanje Ruske federacije v EAPC in PfP, izmenjava informacij in posvetovanja o strategiji, obrambni politiki in vojaških doktrinah zveze Nato in Ruske federacije, o proračunu in infrastrukturnih razvojnih programih, možno sodelovanje pri vzpostavitvi protiraketnega ščita, okrepitev regionalnega sodelovanja na področju varnosti v zračnem prometu, preprečevanje konfliktov, vključno s preventivno diplomacijo, kriznim upravljanjem in reševanjem konfliktov, skupno izvajanje mirovnih operacij, ukrepi za krepitev sodelovanja, preglednosti in zaupanja med Natom in Rusko federacijo, prispevek Nata in Ruske federacije ter vloga PJC pri varnostni arhitekturi evroatlantskega območja, politična in obrambna prizadevanja proti nenadzorovanemu širjenju WMD, vprašanja, povezana z jedrsko varnostjo, vključno z doktrinami in strategijo, ohranjanje miru, razorožitev in nadzor oborožitve, iskanje in reševanje na morju, boj proti mednarodnemu terorizmu in drogam, znanstveno sodelovanje na področju obrambe ter okoljskih, gospodarskih in znanstvenih vprašanj, vezanih na obrambo, civilnokrizno načrtovanje v primeru nesreč, izboljšanje razumevanja in informiranja ruske javnosti v zvezi z Natom, varnostnimi vprašanji in odnosi med zvezo Nato in Rusko federacijo, za kar so februarja 2001 v Moskvi ustanovili tudi Urad zveze Nato za informiranje. Četrto poglavje pokriva vojaško-politična vprašanja, vključno s poudarkom na politični zavezanosti držav članic Nata, da nimajo nobenega namena, načrta ali razloga, da bi na ozemlju novih članic zaveznitva namestile jedrsko orožje (Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation, 1997; Priročnik o zvezi Nato, 2001: 80–86).

se zavezali k okrepitvi partnerstva na varnostnem in vojaškem področju. Zunanji ministri so na decembrskem sestanku ponovno obsodili terorizem v vseh oblikah in izrazili svoje najgloblje sočutje žrtvam terorističnega napada in njihovim družinam. V celoti so podprli resoluciji VS OZN številka 1368 in 1373 in se zavezali, da bodo naredili vse, da bodo pred roko pravice pripeljali načrtovalce, organizatorje in podpornike napada. Ugotovili so, da skupna grožnja terorističnega napada zahteva vsestranski in usklajeni odgovor, obrambni ministri pa so izrazili svojo pripravljenost za uporabo obrambnih in vojaških instrumentov, usklajenih s civilnimi. Zavezali so se, da bodo v boju zoper nove grožnje in varnostne izzive na področjih skupnega interesa tesneje sodelovali. Ministri so na svojih sestankih ocenili razmere na Balkanu in poudarili pomen operativnega sodelovanja pri zagotavljanju regionalne stabilnosti in varnosti ter ugotovili, da med kontingenti na območju obstaja visoka stopnja enotnosti in skupnih interesov. Ministri so pozdravili tudi izmenjavo pisem o ustanovitvi urada oficirja za zvezo zveze Nato v Moskvi (Military Liaison Mission). V Reykjaviku maja 2002 so zunanji ministri odobrili dokument, ki je omogočal predsednikom držav in vlad konec maja v Rimu odločitev o ustanovitvi sveta Nato–Rusija, v katerem članice zveze Nato in Ruske federacije na področjih skupnega interesa sodelujejo kot enakopravne partnerice¹⁴².

6.2.1 Ustanovitev sveta Nato–Rusija in njegovo delovanje

Svet Nato–Rusija združuje 19 članic zveze Nato in Rusko federacijo pri identifikaciji in iskanju možnosti za skupno delovanje na ravni 20. Osnova, na podlagi katere so ustanovili svet, je bila ustanovna listina iz leta 1997, katerih cilji pa, kljub skupni zavezanosti k ohranitvi miru na Balkanu in razvoju obširnega programa za praktično sodelovanje na varnostno-obrambnem področju, zaradi ovir na obeh straneh in pomanjkanja politične volje niso bili v celoti uresničeni. PJC je tako ostal posvetovalni forum v formatu 19+1, v katerem so članice Nata pred srečanjem z Rusi uskladile svoja stališča. V dialogu med Natom in Rusko federacijo v formatu 19+1 je manjkalo tudi občutek za skupni cilj in nujnost. 11. september je pokazal na potrebo po

¹⁴² (NATO-Russia Joint Statement issued on the Occasion of the Meeting of the Permanent Joint Council at the Level of Foreign Ministers in Brussels on 7 December 2001, 2001; NATO-Russia Relations, 2002; Press Statement, 2001/b; Press Statement, 2002)

vsestranskih in usklajenih ukrepov v boju proti skupnim grožnjam in dal nov zagon v medsebojnih odnosih¹⁴³.

Na rimskem vrhu so predsedniki držav in vlad zveze Nato in Ruske federacije ustanovili svet Nato–Rusija. V deklaraciji so zapisali, da bodo članice zveze Nato in Ruske federacije na področjih skupnega interesa sodelovale kot enakopravne partnerice¹⁴⁴. Svet predstavlja mehanizem za posvetovanje, doseganje soglasja, sodelovanje, skupne odločitve in skupne ukrepe o širokem spektru varnostnih vprašanj, ki zadevajo evroatlantski prostor. Predstavlja glavno strukturo in zbirališče za nadaljnjo nadgradnjo odnosov med Natom in Rusko federacijo, deluje pa po načelu soglasja. Delo sveta poteka na podlagi stalnega političnega dialoga o varnostnih vprašanjih med članicami z namenom hitre identifikacije nastajajočih problemov, določitve optimalnega skupnega pristopa in izvedbe ustreznih skupnih ukrepov. Člani sveta delujejo v skladu z nacionalnimi zmogljivostmi in kolektivnimi obveznostmi in dolžnostmi. Vsaka članica sveta lahko predlaga izvedbo skupnih ukrepov¹⁴⁵.

Svetu, ki se na ravni zunanjih in obrambnih ministrov sestaja dvakrat letno, na ravni predsednikov držav in vlad pa enkrat na leto ali na dve leti, predseduje generalni sekretar Nata¹⁴⁶. Sestanki sveta na ravni veleposlanikov potekajo vsaj enkrat mesečno, po potrebi pa lahko tudi večkrat, vključno z izrednimi sestanki, ki jih skličejo na zahtevo katerekoli članice ali generalnega sekretarja. Za pomoč pri pripravi sestankov so na ravni političnega odbora zveze Nato, z ustrežno rusko vlogo, ustanovili pripravljalni odbor. Odbor se sestaja dvakrat mesečno, po potrebi pa tudi večkrat. Svet Nato–Rusija lahko za posamezne teme ali področja sodelovanja ustanavlja tako ad hoc kot stalne odbore ali delovne skupine. Do sedaj so ustanovili pet novih delovnih skupin: na področju terorizma, preprečevanja širjenja oborožitve, protiraketne obrambe,

¹⁴³ (Nato-Russia Council – Rome Summit 2002, 2002)

¹⁴⁴ To pomeni, da stališča članic Nata pred srečanji z Rusko federacijo niso poprej dogovorjena, ampak se o vsem soglasno odločajo šele na sestankih sveta, kar je pomembna razlika v primerjavi s PJC. Ruska federacija pa nima pravice odločati o notranjih zadevah zaveznitva niti ne more z vetom preprečiti sklepov Nata (NATO-Russia Relations: A New Quality, 2002).

¹⁴⁵ (NATO-Russia Relations: A New Quality, 2002)

¹⁴⁶ Tekst deklaracije o ustanovitvi sveta je generalni sekretar sveta posredoval tudi generalnemu sekretarju OZN in OVSE s prošnjo, da ga organizaciji razdelita med svoje člane (Decision Sheet of the Meeting of the NATO-Russia Council at the level of Heads of State and Government, 2002).

obrambne reforme in upravljanja v zračnem prostoru. Tovrstni odbori in delovne skupine so sestavljeni iz že obstoječih Natovih odborov¹⁴⁷.

V okviru sveta se sestajajo tudi vojaški predstavniki in načelniki osebja. Sestanki načelnikov osebja potekajo najmanj dvakrat letno, sestanki vojaških predstavnikov pa vsaj enkrat mesečno, po potrebi pa lahko tudi večkrat. Po potrebi se lahko skliče tudi sestanke vojaških strokovnjakov¹⁴⁸.

V deklaraciji so predsedniki držav in vlad zapisali, da bo delovne programe za leto 2002, ki so jih odobrili decembra 2001 za PJC in njegova podrejena telesa, izvajal novoustanovljeni svet¹⁴⁹.

Svet Nato–Rusija, ki je zamenjal PJC, se osredotoča na vsa področja skupnih interesov, opredeljenih v tretjem poglavju ustanovne listine, v skladu s sporazumom pa se lahko dodajajo tudi nova področja posvetovanja in sodelovanja¹⁵⁰. V rimski deklaraciji so naštetna naslednja področja sodelovanja:

- **Boj proti terorizmu**

V zvezi s tem so sprejeli skupno oceno teroristične grožnje SFOR in KFOR, v to delo pa so vključili tudi države, ki prispevajo svoje sile v omenjeni mirovni operaciji, ter države partnerke. Poleg tega so sprejeli tudi podrobno oceno o teroristični grožnji na evroatlantskem prostoru, osredotočeno na specifične grožnje, ki bi jo ta nevarnost lahko predstavljala silam zveze Nato in Ruske federacije¹⁵¹, civilnemu letalstvu ali pomembnim infrastrukturnim objektom, kot so jedrske elektrarne. Do napredka pa je prišlo tudi pri Nato–ruski iniciativi za boj proti terorizmu z znanostmi na civilnem področju. O vojaški vlogi v boju zoper terorizem so organizirali nekaj konferenc, na katerih so razpravljali o konkretnih možnostih za tesnejše sodelovanje na tem področju.

¹⁴⁷ (NATO-Russia Relations: A New Quality, 2002)

¹⁴⁸ (NATO-Russia Relations: A New Quality, 2002)

¹⁴⁹ (NATO-Russia Relations: A New Quality, 2002)

¹⁵⁰ (NATO-Russia Relations: A New Quality, 2002)

¹⁵¹ Še posebno Natovim, ruskim in partnerskim mirovnim silam na Balkanu (NATO-Russia Relations: A New Quality, 2002).

- **Krizno upravljanje**

Zveza Nato in Ruska federacija sta se dogovorili o splošnem konceptu za skupne mirovne operacije zveze Nato in Ruske federacije^{152, 153}. Na področju kriznega upravljanja zveza Nato in Ruska federacija redno izmenjavata mnenja in informacije o mirovnih operacijah ter stalno sodelujeta in se posvetujeta o razmerah na Balkanu. V zvezi z okrepitevijo interoperabilnosti med nacionalnimi in mirovnimi kontingenti v mirovnih operacijah preko usposabljanja in izobraževanja bo jeseni 2003 v Berlinu potekal tudi seminar. Zunanji in obrambni ministri so na srečanjih pozdravili velik prispevek ruskih kontingentov v mirovnih operacijah v BiH¹⁵⁴ in na Kosovu in se zahvalili za njene prispevke v operacijah¹⁵⁵. Izkušnje in pridobljeno zaupanje med operativnim sodelovanjem bodo osnova za sodelovanje v prihodnosti. Na junijskem srečanju zunanjih ministrov je Ruska federacija ponudila pomoč Natovi mirovni operaciji v Afganistanu¹⁵⁶, državi, ki jo je v 80-ih letih prejšnjega stoletja za 10 let okupirala tedanja SZ¹⁵⁷. Šlo naj bi za pomoč pri izmenjavi obveščevalnih podatkov, logistično pomoč in pomoč pri iskalno-reševalnih operacijah na severu Afganistana blizu afganistansko-

¹⁵² Nato–ruski svet na ravni veleposlanikov je 20. septembra 2002 dosegel sporazum o političnih vidikih splošnega koncepta za skupne Nato–ruske mirovne operacije, delovni skupini sveta za mirovne operacije pa je naročil, da izdela nadaljnje predloge na tem področju. Ta dokument so poslali tudi državam EAPC, OZN, OVSE in EU (Statement by NATO Secretary General, Lord Robertson, in his capacity as chairman of the NATO-Russia council, 2002).

¹⁵³ (Press Statement by NATO Secretary General following the meeting of NATO Defence Ministers with the Russian Minister Sergei Ivanov, 2002)

¹⁵⁴ Na sestanku sveta na ravni veleposlanikov 23. julija 2003 so veleposlaniki bosanskim oblastem naročili, da prevzamejo odgovornost za svoje zadeve in se bolj potrudijo pri izvajanju reforme v oboroženih silah ter vzpostavijo učinkovito državno demokratično strukturo pod civilnim poveljstvom in nadzorom. Izvedba reforme, v skladu s katero bo morala država tudi občutno zmanjšati število oboroženih sil in opreme, je nujna za normalizacijo BiH in izgradnjo uspešne, demokratične in cvetoče države. Nadalje je v izjavi zapisano tudi, kaj mora država storiti, da bo to dosegla. Izjavo je predsednik sveta, generalni sekretar Nata, poslal bosanskemu predsedstvu, visokemu predstavniku OZN za BiH in generalnemu sekretarju stalnega odbora za vojaške zadeve (NATO-Russia Council calls for strengthened defence reform in Bosnia, 2003; NATO-Russia Council Statement, 2003).

¹⁵⁵ Zadnji ruski vojaki so BiH zapustili 14. junija 2003, 2. julija pa je ruski vojaški kontingent po štirih letih zapustil Natovo mirovno operacijo na Kosovu, v kateri je sodeloval od njenega začetka, od junija 1999. Poleg rednih opravil so bili ruski vojaki v KFOR-ju zadolženi še za ponovno vzpostavitev in operativnost prištinskega letališča ter vodenje bolnišnice, namenjene zdravljenju civilnega lokalnega prebivalstva (Russian troops leave KFOR, 2003).

¹⁵⁶ Ruski predsednik je sicer na prvem srečanju sveta v Moskvi maja 2003 izrazil pripravljenost za prevzem operacije ISAF v Afganistanu (Historic meetings in Moscow, 2003; Press conference by NATO Secretary General, Lord Robertson following the meeting of the NATO–Russia Council, 2003).

¹⁵⁷ SZ je Afganistan okupirala leta 1979, leta 1989 pa so sovjetske čete, s pomočjo OZN, iz države izgnali islamski gverilci (Chalmers, 2003/c).

tadžikistanske meje ter uporabo letalskih baz v Tadžikistanu¹⁵⁸, Ruska federacija pa je izjavila, da tja zagotovo ne bo poslala svojih sil.

- **Preprečevanje nenadzorovanega širjenja WMD**

Na tem področju so ustanovili delovno skupino, ki se ukvarja z izdelavo skupne ocene globalnih trendov v zvezi s širitvijo jedrskih, bioloških in kemičnih materialov ter z izmenjavo mnenj, strokovnih izkušenj in razprav poskuša doseči intenzivnejše praktično sodelovanje v zvezi z zaščito pred jedrskimi, biološkimi in kemičnimi materiali. Ocena naj bi bila nared konec leta.

- **Nadzor oborožitve in ukrepi za krepitev sodelovanja**

Zveza Nato in Ruska federacija sta se zavezali, da bosta sodelovali pri ratifikacijskem procesu Pogodbe o konvencionalnih oboroženih silah v Evropi (CFE)¹⁵⁹ in prilagoditvenega sporazuma o CFE, ki bo omogočil pristop tudi državam nečlanicam CFE, nadaljevali s posvetovanji o CFE in Pogodbi o odprtem nebu (Open Skies Treaties)¹⁶⁰, ter o oblikovanju in pri izdelavi delovnega načrta za posvetovanja jedrskih strokovnjakov zveze Nato in Ruske federacije, na katerih bi razpravljali o varnosti in zanesljivosti jedrskega orožja. V pripravi je tudi memorandum o sodelovanju pri odstranitvi ruskega orožja, še posebno protipehotnih min.

- **Protiraketna obramba**

Na področju protiraketne obrambe razvijajo skupno terminologijo in koncept, ki bo osnova za morebitno uporabo v kriznih operacijah, v katerih bi sodelovale zaveznice in Ruska federacija¹⁶¹. Leta 2003 je bil sklenjen tudi dogovor o prvi fazi podrobne interoperabilne

¹⁵⁸ V Tadžikistanu, ruski ključni zaveznici v regiji, ima Ruska federacija 11.000 mož, ki že več kot desetletje (od razpada SZ) varujejo mejo in zajezujejo tihotapljenje mamil iz Afganistana v Rusko federacijo in Evropo (Chalmers, 2003/c).

¹⁵⁹ Pogodba o konvencionalnih oboroženih silah v Evropi, ki so jo podpisale države članice OVSE dne 19. novembra 1990, je uvedla pravno zavezujoče omejitve za pet kategorij opreme (bojnih tankov, oklepni bojnih vozil, artilerijo, bojnega letalstva in bojnih helikopterjev) ter vpeljala določbe o izredno obsežni izmenjavi informacij in priglasitvah ter ureditvah glede izvajanja inšpekcij na terenu in glede verifikacije. Pogodba je privedla do občutnega zmanjšanja določenih vrst opreme v Evropi, saj je bilo uničenih ali odstranjenih več kot 50.000 kosov opreme (Priročnik o zvezi Nato, 2001: 140; Treaty on Conventional Armed Forces in Europe, 1990).

¹⁶⁰ OVSE pogodba o odprtem nebu z dne 24. marca 1992 je še en pomemben element pri ustvarjanju večje odprtosti na vojaškem področju. Pogodba dovoljuje prelete državnih ozemelj na recipročni podlagi, s tem pa naj bi se dvigovalo zaupanje, omogočalo spremljanje spoštovanje obstoječih in prihodnjih ureditev glede nadzora oborožitve ter krepila sposobnost za zgodnje prepoznavanje in kasnejše obvladovanje razmer. Celovit režim opazovalnih poletov, kot ga določa pogodba, zaradi neratificiranja nekaterih držav članic še ni začel veljati (Priročnik o zvezi Nato, 2001; Treaty on Open Skies, 1992).

¹⁶¹ 11. junija 2002 je svet na ravni veleposlanikov ustanovil delovno skupino za TMD, ki se ukvarja s tehničnim delom uresničevanja skupne protiraketne obrambe. Skupina se redno srečuje in je že izdelala program dela skupaj s

študije, ki se nanaša na tehnične zahteve in možnosti za sodelovanje v skupnih operacijah. Študija, skupaj z dogovorom o načrtu in izvedbi Nato–ruske TMD poveljniške vaje v ZDA, potrjuje zavezanost za razvoj praktičnih pristopov za skupno sodelovanje in povečuje interoperabilnost med zavezniškimi in ruskimi sistemi za protiraketno obrambo.

- **Iskanje in reševanje na morju**

Zveza Nato in Ruska federacija sta 8. februarja 2003 na münchenški konferenci o varnostni politiki podpisali sporazum o medsebojni pomoči in sodelovanju pri iskanju in reševanju posadke na podmornicah¹⁶². V sporazumu je zapisano, da bosta Nato in Ruska federacija sodelovala pri standardizaciji postopkov iskanja in reševanja ter razvoju potrebne opreme, izmenjavali relevantne informacije in izvajali skupne vaje¹⁶³. Na tem področju si zveza Nato in Ruska federacija prizadevata za izgradnjo tesnejšega sodelovanja, transparentnosti in zaupanja.

- **Vojaško sodelovanje in obrambna reforma**

Delovni program za leto 2003 predvideva tesnejše sodelovanje in večjo interoperabilnost preko izvajanja skupnih vojaških usposabljanj, vaj, demonstracij in testov. Ustanovili so integrirani Nato–ruski center za dodatno usposabljanje častnikov za naloge in spopad z izzivi 21. stoletja in izdelali konceptualni okvir za razvoj štirifaznega vadbenega in usposobljevalnega programa, ki so ga na sestanku 13. maja 2003 v Bruslju odobrili obrambni šefi in načelniki generalštabov iz držav članic sveta. Na podlagi uresničitve tega programa in ostalih aktivnostih, zapisanih v rimski deklaraciji, je Ruska federacija predlagala ustanovitev vojaške misije za povezavo v SHAPE. Obrambni ministri so junija 2003 potrdili potrebo po sklenitvi sporazuma o statusu sil v okviru PfP za lažje in tesnejše sodelovanja na tem področju. Napredek je bil dosežen tudi v zvezi s sodelovanjem na logističnem področju, zračnem transportu in področju zračne oskrbe letal z gorivom.

časovnimi okviri in jasnimi cilji. Delo je zaradi lažjega delovanja razdeljeno na 5 področij: terminološko, eksperimentalni koncepti TMD, skupni koncept operacij, usposabljanje in vaje ter sistemi in zmogljivosti sistemov TMD. Delovne podskupine so sestavljene iz strokovnjakov posameznih držav, vojaških oblasti, Natovih agencij in mednarodnega osebja ter Natovega sedeža (Bell, 2003).

¹⁶² (NATO and Russia sign submarine rescue agreement, 2003)

¹⁶³ Zveza Nato in Ruska federacija na tem področju tesno sodelujeta od potopa Kurska avgusta 2000. Ruski častniki so sodelovali v vajah, delavnicah in delovnih skupinah PfP (NATO and Russia sign submarine rescue agreement, 2003).

Na Natovem obrambnem kolidžu v Rimu so oktobra 2002 organizirali seminar o obrambni reformi, na kateri so strokovnjaki izmenjali mnenja o izkušnjah z obrambno reformo in raziskali možnosti za dialog in medsebojno pomoč o tehnikah in procesih reforme ter preučili področja sodelovanja strokovnjakov, ki bi lahko privedla do specifičnih projektov. Posledica seminarja je bila odločitev o sodelovanju pri izdelavi splošnega okvirja o obrambni reformi in razvoju vojske, upravljanja s človeškimi in finančnimi viri ter posledicami obrambne reforme in reforme obrambnih industrij. Ustanovili so ad hoc delovno skupino za obrambno reformo. Zunanji ministri so v Madridu junija 2003 opozorili na pomembnost modernizacije in prestrukturiranja oboroženih sil¹⁶⁴ za učinkovito soočenje s sodobnimi grožnjami in poudarili svojo zavezanost k tesnejšem sodelovanju na tem področju tudi na makroekonomskem, finančnem in socialnem vidiku obrambne reforme. Obrambni ministri pa so na junijskem srečanju ugotovili potrebo po ukrepih za večjo transparentnost pri obrambnem načrtovanju in vojaški transformaciji ter večjo izmenjavo osebja. Opozorili so na nadaljnjo izmenjavo o finančnih in proračunskih vidikih obrambne reforme in spodbudili nadaljnje praktično delo na področju vojaško-tehničnega sodelovanja, pri čemer pričakujejo ustrezno ravnovesje med delavnicami, seminarji in konkretnimi projekti.

- **Civilno krizno načrtovanje v primeru nesreč**

Delo sveta na tem področju je osredotočeno na tri področja: večja interoperabilnost, izboljšanje postopkov in intenzivnejša izmenjava informacij, znanj in izkušenj o zadnjih nesrečah in o spopadu s posledicami uporabe WMD. Do sedaj so izvedli dve skupni vaji o pripravljenosti za spopad s civilnimi nesrečami *Bogodorsk 2002*, ki jo je gostila Ruska federacija septembra 2002 in *Ferghana 2003*, ki jo je gostil Uzbekistan aprila 2003, obe pa sta spadali pod okrilje EADRCC.

¹⁶⁴ V okviru prekvalifikacije vojaškega osebja velja omeniti centre za usposabljanje ruskega vojaškega osebja za civilno življenje. Nato–ruski informacijski, svetovalni in usposobljevalni center skupaj s moskovsko državno univerzo za ekonomijo, statistiko in informatiko, ki je Natov lokalni partner za program usposabljanja usposobljevalcev, skrbi za tečaje usposobljevalcev. Tečajji vključujejo socialno zakonodajo, vpliv odpustitve na vojake in njihove družine, organizacijo profesionalnega usposabljanja in nadgradnje sposobnosti bivših vojaških oseb, ruski trg delovne sile, organizacijo majhnih in srednje velikih podjetij ter mednarodne programe za usposobljevalce. Prvi usposobljevalci so diplomirali julija 2002 (*Helping turn Russian soldiers into civilians, 2002*). Nato–ruski center na ponovno usposabljanje odpuščenega vojaškega osebja je odprl pet regionalnih centrov: 8. aprila v St. Petersburgu, 21. marca v Yaroslavlju, 22. aprila v Chitu, 13. maja v Permu in 4. junija v Kaliningradu. V centrih odpuščenim vojakom (400.000 ljudem od skupaj 1.400.000 ruskega vojaškega osebja) in njihovim družinam pomagajo pri prilagoditvi na novo življenje izven vojske. Skupaj z obstoječimi regionalnimi centri za usposabljanje in ministrstvom za delo jim pomagajo najti novo zaposlitev in nastanitev. Centre vodijo lokalni direktorji, tečaje

- **Nove grožnje in izzivi**

Na področju novih groženj in izzivov je bil dosežen napredek v znanstvenem sodelovanju in v okviru dejavnosti Natovega odbora za proučevanje izzivov sodobne družbe (CCMS¹⁶⁵). Akcijski načrt za leto 2003 predvideva tesnejše sodelovanje na dodatnem usposabljanju na področju zaščite okolja, ponovne uporabe bivših vojaških zemljišč, izboljšanja kakovosti vode v bližini vojaških položajev in okolju prijazne industrijske tehnologije. V zvezi z iniciativo o sodelovanju v zračnem prostoru, katere cilj je tesnejše sodelovanje pri upravljanju zračnega prostora, večja varnost in transparentnost, so se zunanji ministri v Madridu junija 2003 odločili za izdelavo študije, ki bo identificirala možne rešitve za medsebojno izmenjavo podatkov (slik) civilnega in vojaškega zračnega prometa¹⁶⁶.

Od ustanovitve sveta se je odnos z Rusko federacijo še poglobil, svet pa se razvija v produktiven mehanizem za posvetovanja, izgradnje soglasja, sodelovanja, skupnih odločitev in usklajenih/skupnih ukrepov. Države članice Nata in Ruska federacija v svetu Nato–Rusija sodelujejo kot enakopravne partnerice na področjih ohranjanja miru, obrambne reforme, vojaškega sodelovanja, preprečevanja nenadzorovanega širjenja WMD, iskalnih in reševalnih operacij, civilnokriznega načrtovanja v primeru nesreč, protiraketne obrambe in boja proti terorizmu. Na praškem vrhu so predsedniki držav in vlad potrdil, da odločitve, sprejete na vrhu zavezništva niso usmerjene proti varnostnim interesom Ruske federacije ali državam partnerkam¹⁶⁷. Na srečanju obrambno-varnostnega, političnega in znanstvenega odbora Natove parlamentarne skupščine¹⁶⁸ in predstavnikov Dume in federalnega sveta 10. in 11. aprila 2003 v

izvajajo ljudje, ki so se za to posebej usposabljali, vsak center pa ima zaposlenega še strokovnjaka, ki skrbi za regionalno spletno stran centra (Assisting discharged military personnel in Russia, 2003).

¹⁶⁵ Odbor predstavlja glavni organ odločanja za Znanstveni program zveze Nato za proučevanje izzivov sodobne družbe. V njem sodelujejo nacionalni predstavniki s strokovnimi znanji in/ali zadolžitvami za okoljske programe v državah članicah. Predseduje mu pomočnik generalnega sekretarja za znanost in okolje. Države imenujejo predstavnike v pododbor, odgovoren za dodeljevanje štipendij CCMS (Priročnik o zvezi Nato, 2001: 292).

¹⁶⁶ (Ames, 2003/d; Chalmers, 2003/c; NATO-Russia Relations: A New Quality, 2002; Press conference by NATO Secretary General, Lord Robertson following the meeting of the NATO-Russia Council, 2003; Russia, NATO to Cooperate in Deploying Theater Missile Defense System, 2003; Statement: Meeting of the NATO–Russia Council at the level of Ministers of Defence NATO Headquarters, 2003; Statement: Meeting of the NATO–Russia Council at the level of Ministers of Foreign Affairs Madrid, 2003; Statement: NATO–Russia Council at the level of Defence Ministers, 2002)

¹⁶⁷ (Prague Summit Declaration, 2002)

¹⁶⁸ Natova parlamentarna skupščina je medparlamentarna organizacija, ki od leta 1955 deluje kot forum zakonodajalcev za srečanja in razprave o vprašanih skupnega interesa in pomena. O varnostnih, političnih,

St. Petersburgu so razpravljali o Nato–ruskem sodelovanju v boju zoper terorizem, posledicah vojne v Iraku, ruski vojaški reformi in globalnem varnostnem okolju¹⁶⁹. Na prvem sestanku sveta na ruskih tleh, maja 2003, so veleposlaniki odobrili smernice za financiranje aktivnosti v okviru sveta¹⁷⁰. Zunanji in obrambni ministri so na svojem junijskem srečanju poudarili svojo zavezanost k nadaljnjemu praktičnemu sodelovanju na vseh področjih, dogovorjenih z rimsko deklaracijo, ter k poglobljenemu razvoju političnega dialoga o varnostnih vprašanjih znotraj sveta, v okviru katerega izmenjujejo mnenja o aktualnih varnostnih razmerah in vlogi sveta pri preprečevanju in spopadanju s prihodnjimi konflikti¹⁷¹.

6.3 Odnosi z Evropsko unijo

Na začetku 90-tih let prejšnjega stoletja so mnogi v Evropi in Severni Ameriki menili, da je napočil čas za ponovno vzpostavitev ravnotežja v odnosih med obema stranema Atlantika in za konkretne ukrepe evropskih držav članic, da prevzamejo večjo odgovornost za svojo skupno varnost in obrambo. Evropske države članice Nata so začele s procesom, ki naj bi zagotovil ustrezne vojaške zmogljivosti brez nepotrebne podvajanja poveljniških struktur, načrtovalnih štabov ter vojaških sredstev in zmogljivosti, ki že obstajajo znotraj Nata, istočasno pa bi okrepil njihov prispevek k nalogam in dejavnostim zavezništva. Tak pristop je ustrezal tako evropski želji po razvoju CFSP kot potrebi po bolj uravnoteženem partnerstvu med Severno Ameriko in evropskimi zaveznicami. Oblikovanje evropske varnostne in obrambne identitete (ESDI) je postalo sestavni del prilagajanja Natovih političnih in vojaških struktur in pomemben element razvoja EU. Oba procesa sta potekala na podlagi Maastrichtske pogodbe iz leta 1991 in Amsterdamske iz leta 1997, ustreznih deklaracij WEU in EU ter odločitev, ki jih je sprejelo

gospodarskih, okoljskih in kulturnih problemih razpravljajo države članice in 17 partnerskih držav s statusom pridruženih delegacij (Albanija, Avstrija, Bolgarija, Hrvaška, Estonija, Finska, Gruzija, Latvija, Litva, Moldavija, Romunija, Ruska federacija, Slovaška, Slovenija, Švica, Makedonija in Ukrajina). Glavni namen skupščine je vzpostavljanje medsebojnega razumevanja med parlamentarci držav članic in partneric, ki predstavljajo različna stališča političnih strank (Priročnik o zvezi Nato, 2001: 375-378).

¹⁶⁹ (NATO and Russian parliamentarians meet in St. Petersburg, 2003)

¹⁷⁰ (Historic meetings in Moscow, 2003; Press conference by NATO Secretary General, Lord Robertson following the meeting of the NATO-Russia Council, 2003)

¹⁷¹ (Nato–Russia Council – Rome Summit 2002, 2002; Statement: Meeting of the NATO–Russia Council at the level of Ministers of Foreign Affairs Madrid, 2003; Statement by NATO Secretary General, Lord Robertson, in his capacity as Chairman of the NATO-Russia Council at the NATO-Russia Council Meeting at the Level of Foreign Ministers, 2002)

zavezništvo na kasnejših vrhunskih sestankih ter rednih ministrskih srečanjih. Na vrhu Nata v Berlinu 1996, so sprejeli odločitev, da lahko ESDI uporablja Natove zmogljivosti za operacije, vodene s strani WEU (te odločitve so poimenovali berlinski sporazum – *Berlin arrangements*). Odločitve so na vrhu v Washingtonu leta 1999 nadgradili, tako da je ESDI dobil možnost uporabe Natovih zmogljivosti tudi za operacije kriznega managementa, ki bi jih izvajala EU v okviru ESDP. Razlog za sprejem teh odločitev je bil, da Nato razpolaga s številnimi skupnimi zmogljivostmi in sredstvi in jih zato iz finančnih, vojaških in političnih razlogov ne bi bilo smiselno podvajati v WEU ali EU.

Odločitve, sprejete v Washingtonu, so poimenovali Berlin plus (*Berlin Plus arrangements*) in so sestavljene iz 4 elementov¹⁷²:

- zagotovljenega dostopa EU do Natovih načrtovalnih zmogljivosti, ki lahko prispevajo k vojaškemu načrtovanju za operacije pod vodstvom EU,
- predpostavke o razpoložljivosti vnaprej opredeljenih Natovih zmogljivosti in skupnih sredstev EU za uporabo v operacijah pod vodstvom EU,
- opredelitve spektra možnosti za evropsko poveljstvo za operacije pod vodstvom EU in nadaljnega razvoja vloge namestnika vrhovnega poveljnika zavezniških sil za Evropo, da bi slednji lahko v celoti in učinkovito prevzel svoje evropske odgovornosti,
- nadaljnje prilagoditve Natovega sistema obrambnega načrtovanja, ki naj bi bolj izčrpno opredelil razpoložljivost sil za operacije pod vodstvom EU¹⁷³.

Dan po terorističnem napadu na ZDA, 12. septembra 2001, se je generalni sekretar Nata posvetoval z visokim predstavnikom za CFSP. Skupaj sta obsodila teroristični napad in izrazila svoje sočutje z žrtvami, njihovimi družinami in vsemi Američani ter svojo pripravljenost za boj proti terorizmu¹⁷⁴. Generalni sekretar Nata je isti dan sodeloval tudi na posvetovanju sveta za splošne zadeve EU, na katerem so analizirali mednarodno situacijo po napadu¹⁷⁵. Sodelovanje med organizacijama se je v boju proti terorizmu še poglobilo in se razširilo na številna

¹⁷² (European Security and Defence Identity, 2002; Priročnik o zvezi Nato, 2001: 97–103; Evolution of the ESDI, 2002)

¹⁷³ Podrobneje o zgodovini odnosov med organizacijama: glej Priročnik o zvezi Nato, 2001, in domače spletne strani obeh organizacij: <http://www.nato.int> in <http://www.europa.eu.int/>.

¹⁷⁴ (NATO reaffirms Treaty commitments in dealing with terrorist attacks against the US, 2001; Statement by the Euro-Atlantic Partnership Council, 2001)

področja¹⁷⁶. Povečalo se je število neposrednih stikov¹⁷⁷, organizaciji pa sta sprejeli tudi nekaj pomembnih dokumentov: EU–Nato deklaracijo o ESDP, ki je formalno uredila sodelovanje na področju kriznega managementa in preprečevanja konfliktov ter EU za lastne vojaške operacije omogočila dostop do zmogljivosti zavezništva, kar je EU skupaj s sporazumom o zaščiti informacij omogočilo prevzem mirovne operacije v Makedoniji, organizaciji pa sta se dogovorili tudi za skupni pristop do Zahodnega Balkana. Na pobudo Turčije so predsedniki držav na praškem vrhu podprli predlog, da bi za izboljšanje razmer med Natom in EU leta 2004 priredili prve skupne vojaške vaje¹⁷⁸. Trenutno je 12 članic EU hkrati tudi članic zveze Nato¹⁷⁹.

6.3.1 EU–Nato deklaracija o ESDP

Po več kot dveh letih zapletov in diplomatskega pregovarjanja, najprej zaradi nasprotovanja Turčije, nato pa še pomislekov Grčije¹⁸⁰, sta generalni sekretar Nata George Robertson in visoki predstavnik EU za CFSP Javier Solana 16. 12. 2002 objavila EU–Nato deklaracijo o ESDP, ki

¹⁷⁵ (NATO–EU Relations, 2002)

¹⁷⁶ (NATO–EU Relations, 2002)

¹⁷⁷ Izmenjava pisem med generalnim sekretarjem Nata in švedskim predsedstvom EU januarja 2001 je uvedla skupne sestanke na ambasadorski in ministrski ravni. Sporazum predvideva vsaj tri sestanke na ambasadorski ravni in enega na ministrski ravni vsakih šest mesecev (med vsakim predsedstvom EU). Na sestankih se pogovarjajo o skupnih varnostnih zadevah, izmenjujejo informacije in načrtujejo skupne ukrepe. Obe organizaciji sta se zavezali, da bosta v času kriz okrepili posvetovanja. Od februarja 2001 potekajo redni sestanki med političnim in varnostnim odborom EU in NAC. Prvi uradni sestanek zunanjih ministrov EU in Nata je potekal v Budimpešti maja 2001 ob robu ministrskega srečanja NAC. Spomladi 2001 je bil generalni sekretar Nata prvič povabljen, da na svetu za splošne zadeve EU predstavi zavezniško politiko. Natovi strokovnjaki so v drugi polovici leta 2000 z vojaškimi in tehničnimi nasveti tudi pomagali vojaškemu štabu EU oblikovati Helsinški cilj o oblikovanju baze vojaških sil in sredstev za ERRF (Helsinki Headline Catalogue), ki je bil podlaga za konferenco o oblikovanju vojaških zmogljivosti (Capability Commitment Conference), ki je potekala v Bruslju od 20.–21. novembra 2000 (NATO–EU Relations, 2002). 17. maja sta organizaciji ustanovili skupni forum za razpravo o obrambnih zadevah Nata in EU (Creation of a common forum to discuss NATO and EU defence matters, 2002).

¹⁷⁸ (Stojanov, 2002: 1)

¹⁷⁹ (NATO–EU: A strategic partnership, 2003)

¹⁸⁰ Turčija, ki si neuspešno prizadeva priti v EU, je 4. 12. 2001 po dolgih diplomatskih pogajanjih prenehala nasprotovati samodejnemu dostopu do Natovih sredstev, potrebnih za izvajanje operacij kriznega managementa pod vodstvom EU. Turčijo je namreč skrbelo, da bi se lahko ESDP uporabila proti njej. Ko je dobila zagotovila, da ESDP ne bo uporabljena v sporih med Natovimi zaveznici in da bodo države članice upoštevale turške varnostne interese, je Turčija opustila zahtevo po sodelovanju v vseh vojaških operacijah EU, tudi tistih, pri katerih EU ne bi uporabljala Natovih sredstev in njenega procesa načrtovanja. Sporazumeli so se, da se bodo države članice s Turčijo posvetovale o vseh operacijah, v katerih bodo uporabljena Natova sredstva, samodejni dostop pa bodo države članice EU imele le do Natovega procesa načrtovanja. 10. 12. 2001 je veto na uporabo Natovih sredstev vložila Grčija. Medtem ko je bila glavna turška skrb, da bi se Natova sredstva nekoč uporabila v ESDP zaradi sporov z Grčijo zaradi Cipra in Egejskega morja, je Grčijo skrbelo, da je Turčija pri pogajanjih dosegla preveč. Grčija je želela od

omogoča sodelovanje med organizacijama na področju kriznega managementa in preprečevanja konfliktov, še posebno na območju Balkana. Sklenitev sporazuma, imenovanega tudi sporazum Berlin plus, je omogočila Turčija, ki je, pod pritiskom Francije in Nemčije, umaknila dosedanje zadržke, potem ko so zahodnoevropski državniki na vrhu EU v Kopenhagnu potrdili, da bo vojaško sodelovanje do nadaljnjega omejeno na članice Unije, ki imajo partnerske sporazume z Natom; to je iz načrtov izključilo Ciper¹⁸¹ in Malto in po obljubi, da bo EU oktobra 2004 preučila turško stanje na področju človekovih pravic, demokracije in ekonomije in ob zadovoljivem rezultatu kmalu nato pričela s pristopnimi pogajanja¹⁸².

V deklaraciji¹⁸³ je zapisano, da organizaciji:

- pozdravljata strateško partnerstvo med EU in zvezo Nato na področju kriznega managementa, osnovano na skupnih vrednotah, nedeljivosti varnosti ter odločenosti spopadanja z izzivi novega stoletja,
- pozdravljata pomembno vlogo, ki jo igra Nato na področju kriznega managementa in preprečevanja konfliktov ter ponovno poudarjata, da Nato še naprej ostaja osnova za zagotavljanje kolektivne obrambe državam članicam,
- pozdravljata ESDP, katere namen je prispevati k že obstoječim instrumentom Unijinega kriznega managementa in preprečevanja konfliktov v podporo CFSP, sposobnost izvajanja operacij kriznega managementa po vodstvom EU, vključno z vojaškimi operacijami, kjer NATO kot celota ne bo sodeloval,
- ponovno poudarjata, da bo močnejša evropska vloga pripomogla k večji vitalnosti zavezništva, še posebno na področju kriznega managementa,
- ponovno poudarjata svojo zavezanost k okrepitvi svojih zmogljivosti.

Odnosi med EU in Natom bodo temeljili na naslednjih načelih, in sicer:

- partnerstva, ki naj zagotovi, da bodo prizadevanja obeh organizacij v situacijah kriznega managementa dopolnjujoča ob hkratnem zavedanju, da gre za organizaciji z različno naravo,
- učinkovitega skupnega posvetovanja, dialoga, sodelovanja in transparentnosti,

EU zagotovila, da se ERRF ne bodo uporabile zoper njene interese, in garancijo, da sporazum s Turčijo ne bo spodkopaval avtonomije EU (ESR News In Brief, 2001; Kemp&Hill, 2001).

¹⁸¹ Sprva je izvzetju Cipra nasprotovala Grčija, a je 13. 12. svoje zadržke umaknila (Taylor, 2002).

¹⁸² (EU and NATO Seal Military Cooperation Deal, 2002; Mašanović, 2002)

- enakopravnosti in upoštevanju avtonomnosti pri odločanju in interesih EU in Nata,
- spoštovanja interesov držav članic EU in Nata,
- spoštovanja načel ustanovne listine OZN, na katerih temeljita Pogodba o EU in Washingtonska pogodba, zato da se zagotovi nujno potrebne temelje za stabilno evroatlantsko varnostno okolje, osnovano na zavezanosti k mirnem reševanju sporov, v katerem nobena država ne bi mogla groziti ali siliti neko drugo z uporabo sile, kakor tudi na spoštovanju pogodbenih pravic in obveznosti ter vzdržanju pred unilateralnimi akcijami,
- usklajenega, transparentnega in medsebojno okrepljenega razvoja potrebnih vojaških zmogljivosti, skupnih obema organizacijama.

Za dosego cilja:

- EU se je zavezala, da bo, kolikor bo možno, v ESDP vključila tudi evropske države članice Nata, ki niso članice EU, na podlagi določb, sprejetih v Nici in predstavljenih v pismu visokega predstavnika EU 13. 12. 2002.
- Nato bo ESDP pomagal v skladu z relevantnimi določbami, sprejetimi na washingtonskem vrhu, in bo EU na razpolago dal dostop do vojaške infrastrukture in vojaških zmogljivosti za vodenje operacij pod vodstvom EU. EU bo imela v skladu s sporazumom tudi dostop do Natove načrtovalne baze v Belgiji in bo lahko uporabljala Natovo logistiko in obveščevalne zmogljivosti.
- Organizaciji bosta morali za zagotovitev usklajenega, transparentnega in medsebojno okrepljenega razvoja potrebnih vojaških zmogljivosti, skupnih obema organizacijama, še doreči določene stvari¹⁸⁴.

Skupna deklaracija je odprla pot za tesnejše politično in vojaško sodelovanje med organizacijama. Deklaracija daje formalno osnovo za sodelovanje na področju kriznega managementa in preprečevanja konfliktov. V njej so zapisana politična načela za sodelovanje, z njo pa je EU za lastne vojaške operacije dobila tudi dostop do zmogljivosti zavezništva,

¹⁸³ (EU-NATO Declaration on ESDP, 2002)

¹⁸⁴ (EU-NATO Declaration on ESDP, 2002; EU and NATO Seal Military Cooperation Deal, 2002; Fitchett, 2002/b)

predvsem na področju načrtovanja in uporabe logistike. Nato in EU sta pri kriznem managementu uspešno sodelovali že pred tem¹⁸⁵, vendar za to nista imeli formalne podlage¹⁸⁶.

Deklaracija je EU omogočila tudi nadaljevanje načrtov o vzpostavitvi sil za hitro posredovanje¹⁸⁷ za izvajanje Petersberških nalog¹⁸⁸. Te zmogljivosti, velikosti korpusa do 15 brigad ali 50.000 – 60.000 pripadnikov z elementi letalstva in mornarice, ki bodo morale biti na voljo v roku 60 dni, države članice pa jih bodo morale biti sposobne na terenu vzdrževati vsaj leto dni, so obrambni ministri za operativne razglasili maja 2003. Po načrtih naj bi bila EU sposobna na krizna območja poslati okoli 20.000 vojakov, ki bi se trikrat tletno menjavali v operacijah vzdrževanja miru, humanitarnih operacijah in regionalnih krizah, predvsem na območjih, kjer Nato kot celota ne bi sodeloval¹⁸⁹. Na začetku bodo sile večinoma sestavljene iz skupnega francosko-nemškega korpusa. Strateško partnerstvo, osnovano na transparentnosti in zaupanju med organizacijama, je EU omogočilo prevzem vojaške operacije od Nata v Makedoniji¹⁹⁰.

6.3.2 Podpis sporazuma o zaščiti informacij

EU in Nato sta v Atenah 14. marca 2003, po mesecih diplomatskih pogovorov, pred začetkom dvodnevnega rednega polletnega neformalnega zasedanja obrambnih ministrov EU podpisala varnostni sporazum. Sporazum je rezultat pogovorov med organizacijama o postopanju z

¹⁸⁵ V Makedoniji organizaciji sodelujeta že od leta 2001 (NATO-EU: A strategic partnership, 2003).

¹⁸⁶ (EU and NATO adopt framework for co-operation, 2002)

¹⁸⁷ Izgradnja obrambne in varnostne politike v EU, ki so jo države članice uvedle z Maastrichtsko pogodbo, podpisano leta 1991, sicer poteka razmeroma počasi. Na načelni ravni zato, ker so štiri od 15 držav članic nevtralne države, medtem ko je v praktičnih okoliščinah prenos že dogovorjenih načrtov v zadnjih dveh letih zastal, ker EU z Natom zaradi blokade Turčije ni dosegla sporazuma o samodejnem dostopu do zavezniških zmogljivosti, kar je bil nujen pogoj za oblikovanje enot za hitro posredovanje (EU, Nato in agreement, 2003; EU and NATO Sign Security Agreement, 2003).

¹⁸⁸ Petersberške naloge, imenovane po kraju Petersberg, blizu Bonna, kjer so na ministrski konferenci zunanji in obrambni ministri držav članic WEU 19. 6. 1992 izrazili svojo pripravljenost "dati na razpolago vojaške enote konvencionalnih oboroženih sil za vojaške naloge, vodene s strani WEU v skladu s 5. členom Washingtonskega sporazuma in 5. členom spremenjene Bruseljske pogodbe," (From Maastricht to the Brussels declarations) so humanitarne in reševalne operacije, mirovne operacije in operacije bojnih enot pri obvladovanju krize, vključno z operacijami za vzpostavitev miru (NATO-EU Relations, 2002).

¹⁸⁹ Predvsem se to nanaša na situacije, v katerih ZDA ne bi imele interesa sodelovati s svojimi (še posebno kopenskimi) silami (Kemp&Hill, 2001).

¹⁹⁰ (Fitchett, 2002/b; Mašanović, 2002)

zaupnimi informacijami¹⁹¹. V njem so zapisani dogovorjeni skupni varnostni standardi, v skladu s katerimi bo potekala izmenjava vojaških dokumentov in zaupnih informacij med organizacijama. Na podlagi sporazuma bo omogočeno tudi posvetovanje in sodelovanje med organizacijama na področju varnostnih vprašanj. S tem je petnajsterica dobila dostop do logističnih in načrtovalnih instrumentov zavezništva. Organizaciji sta s podpisom varnostnega sporazuma naredili zadnji ključni korak k razvoju strateškega partnerstva pri kriznem managementu in preprečevanju konfliktov ter uniji omogočili prevzem vojaške operacije v Makedoniji konec meseca marca¹⁹². Varnostni sporazum je pokazal tudi na doseženo visoko stopnjo zaupanja med organizacijama¹⁹³.

Obrambni ministri EU so se po podpisu sporazuma v petek in soboto dogovarjali še o podrobnostih (številu osebja in opremi) makedonske mirovne operacije. Načrte so nato dali v odobritev zunanjim ministrom¹⁹⁴.

6.3.3 *Prevzem mirovne operacije v Makedoniji s strani EU*

18. marca so zunanji ministri EU na sestanku v Bruslju odobrili načrte od Nata za prevzem mednarodne mirovne operacije v Makedoniji¹⁹⁵. Odločili so se, da bodo operacijo prevzeli za pol leta, in sicer 31. marca^{196, 197}.

¹⁹¹ Začasni varnostni sporazum med organizacijama sta Nato in sekretariat evropskega sveta osnovala že julija 2000 in s tem začasno uredila izmenjavo zaupnih informacij (NATO–EU Relations, 2002).

¹⁹² Makedonski predsednik je že 15. januarja na sestanku z visokim predstavnikom EU za CFSP izrazil politično pripravljenost za prevzem operacije, ki državi pomaga pri procesu stabilizacije in pri reformah v varnostnem sistemu (Macedonian president to formally accept EU takeover of NATO mission – spokesman, 2003).

¹⁹³ (NATO-EU cooperation taken to a new level, 2003; NATO - EU security of information agreement signed today, 2003; EU and NATO Sign Security Agreement, 2003)

¹⁹⁴ (EU, Nato in agreement, 2003)

¹⁹⁵ Pregled Natove vloge v Makedoniji:

- **(27. 8. 2001–26. 9. 2001) Operacija Nujna žetev (*Essential Harvest*)**

Nato je za pomoč pri demilitarizacijskem procesu zaprosil makedonski predsednik 20. junija 2001. NAC je vojaškim oblastem naročil, da pripravijo operativni načrt za operacijo. Načrt so na NAC odobrili 29. junija pod pogojem, da bo politični dialog med različnimi stranmi v državi uspešen in da bodo spoštovali prekinitev ognja. 14. avgusta so v državo na prošnjo makedonske vlade prišle britanske, češke in francoske sile in s tem pokazale Natovo pripravljenost in odločenost za preprečitev civilne vojne. Operacija se je uradno začela 22. avgusta 2001, operativna pa je postala 27. avgusta. V tej 30-dnevni operaciji je sodelovalo okoli 3.500 (po nekaterih podatkih (NATO turns over former Yugoslav Republic of Macedonia mission to the EU, 2003) 4.600) Natovih mož, Nato pa je zagotovil tudi potrebno logistiko. Namen operacije je bil razorožitev upornih etničnih albanskih skupin in uničenje orožja ter streliva na prostovoljni osnovi. V operaciji so Natove sile za hitro posredovanje tesno sodelovale z makedonskimi vojaškimi obmejnimi silami na obmejnem območju med Makedonijo in Kosovom. Njihova naloga je bila zagotovitev obmejne varnosti in prekinitev sovražnosti. 14. septembra se je uspešno

Natove čete je v Makedoniji 31. marca nadomestilo 320 vojaških in 80 civilnih oseb iz članic EU, ki so bili v okviru operacije Zavezniška harmonija že na terenu. To je prva vojaška operacija, katere vodenje je prevzela EU v okviru svoje nastajajoče obrambne in varnostne politike, in prva, v kateri je dal Nato EU na razpolago svoja sredstva¹⁹⁸. Prevzem operacije so odobrile tudi oblasti v Skopju^{199, 200}.

Kljub prevzemu operacije s strani EU, ni prišlo do pretrganosti kontinuitete. Nato v novi operaciji še vedno igra ključno vlogo. V Skopju sta ostala Natova visoka civilna in vojaška predstavnika, ki nadaljujeta s svojim delom pomoči oblastem pri razvoju reform v varnostnem sektorju in prilagoditvi Natovim standardom. Nato bo silam EU pomagal s svetovanjem pri varnostnih vprašanjih. Operativni poveljnik sil EU, nemški admiral Rainer Feist, je tudi namestnik

zaključilo razoroževanje upornikov: pri tem so Natove sile zasegle 3.875 orožij, med njimi 4 tanke in oklepne transporterje, 17 sistemov za zračno obrambo, 161 protitankovskih sistemov, 483 strojnic, 3210 jurišnih pušk in skoraj 400.000 min, eksplozivnih sredstev in streliva. Razorožitev upornikov pa ni bila dovolj, saj so ti zahtevali več pravic (NATO turns over former Yugoslav Republic of Macedonia mission to the EU, 2003; Operation Essential Harvest (Task Force Harvest), 2002; Skopje requests NATO assistance, 2001; Statement by the North Atlantic Council, 2001/a).

- **(27. 9. 2001–15. 12. 2002) Operacija Jantarna lisica (*Operation Amber Fox*)**

Operacija se je začela na prošnjo makedonskega predsednika. Po odobritvi operativnega načrta 26. septembra 2001 se je NAC odločil, da izda izvršno odločbo, s katero je pooblastil vrhovnega poveljnika zavezniških sil v Evropi za izdajo delovnega ukaza za izvedbo operacije. Operacija se je uradno začela 27. septembra 2001 in je imela 3-mesečni mandat z možnostjo podaljšanja glede na situacijo v državi in je trajala do 15. decembra 2002. Namen operacije je bila pomoč pri zaščiti mednarodnih opazovalcev EU in OVSE, ki so nadzorovali uresničevanje mirovnega procesa oz. ohridskega mirovnega sporazuma, podpisanega avgusta 2001, ki je ustavil 7-mesečno etnično nasilje v državi med vladnimi silami in etničnimi albanskimi uporniki, in tam živečim Albancem, ki predstavljajo skoraj dve tretjini celotnega prebivalstva, omogočil več pravic. V operaciji, ki jo je vodila Nemčija, je sodelovalo okoli 700 ljudi iz držav članic Nata, ki so okrepili 300 že tam nastanjenih ljudi (EU Votes to Take Over Peacekeeping Mission in Macedonia, 2003; Operation Amber Fox, 2003; NATO's role in the Yugoslav Republic of Macedonia, 2003).

- **(16. 12. 2002–31. 3. 2003) Operacija Zavezniška harmonija (*Allied Harmony*)**

Na prošnjo makedonskega predsednika se je NAC odločil, da bo podaljšal svojo prisotnost v Makedoniji. Čeprav se je operacija Jantarna lisica uspešno zaključila, je NAC spoznal, da še obstajajo potrebe po nadaljevanju mednarodne vojaške prisotnosti v državi, in tako zmanjša možnost destabilizacije. Število celotne misije se je zmanjšalo. Natova naloga v tem obdobju je bila dvojna: operativni del se je ukvarjal z zaščito mednarodnih opazovalcev, svetovalni del pa je pomagal vladi pri vzpostavljanju varnosti v celotni državi, pri čemer je sodeloval z lokalnimi oblastmi na bivših kriznih žariščih. 17. marca se je NAC odločil, da bo operacijo zaključil 31. marca v luči prevzema EU (NATO's role in the Yugoslav Republic of Macedonia; NATO to Continue Supporting the former Yugoslav Republic of Macedonia, 2002).

¹⁹⁶ Dogovor o prevzemu operacije je bil načelno sklenjen že oktobra 2002, a so ga morali dvakrat prestaviti zaradi nasprotovanja Turčije v zvezi z dostopom do Natovih zmogljivosti, še posebno do težkega letalstva. Francija je želela, da bi EU v Makedonijo odšla brez Natovih zmogljivosti, vendar so druge države članice EU (še posebno Velika Britanija) vztrajale na partnerstvu z Natom (Joshi, 2002).

¹⁹⁷ (EU Votes to Take Over Peacekeeping Mission in Macedonia, 2003)

¹⁹⁸ (Savic, 2003)

¹⁹⁹ Zanj je kot vedno zaprosil makedonski predsednik (Speech by Boris Trajkovski, at the ceremony marking the ending of NATO's Operation Allied Harmony and transfer of authority to EU, 2003).

vrhovnega poveljnika Natovih sil v Evropi²⁰¹, Natove rezerve pa so na terenu v pripravljenosti za morebitno zaščito ali evakuacijo sil EU, če bi zadnje zašle v težave²⁰².

Operacija, imenovana Concordia, bo stala 6 milijonov ameriških dolarjev. EU čete delujejo, enako kot pred njimi Natove, v manjših enotah z 22 lažje in 8 težje oboroženimi skupinami, ki patrolirajo v oklepnih vozilih in helikopterjih²⁰³. Največ osebja za mirovno operacijo (polovico vsega) je prispevala Francija, katere brigadni general, Pierre Maral, je tudi poveljnik sil^{204, 205}.

Nato se je 16. julija odločil, da bo podaljšal razpoložljivost svojih sredstev v operaciji Concordia – EU bo tako lahko Natove zmogljivosti uporabljala do 15. decembra 2003. Do odločitve je prišlo zaradi predvidene odločitve EU o podaljšanju operacije do konca leta 2003²⁰⁶.

Kljub prevzemu operacije s strani EU je Nato na območju Balkana še vedno prisoten, saj bo EU uporabljala Natove poveljniške in nadzorne strukture ter zmogljivosti na strateški, operativni in taktični ravni. Odločitev NAC s 17. marca o prevzemu pomeni mejnik v razvoju strateškega partnerstva med organizacijama, saj se morata biti sposobni zanašati ena na drugo pri operacijah kriznega managementa v primeru nevarnosti, in uresničenje sporazuma Berlin plus, sprejetega na washingtonskem vrhu leta 1999, ter ostalih odločitev, sprejetih po tem. Prenos odločitev v prakso temelji na odločitvi obeh organizacij o okrepitvi medsebojnega posvetovanja, dialoga, sodelovanja in transparentnosti ob hkratnem upoštevanju avtonomnosti posamezne organizacije pri odločanju in interesih²⁰⁷.

²⁰⁰ (NATO's role in the Yugoslav Republic of Macedonia, 2003)

²⁰¹ Skladno s sporazumom Berlin plus. Namestnik SACEUR igra ključno povezovalno vlogo med organizacijama (Statement by NATO Secretary General, Lord Robertson, 2003).

²⁰² (Operation Allied Harmony ends, 2003; Remarks by NATO Secretary General, Lord Robertson at the Handover Ceremony, 2003; Savic, 2003)

²⁰³ Njihova pozornost je usmerjena predvsem na zahodni del države, kjer živi večina Albancev in kjer še vedno prihaja do nemirov (Savic, 2003).

²⁰⁴ Nameščen je v Skopju skupaj z Natovim visokim vojaškim predstavnikom (Statement by NATO Secretary General, Lord Robertson, 2003).

²⁰⁵ (Savic, 2003)

²⁰⁶ (NATO support to EU operation extended, 2003)

²⁰⁷ (NATO turns over former Yugoslav Republic of Macedonia mission to the EU, 2003; Statement by NATO Secretary General, Lord Robertson, 2003/a)

Dokaj majhna operacija EU v Makedoniji predstavlja ključni test za njene sile za hitro posredovanje v okviru ESDP, od njene uspešnosti pa bo odvisen tudi prevzem večje mirovne operacije SFOR v BiH, za kar si zelo prizadeva EU, do česar pa ne bo prišlo vsaj še leto dni^{208, 209}. Usklajevanje, harmonizacija in medsebojna pomoč med aktivnostmi EU v Makedoniji in Natovih operacij, še posebno ob meji s Kosovom (KFOR), bo ključno za vse načrtovanje v prihodnosti²¹⁰. Nove institucionalne povezave z Natom EU tudi omogočajo lažje uresničevanje načrtov na političnem, gospodarskem in vojaškem področju²¹¹.

Posledice iraške krize je bilo čutiti tudi v odnosih med organizacijama, ko so Francija, Nemčija, Belgija in Luksemburg, vse nasprotnice vojne v Iraku, 29. aprila na mini vrhu v Bruslju²¹² predlagale vzpostavitev od Nata ločenega generalštaba, s čimer bi Unija dobila lastno načrtovalno in poveljniško osebje za operacije, v katerih Nato ne bi sodeloval²¹³. S samostojnimi vojaškimi zmogljivostmi, za katere pa bi bilo potrebno veliko investicij²¹⁴, bi se po mnenju držav predlagateljic zmanjšala evropska odvisnost od ZDA in od Natove vojaške moči, EU pa bi dobila tudi močnejši glas v svetu. ZDA so ukrep o okrepitvi vojaških zmogljivosti EU pozdravile, niso pa se strinjale z nepotrebnim podvajanjem. Nato je pozdravil namene prej omenjenih držav v

²⁰⁸ VS OZN se je namreč 11. julija 2003 z glasovi 15 : 0 odločil, da bo 13.000 Natovim silam v Bosni podaljšal mandat še za eno leto, in zahteval izročitev vojnih zločincev na tem območju haaškemu mednarodnemu sodišču za vojne zločine (NATO-Led Force in Bosnia to Stay Longer, 2003).

²⁰⁹ (EU Votes to Take Over Peacekeeping Mission in Macedonia, 2003; Savic, 2003)

²¹⁰ (NATO turns over former Yugoslav Republic of Macedonia mission to the EU, 2003)

²¹¹ (Operation Allied Harmony ends, 2003)

²¹² Na vrhu so bile prisotne le prej omenjene štiri države (NATO Voices Concern at Europeans' Defense Plan, 2003).

²¹³ Celotni načrt, s katerim bi skupaj zbrali nacionalne obrambne instrumente in okrepili vojaške sposobnosti EU, zajema sedem točk:

1. razvoj ERRF s ciljem vzpostavitve 60.000-glave vojske do konca leta 2003,
2. ustanovitev evropskega strateškega in transportnega poveljstva do junija 2004 in podobno za pomorski in kopenski transport na podlagi dogovorov z zainteresiranimi državami,
3. vzpostavitev skupnih evropskih zaščitnih zmogljivosti, ki bi enote in civiliste ščitile pred napadi z jedrskim, biološkim in kemičnim orožjem,
4. ustanovitev prve pomoči in pomoči EU za pošiljanje nujne humanitarne pomoči v roku 24 ur od nesreče,
5. razvoj evropskih taktičnih usposobljevalnih centrov za pilote in posadko helikopterjev z usklajenim pomorskim usposabljanjem,
6. okrepitev kriznega upravljanja in operativnega načrtovanja, ustanovitev koordinacijskega centra skupnih zmogljivosti v Tervurnu, blizu Bruslja, poleti 2004,
7. vzpostavitev večnacionalnega glavnega štaba z razpoložljivim osebjem za skupne operacije najkasneje do 2004, ki bi izboljšal trenutne poveljniške in nadzorne zmogljivosti EU in Nata, sestavljen pa naj bi bil iz osebja v že obstoječih glavnih štabih.

(Anti-war EU countries fuel Nato row, 2003)

zvezi z okrepitevijo evropskega stebra zavezništva, obenem pa izrazil zaskrbljenost zaradi nevarnosti nepotrebnega podvajanja, ki bi ga to prineslo, in vprašanje zagotovitve dodatnih zmogljivosti brez dodatnih virov²¹⁵.

6.3.4 Skupni pristop do Zahodnega Balkana

EU in Nato sta se 29. julija 2003 dogovorila za skupni strateški pristop k varnosti in stabilnosti na Zahodnem Balkanu²¹⁶. Dokument²¹⁷ je razdeljen na štiri poglavja.

Prvo poglavje z naslovom Od preprečevanja konfliktov do trdne stabilnosti govori o skupni viziji prihodnosti Zahodnega Balkana: lastno vzdrževani stabilnosti, temelječi na demokratičnih in učinkovitih vladnih strukturah in delujočem svobodnem tržnem gospodarstvu, ki bosta tamkajšnje države pripeljala do vključitve v evropske in evroatlantske strukture. Nadalje je opisan prispevek mednarodne skupnosti (Nata, EU, OZN, OVSE in Sveta Evrope) pri preprečevanju konfliktov in okrepitvi stabilnosti na tem območju, ki so pripomogli k vzpostavitvi miru, vrnitvi beguncev in normalizaciji življenja ter demokratično izvoljenim vladam. Kljub doseženemu napredku na območju Zahodnega Balkana še obstajajo problemi: medetične napetosti, ki imajo tudi čezmejni učinek, počasen gospodarski napredek, počasna izvedba potrebnih reform, organiziran kriminal in korupcija ter neizročanje vojnih zločincev, ki jih ščitijo kriminalne združbe. EU in Nato sta zapisali, da sta državam pri odpravljanju zgoraj omenjenih problemov še naprej pripravljene pomagati, in poudarili, da je polno sodelovanje z ICTY ključni element pri vstopu v obe organizaciji. Nato se je zavezal, da bo na območju tudi v prihodnje prisoten preko operacij za podporo miru, PfP, MAP in določb o pomoči na področju obrambnih reform, pri čemer ni izključil možnosti za sodelovanje na kakšnem drugem področju, če se bo za to pokazala potreba. Tudi EU, ki ima v celoti izoblikovan pristop, zapisan v stabilizacijskem in

²¹⁴ Kar je ob trenutni gospodarski recesiji in vedno večjem kleščanju obrambnih proračunov držav članic EU po koncu hladne vojne dokaj nerealno pričakovati.

²¹⁵ (NATO Voices Concern at Europeans' Defense Plan, 2003; Sands, 2003)

²¹⁶ Razprave o stanju na Zahodnem Balkanu so bile že prej redna tema sestankov med NAC in političnim in varnostnim odborom EU ter obema generalnima sekretarjema. Na njih so poudarjali svojo zavezanost k tesnejšemu in transparentnejšemu sodelovanju in k zagotavljanju varnosti in stabilnosti na tem območju (NATO-EU Relations, 2002).

²¹⁷ (EU and NATO agree concerted approach for the Western Balkans, 2003)

pridružitvenem procesu, se je zavezala, da bo preko ESDP še naprej igrala ključno vlogo pri zagotavljanju varnosti na tem področju.

V drugem poglavju, Ogrodje za okrepljen dialog, je opisano vedno tesnejše sodelovanje med obema organizacijama na področju Zahodnega Balkana, čigar uspeh potrjuje tudi gladek prehod Natove operacije Zavezniška harmonija v Makedoniji v operacijo Concordia, prvo vojaško operacijo pod vodstvom EU, ki lahko pri izvajanju uporablja tudi Natova sredstva in zmogljivosti. V poglavju je še zapisano, da je regionalno sodelovanje ključni element stabilizacijskega in priključitvenega procesa, Pfp in Pakta stabilnosti, poleg tega pa krepi povezanost med obema organizacijama.

V tretjem poglavju so navedena glavna področja za skupen pristop k varnosti in stabilnosti v regiji:

- *preprečevanje konfliktov in krizno upravljanje;*

EU in Nato sta ugotovila, da zaradi napetosti na območju še obstaja potreba po vojaškem kriznem upravljanju, ki bo sposobno preprečevati in obvladovati bodoče krize. Organizaciji sta zapisali, da bosta nadaljevali s posvetovanji o Zahodnem Balkanu in ob morebitnih krizah skupaj reševali situacijo ter vzpostavljali stabilnost. V primerih dalj časa trajajoče krize bosta med seboj izmenjavali relevantne informacije in ena drugo obveščali na vseh nivojih, tudi glede morebitnega vojaškega posredovanja, v skladu s podpisanimi sporazumi med organizacijama.

- *reforme na obrambnem in varnostnem področju;*

Reforme na obrambnem in varnostnem področju so ključne za vstop držav regije v obe organizaciji. Organizaciji sta ugotovili, da je delo EU na tem področju, še posebno na področju policijske reforme in vladnih zadev, ter delo Nata, še posebno v okviru Pfp in aktivnosti MAP, že obrodilo sadove in izboljšalo varnostno situacijo v regiji. Organizaciji bosta še naprej sodelovali pri razvijanju novih aktivnosti, ki bodo ustrezale potrebam držav na Zahodnem Balkanu.

- *okrepitev vladavine prava;*

Države v regiji morajo okrepiti zakonodajo in sodni sistem, predvsem na področju organiziranega kriminala, korupcije, ilegalnih migracij, trgovine z belim blagom, in

vzpostaviti učinkovite in odgovorne policijske sile ter močno in neodvisno sodstvo. Čim prej morajo pričeti izpolnjevati prioriteta področja dela (Areas for Priority Action), sprejeta na londonski konferenci o organiziranem kriminalu.

- *grožnja terorizma;*

Organizaciji bosta pomagali državam v regiji pri preprečevanju kakršnihkoli potencialnih terorističnih groženj in v zvezi s tem okrepili posvetovanja. EU in Nato bosta državam v regiji pomagala pri razvoju ustrezne zakonodaje, v boju proti financiranju terorističnih organizacij in pri razvoju policijskih zmogljivosti za odvrnitev in boj proti terorizmu.

- *varnost na meji in upravljanje;*

Cilj organizacij je zagotoviti varne meje po standardih EU in tesno sodelovanje med obmejnimi policijami v regiji kot tudi med vojskami v prehodnem obdobju na določenih predelih v regiji. EU, Nato, OVSE in Pakt stabilnosti sodelujejo pri razvoju usklajenega in skupnega pristopa k širši varnosti in upravljanju na Zahodnem Balkanu, še posebno na področjih regije, kjer so v izjemnih primerih in začasno nameščene vojaške enote.

- *nadzor nad oborožitvijo in odstranitev ročnega strelnega orožja*

Nadzor nad oborožitvijo je osrednjega pomena za zagotovitev stabilnosti v regiji. Na območju je veliko ročnega strelnega orožja, zato si bosta organizaciji tudi v prihodnje prizadevali za odkrivanje njihovih skladišč, njihovo odstranjevanje in preprečevanje trgovine. EU in Nato bosta na tem področju še naprej sprejemala medsebojno okrepljene ukrepe in ciljne programe, kakor tudi preučevala odločitve ostalih mednarodnih organizacij.

Četrto poglavje govori o načinih zagotavljanja tesnejšega sodelovanja. Organizaciji se bosta še naprej redno srečevali na vseh nivojih in optimalno uporabljali obstoječe posvetovalne mehanizme (NAC/Politični in varnostni odbor EU, vojaški odbor zveze Nato/vojaški odbor EU, skupina za koordinacijo politike zveze Nato/politično-vojaška skupina EU) in po potrebi izmenjavali dokumente. Organizaciji bosta redno izmenjavali informacije in se medsebojno obveščali o varnostnih zadevah na Zahodnem Balkanu in svojih svetovalnih vlogah. Sestankov bi se lahko, če bi se za to pokazala potreba, udeležile tudi druge organizacije (OZN, OVSE in Pakt stabilnosti). Obiski na Zahodnem Balkanu, predvsem generalnega sekretarja zveze Nato in visokega predstavnika/generalnega sekretarja EU, naj bi, kadar bo le mogoče, potekali skupno.

Prav tako bi lahko preučili možnost skupnih izjav generalnih sekretarjev obeh organizacij o aktualni varnostni situaciji.

Organizaciji sta še zapisali, da bosta znotraj ogrodja še naprej preučevali možnosti za nadaljnje pobude.

6.4 Sklep

Po terorističnem napadu so se odnosi s partnerskimi državami, Rusko federacijo in EU poglobili, marsikje pa so, tudi kvalitativno, presegli prejšnjo raven sodelovanja.

Partnerski akcijski načrt proti terorizmu je eden od mehanizmov, ki jih je Nato sprejel v luči terorističnega napada. Ker gre za dokaj nov mehanizem (države članice so ga sprejele na praškem vrhu), do sedaj v zvezi z njim ni prišlo do kakšnih posebnih novosti. Zaradi zapisanih dejavnosti pa bi v prihodnosti lahko dal dobre rezultate v zvezi s preprečevanjem in bojem proti terorizmu, saj so v EAPC tudi države osrednje Azije in Kavkaza, ki so geografsko blizu državam, v katerih obstajajo islamske radikalne organizacije, ki predstavljajo potencialno grožnjo državam članicam.

Maja 2002 so v Rimu Ruska federacija in države članice zavezništva ustanovile svet Nato–Rusija in s tem prešle na novo obliko sodelovanja. Ker se tudi v Ruski federaciji soočajo s pojavom terorizma, ne preseneča tesno sodelovanje na tem področju, ki se kaže v skupnih ocenah teroristične grožnje na evroatlantskem prostoru, skupni iniciativi za boj proti terorizmu z znanostmi na civilnem področju in v konferencah, katerih tema je vojaška vloga v boju zoper terorizem. Nekateri strokovnjaki menijo, da glavna medsebojna nesoglasja (širitev Nata proti vzhodu, njegova transformacija in ratifikacija prilagoditvene pogodbe o CFE)²¹⁸ še vedno obstajajo, le da so manj vidna, saj o njih na sestankih ne govorijo²¹⁹. Kljub vsemu menim, da je v

²¹⁸ Štiri od sedmih povabljenih držav v Pragi (Latvija, Litva, Estonija in Slovenija) namreč zaradi nekaterih držav članic, ki še niso ratificirale prilagoditvene pogodbe o CFE, ne morejo podpisati pogodbe o CFE, zato so Rusi zaskrbljeni, da bo namestitev Natovih sil ali orožja na območju teh držav – predvsem baltskih – privedla do zmanjšane nadzora nad oborožitvijo. Povabljene države so izjavile, da bodo pogodbo podpisale takoj, ko bo ta stopila v veljavo, Ruska federacija pa je v zameno obljubila, da bo držala svojo obljubo in do oktobra 2003 umaknila svoje enote iz Moldavije in Gruzije (Japaridze, 2003).

²¹⁹ (Japaridze, 2003; Russian papers split on Nato, 2003)

času delovanja sveta prišlo do napredka, kar se kaže v tem, da medsebojna nesoglasja o določenih zadevah (izvajanje operacij v podporo miru izven Evrope²²⁰, Irak in prej omenjena nesoglasja) ne vplivajo na vsakodnevno sodelovanje med zvezo Nato in Rusko federacijo oz. ne spodkopavajo enotnosti, kot se je to zgodilo v PJC²²¹. Kaže se tudi v vedno večjem praktičnem sodelovanju, ki zajema vsa področja rimske deklaracije.

Veliko držav članic Nata je hkrati tudi članic EU. Zato ne preseneča podpis skupne deklaracije o ESDP, s katero je Nato EU omogočil dostop do lastnih zmogljivosti za Petersberške naloge Unije in tako po mojem mnenju preprečil nesmiselno in drago podvajanje potrebnih struktur za vodenje in izvajanje operacij, predvsem na območjih, kjer Nato kot celota ne bo imel interesa sodelovati. S sporazumom o zaščiti informacij je bila odpravljena še zadnja ovira za prevzem mirovne operacije v Makedoniji s strani EU. Znotraj EU bo moralo priti do dogovora o tem, ali EU želijo biti Nato brez Severne Amerike. Če bo odgovor pozitiven, bo prišlo do podvajanja struktur, postavlja pa se tudi vprašanje potrebnosti dveh organizacij z istimi članicami in istimi nalogami. V tem primeru obstaja nevarnost izčrpanja istih finančnih virov, rivalstva med organizacijama (situacija zmagovalcev/poraženec) in do preraztegnjenosti vojaških sil (Kongo/Afganistan: kam razporediti sile, katera operacija je bolj pomembna). Lahko pa bo EU spoznala, da obstajajo meje, preko katerih ni pripravljena iti: uporaba 5. člena posodobljene bruseljske pogodbe, vodenje visokotehnoloških vojaških operacij kjerkoli v svetu, boj proti terorizmu ipd.. Menim, da bo počasi prišlo do razdelitve nalog med organizacijama – Nato bo prevzel nalogo posredovanja kjerkoli v svetu, morda tudi v kakšni preventivni vojni, čeprav bodo ZDA za takšno operacijo zelo težko pridobile ostale članice, EU pa bo (sicer z Natovim zaledjem – podobno kot v primeru Makedonije²²²) prepustil mirovne operacije na območju Evrope oz. Balkana ali Afrike.

²²⁰ Rusko stališče je, da je to dopustno v primeru odobritve mandata VS OZN, zato so tudi podprli Natov prevzem poveljstva nad mirovno operacijo v Afganistanu (več o tem glej v poglavju Mirovna operacija Nata v Afganistanu), čeprav bi bilo to še pred nekaj leti popolnoma nepredstavljivo (Chalmers, 2003/c; Statement at the Press Conference by NATO Secretary General, Lord Robertson following the NATO-Russia Council meeting at the Level of Foreign Ministers, 2003).

²²¹ Ko so se začeli zračni napadi na Kosovo, je Ruska federacija začasno prekinila posvetovanja in sodelovanje znotraj PJC. Nehala je sodelovati na srečanjih v okviru EAPC in zahtevala umik obeh Natovih častnikov za informiranje iz Moskve. Kljub vsemu pa je nadaljevala svoje vojaško sodelovanje v BiH. Sodelovanje je v celoti obnovila šele po več kot enem letu v Firencah, maja 2000 (Priročnik o zvezi Nato, 2001: 83–86).

²²² Glej poglavje: Prevzem mirovne operacije v Makedonije s strani EU.

Pri sodelovanju med organizacijama terorizem ni osrednja tema razgovorov – neposredno ga organizaciji omenjata le v skupnem pristopu do Zahodnega Balkana, pa še to le v tretjem poglavju Skupnega pristopa do Zahodnega Balkana, v katerem sta si organizaciji v zvezi z grožnjo terorizma obljubili, da bosta državam v regiji pomagali pri preprečevanju kakršnihkoli potencialnih terorističnih groženj in v zvezi s tem okrepili posvetovanja ter da bosta državam v regiji pomagali pri razvoju ustrezne zakonodaje, v boju proti financiranju terorističnih organizacij in pri razvoju policijskih zmogljivosti za odvrnitev in boj proti terorizmu. Odnosi med organizacijama bodo še naprej odvisni od odnosov med državami članicami, saj EU še nekaj časa, kljub prizadevanjem, ne bo sposobna govoriti z enim glasom.

7 DELOVANJE NATA V ZVEZI Z VOJNAMI V AFGANISTANU IN IRAKU

V zavezništvu so potekale razprave in sprejemale odločitve glede aktualnih kriznih žarišč. Na praškem vrhu so članice na ameriško pobudo sprejele izjavo o Iraku, v kateri so izrazile zaskrbljenost nad terorizmom in nenadzorovanim širjenjem WMD ter državo pozvale, naj v celoti upošteva resolucijo varnostnega sveta št. 1441. Države članice so zaradi nasprotovanja nekaterih članic, ki so v tem videle zeleno luč za vojaško posredovanje ZDA, dolgo časa razpravljale o, sprva ameriški kasneje pa turški, prošnji za pomoč v primeru iraške agresije nanjo in se na koncu odločile, da ji bodo pomagale pri obrambi njenega ozemlja. Po koncu napadov na Irak so ZDA Poljski ponudile vodenje mednarodnih sil v enem od treh upravnih sektorjev. Ker Poljska za prevzem takšne naloge ni imela dovolj sredstev, je zavezništvo zaprosila za komunikacijsko, logistično pomoč, potrebno za nadzor ozemlja, pomoč pri vzpostavitvi glavnega štaba in izmenjavo obveščevalnih podatkov pri vzpostavitvi in vodenju čet na svojem sektorju in jo tudi dobila. Na praškem vrhu so se zaveznice odločile, da bodo na izbranih področjih (logistika, načrtovanje in obveščanje) pomagale Nemčiji in Nizozemski pri izvajanju mirovne operacije OZN v Afganistanu. Kasneje sta državi, skupaj s Kanado, ki je izrazila pripravljenost za prevzem poveljstva nad mirovno operacijo, predlagale, da bi zavezništvo prevzelo strukturo, ki stoji za operacijo (poveljstvo, usklajevanje in načrtovanje operacije), za kar se je Nato 16. aprila 2003 tudi odločil. O vsem tem bom podrobneje govorila v nadaljevanju.

7.1 Vojna v Iraku in pomoč Turčiji

ZDA so zvezo Nato v sredo 15. 1. 2003 uradno zaprosile za omejeno pomoč v primeru spopada z Irakom. Od evropskih zaveznic so želele maksimalno politično, diplomatsko in tudi vojaško podporo. Želje ZDA po sodelovanju v primeru vojne v Iraku so zajemale šest področij, nobeno od njih pa ni vključevalo neposrednega sodelovanja v vojaških operacijah, saj je bilo to v večini evropskih držav zelo nepriljubljeno²²³. Že sam način prošnje je razkrival občutljivost in skrbi zavezništva glede odnosa do Iraka. Ko je namreč namestnica ameriškega veleposlanika na Natu Victoria Nuland zaprosila za pomoč, je bilo na rednem sestanku severnoatlantskega zavezništva na sedežu Nata, na katerem običajno veleposlanikom nudi pomoč vsaj še pet ljudi, dovoljeno imeti le eno²²⁴.

Spisek želja je bil podoben tistemu, ki ga je neformalno mesec dni pred tem (4. decembra) v Bruslju na sestanku z veleposlaniki zaveznic predstavil namestnik ameriškega obrambnega ministra Paul Wolfowitz. Med sestankom je devet evropskih držav (VB, Italija, Poljska, Španija, Danska, Portugalska, Norveška, Češka in Turčija) ZDA izrazilo svojo podporo²²⁵.

Washington si je želel zagotoviti vojaško pomoč Turčiji v primeru iraške agresije na to državo²²⁶. Za obrambo Turčije naj bi članice Nata dale na razpolago skupno vojaško opremo – letala

²²³ Nemški kancler se je namreč javno izrekel za drugo resolucijo varnostnega sveta OZN pred morebitnim vojaškim posegom v Iraku in odločno ponovil, da nemški vojaki v iraški vojni ne bodo sodelovali, tudi v primeru mandata OZN. Prav tako je zavrnil ameriško prošnjo, da bi v napadu na Irak uporabila nemško opremo za odkrivanje kemičnih in bioloških bojnih agentov, ki se nahaja v Kuvajtu. Kljub temu pa je Nemčija ponudila pomoč pri varovanju ameriških baz na njenem ozemlju in uporabo svojih baz in zračnega prostora, če bi do vojne prišlo. Kanada, Francija in Ruska federacija pa so izjavile, da bodo v vojni sodelovale samo, če bo ta potekala pod mandatom VS OZN (Graham, 2003: A15; NATO should aid war against Iraq, U.S. says, 2003; US asks Nato allies for help in case of war, 2003; U.S. seeks NATO's help in event of war, 2003; Za vojno druga resolucija, 2003: 6).

²²⁴ (Dempsey, 2003)

²²⁵ (Cambanis, 2003: A18; Dempsey, 2003; NATO should aid war against Iraq, U.S. says, 2003; ZDA potrebujejo v vojni proti Iraku pomoč Nata, 2003: 1, 7)

²²⁶ Prisotnost Nata naj bi spodbudila Turčijo, ki je zaradi bojzani, da bo vojna destabilizirala celotno regijo, in zaradi velikega nasprotovanja domače javnosti (po javnomnenjskih raziskavah je namreč več kot 80 % Turkov nasprotovalo vojaškemu napadu na Irak), omahovala o tem, ali bi in koliko bi pomagala v vojni v Iraku, zato njeno sodelovanje ni bilo tako veliko, kot bi si to želele ZDA. Turčija je sicer izjavila, da bo na svojem ozemlju dovolila uporabo svojih letalskih baz za napad na Irak, če bodo operacijo podprli OZN, njen parlament pa je 1. 3. zavrnil namestitev številnim ameriškim kopenskim enotam (predvidenih je bilo okoli 62.000 mož) (Ames, 2003/a; Graham, 2003: A15; NATO should aid war against Iraq, U.S. says, 2003; Turkey Complicates U.S. Iraq Mission, 2003).

AWACS in raketne sisteme za zračno obrambo Patriot. Poleg tega naj bi članice zavezništva ZDA pomagale še z logistiko za koordinacijo premika sil in opreme, z zračno zaščito kopenskih sil, z zračno oskrbo letal z gorivom, z uporabo mornariških sil in minolovcev za patroljiranje po vzhodnem Sredozemlju, preko katerega plujejo bojne in transportne ameriške ladje na poti do Perzijskega zaliva, z zagotavljanjem varnosti ameriških vojaških baz v Perzijskem zalivu, ki so tarča terorističnih napadov, z uporabo oporišč in zračnega prostora članic zavezništva za prelete letal s svojimi silami, ki bi nadomestile ameriške, poslane v Perzijski zaliv, v mirovnih operacijah v bivši Jugoslaviji, s sestavo enot za ponovno rekonstrukcijo in stabilizacijo Iraka ter tudi z zagotovitvijo človekoljubne pomoči po koncu spopadov²²⁷. Ena od možnosti, ki jih je novinarjem na sedežu Nata navedel predstavnik zunanjega ministrstva ZDA Richard Boucher, je tudi, da bi Nato do prevzema oblasti nove iraške administracije upravljal z državo²²⁸. Pomoč Turčiji in sestava enot za ponovno rekonstrukcijo in stabilizacijo Iraka ter zagotovitev človekoljubne pomoči po koncu spopadov sta bili edini novosti na spisku želja v primerjavi z Wolfowitzevim.

Kot je 16. 1. 2003 izjavil Paul Wolfowitz med obiskom v Evropi, kjer se je mudil zaradi zamenjave vrhovnega poveljnika sil atlantskega zavezništva v Evropi²²⁹, bi se moral Nato odločiti za pomoč v primeru vojne v Iraku, saj bi takšna združena fronta proti iraškemu orožju za množično uničevanje okrepila grožnjo z vojaško akcijo in prepričala Irak v mirno razorožitev. Poleg tega je Turčija članica Nata in če gre za konflikt v njenem območju, bi ji moral biti Nato pripravljen pomagati. Poleg tega so ZDA s tem, ko so se z uradno prošnjo obrnile na Nato in ne na individualne vlade držav članic, zavrgle kritike o unilateralnem delovanju in neposvetovanju z zaveznici²³⁰.

Čeprav so evropske zaveznice glede možnosti vojne v Iraku razdeljene, so Wolfowitzovi predlogi naleteli na splošno ugoden odziv. Predstavnik zunanjega ministrstva Bereuter pa je opozoril, da

²²⁷ (Dempsey, 2003; Graham, 2003: A15; NATO should aid war against Iraq, U.S. says, 2003; ZDA potrebujejo v vojni proti Iraku pomoč Nata, 2003: 1, 7)

²²⁸ (Ames, 2003/a)

²²⁹ Ameriškega letalskega generala, Joseph W. Ralstona, ki je bil na tem položaju več kot dve leti, je 17. 1. 2003 nasledil ameriški mornariški general James L. Jones. Gre za prvega mornariškega generala na tem položaju. (Ames, 2003/b)

²³⁰ (Cambanis, 2003: A18; NATO should aid war against Iraq, U.S. says, 2003)

lahko vedno večje razlike v vedenju in zaznavanju med ZDA in Evropo ogrozijo konsenz znotraj zavezništva in to v zelo neprimernem času²³¹.

ZDA so pričakovale hiter pozitiven odgovor svojih zaveznic, a se je kmalu pričelo zapletati. Odgovor na uradno prošnjo ZDA bi po mnenju nekaterih diplomatov lahko pomenil, da Nato že vnaprej prejucira rezultate dela inšpektorjev v Iraku. Po drugi strani pa bi kasnejše zaprosilo pripeljalo do tega, da vojaški načrtovalci ne bi imeli dovolj časa za odgovor, in bi Nato kot organizacija ostal nepomemben, kot se je to zgodilo po 11. septembru. To pa bi pod vprašaj postavilo njegovo učinkovitost in relevantnost v dobi terorizma²³².

Članice zveze Nato o pomoči niso dosegle soglasja več kot mesec dni zaradi nasprotovanja Francije, Nemčije in Belgije, ki so v odobritvi izvedbe ukrepov videle zeleno luč za vojaško posredovanje ZDA v Iraku²³³. 6. februarja se je sestal NAC na ravni veleposlanikov. Na sestanku so razpravljali o prošnji ZDA o začetku načrtovanja svarilnih in obrambnih ukrepov v zvezi z morebitno ogroženostjo Turčije, vendar niso dosegli soglasja. Vrsto odločitev so do ponedeljka 10. februarja dali v t. i. molčeči postopek²³⁴ (*silence procedure*)²³⁵.

10. februarja zjutraj so Francija, Nemčija in Belgija prekinile z molkom in na zahtevo ZDA vložile veto, Turčija pa je takoj nato zahtevala nujna posvetovanja zaveznic v skladu s 4. členom Severnoatlantske pogodbe²³⁶. Tako je prišlo do ene najhujših kriz v zgodovini zavezništva, saj do odločitve kljub mnogim sestankom ni prišlo vse do 16. februarja pozno ponoči. NAC je zasedal tudi popoldne, zaveznice pa so med drugim poslušale predstavitev generala Haralda Kujata, predsednika vojaškega odbora, ki je povedal, da so skrbi Turčije glede ogroženosti utemeljene, države članice pa je informiral tudi o načrtih za okrepitev turške obrambe, vključno s časovnim razporedom izvedbe ukrepov. Naslednji dan je NAC po dvakratni prestavitvi sestanka neuspešno

²³¹ (Ames, 2003/a; Caldwell, 2003; U.S. seeks NATO's help in event of war, 2003)

²³² (Dempsey, 2003)

²³³ (Chalmers, 2003/a; Taylor, 2003/a)

²³⁴ Ta postopek pomeni, da je odločitev samodejno sprejeta, če do določenega datuma nobena država ne izrazi nasprotovanja. Postopek se pri odločanju v Natu redno uporablja (Consultations on measures to protect Turkey, 2003).

²³⁵ (Consultations on measures to protect Turkey, 2003)

²³⁶ 4. člen Severnoatlantske pogodbe

"Pogodbence se bodo med seboj posvetovale, kadarkoli bo po mnenju katere od njih ogrožena ozemeljska celovitost, politična neodvisnost ali varnost katerekoli pogodbence." (Priročnik o zvezi Nato, 2001: 540).

zasedal pozno popoldne, bilateralni pogovori med zaveznicami pa so se odvijali še pozno v noč. 12. februarja zjutraj so zaveznice razpravljale o novem predlogu generalnega sekretarja, ki je bil bolj naravnani na obrambo Turčije²³⁷, vendar tudi ta ni bil soglasno sprejet²³⁸.

Pot iz krize so države članice našle šele, ko se je v nedeljo na predlog generalnega sekretarja zaveznitva iskanje rešitve iz Severnoatlantskega sveta, kjer sedijo veleposlaniki vseh 19 članic, preselilo v odbor za obrambno načrtovanje (DPC)²³⁹. Vrsta izrednih sestankov pod budnim očesom javnosti teden dni pred tem je vzpodbudila Nemčijo in Belgijo, da sta prekinili z blokado in se pridružili ostalim 16 državam v odboru za obrambno načrtovanje. V odboru za obrambno načrtovanje Francija ne sodeluje, saj se je leta 1966 odločila za izstop iz vojaške strukture zaveznitva²⁴⁰. Belgija in Nemčija sta pomisleke opustili šele ob jasni zavezi, da se vse odločitve nanašajo le na obrambo Turčije in ne pomenijo vnaprejšnje napovedi kakršnegakoli vojaškega ukrepanja zaveznitva ali kakšne druge njegove odločitve, prav tako tudi ne odločitve OZN²⁴¹.

Po izrednem, 13-urnem maratonskem zasedanju v Bruslju, se je odbor za obrambno načrtovanje v nedeljo pozno ponoči po petih sestankih le dogovoril, da bo začel z obrambnim načrtovanjem obrambe Turčije, edine zaveznice, ki meji na Irak, v primeru ameriškega napada na Irak²⁴². V svoji izjavi je ponovno potrdil praško izjavo o Iraku in polno podporo pri izvajanju resolucije VS OZN št. 1441²⁴³. Na podlagi turške zahteve po posvetovanju v skladu s 4. členom

²³⁷ iz njega so namreč izvzeli razpravo o enotah na Balkanu in ameriških bazah v Evropi (Consultations on measures to protect Turkey, 2003)

²³⁸ (Chalmers, 2003/a; Consultations on measures to protect Turkey, 2003; Renfrew, 2003; Taylor, 2003/a)

²³⁹ Odbor je bil po hladni vojni, v duhu zbliževanja s Francijo, malokrat uporabljen. Med hladno vojno pa so ga ZDA, da bi se izognile nasprotovanju Francije, za glasovanje o obrambnih zadevah, velikokrat uporabile. Leta 1991 je odbor sprejel odločitev o podobni zadevi, ko je šlo za uporabo Natovih sredstev za pomoč Turčiji v Zalivski vojni. Takrat so nad Turčijo krožila Natova letala AWACS. (Gordon, 2003; NATO breaks impasse, 2003; Richburg, 2003/a; U.S. seeks NATO's help in event of war, 2003)

²⁴⁰ s tem ukrepom je želel takratni francoski predsednik Charles de Gaulle zagotoviti, da francoske enote nikoli ne bodo prišle pod poveljstvo kakšne tuje države, predvsem ZDA. (NATO Finds Solution To End Crisis, 2003)

²⁴¹ (Chalmers, 2003/a; Taylor, 2003/a)

²⁴² Brez Francije ob strani in že ob prej omenjeni zavezi Nata, je Nemčija opustila svoje zadržke. (NATO breaks impasse, 2003) Belgija je želela Natovo pomoč Turčiji vezati na odločitev OZN, ki bi odobrili vojno z Irakom. Ostale države pod vplivom ZDA, VB in Kanade, ki so predlagale končno besedilo pa so nasprotovale temu, da bi bila Natova odločitev odvisna od dogajanj v OZN oz., da bi bil Nato podrejen OZN. Belgijski predsednik vlade je po posvetovanjih s svojimi vladnimi predstavniki le popustil, v sobi pa so bili na pogajanjih poleg njega navzoči še njegovi svetovalci in zunanji minister. (Richburg, 2003/a)

²⁴³ (Richburg, 2003/a)

Severnoatlantske pogodbe, je odbor Natovim vojaškim organom naročil, da mu morajo podati vojaški nasvet o izvedbi, posledicah in časovnem okviru naslednjih možnih ukrepov²⁴⁴:

- preventivne namestitve letal tipa AWACS v Turčiji in spremljajoče logistike pod poveljstvom SACEUR za obrambne namene, kot sta nadzor in zgodnje opozarjanje ter ohranjanje celovitosti turškega zračnega prostora,
- Natove pomoči pri morebitni namestitvi protiraketne obrambe s strani držav članic²⁴⁵ in pri njihovi vključitvi v Natov integrirani zračni obrambni sistem,
- Natove pomoči pri morebitni namestitvi enot za boj proti kemičnemu in biološkemu s strani držav članic na jugu Turčije²⁴⁶.

DPC se je na podlagi turške prošnje odločil še, da:

- je za neposredno zvezo z nacionalnimi organi glede izvedbe zgoraj navedenih obrambnih ukrepov pooblaščen SACEUR,
- mora Vojaški organ zveze NATO (NMA) v kontekstu trenutne situacije pregledati načrte v zvezi z okrepitevami v Turčiji, jih po potrebi posodobiti in o tem poročati svetu.

Osemnajsterica je izrekla vso podporo OZN pri iskanju mirne rešitve iraške krize^{247, 248}. V izjavi so še zapisali, da je odločitev o odobritvi začetka načrtovanja obrambnih ukrepov Turčije v celoti skladna z nameni in trudom OZN. DPC se je zavezal, da se bo o izvedbi obrambnih ukrepov odločil v zelo kratkem času, da se bo na podlagi turške zahteve še naprej posvetoval v skladu s 4. členom Severnoatlantske pogodbe in da bo podrobno sledil razpravam v VS OZN ter spoštoval njegove resolucije št. 1441²⁴⁹.

²⁴⁴ (Decision Sheet of the Defence Planning Committee – NATO Support to Turkey within the Framework of Article 4 of the North Atlantic Treaty, 2003)

²⁴⁵ Raketnih sistemov za zračno obrambo Patriot, ki so bili ključnega pomena za obrambo turških mest in vojaških baz, saj lahko prestrežejo nasprotnikovo letalstvo in raketne izstrelke tipa Scud (Chalmers, 2003/a; NATO approves deployment of defensive systems to Turkey in case of Iraq war, 2003; Nato protection for Turks cleared, 2003; Taylor, 2003/a).

²⁴⁶ Kjer je obstajala največja verjetnost, da bo prišlo do ameriškega vojaškega napada na Bagdad (Chalmers, 2003/a; NATO approves deployment of defensive systems to Turkey in case of Iraq war, 2003; Taylor, 2003/a).

²⁴⁷ To je bil tudi pogoj Nemčije in Belgije, da prekineta z vetom (NATO approves deployment of defensive systems to Turkey in case of Iraq war, 2003).

²⁴⁸ (Chalmers, 2003/a; NATO approves deployment of defensive systems to Turkey in case of Iraq war, 2003; Taylor, 2003/a)

²⁴⁹ (Decision Sheet of the Defence Planning Committee - NATO Support to Turkey within the Framework of Article 4 of the North Atlantic Treaty, 2003)

Kasneje so Nemčija, Francija in Belgija dale skupno izjavo, v kateri so izrazile svojo pripravljenost po spoštovanju obveznosti do Nata ter se zavzele za mirno razorožitev Iraka, saj po njihovem mnenju vse alternative vojni še niso bile popolnoma izkoriščene. Izjavile so tudi, da bodo še naprej delovale v skladu z resolucijo VS OZN št. 1441²⁵⁰.

Zveza Nato je 19. februarja prižgala zeleno luč za izvedbo ukrepov za zavezniško zaščito Turčije v primeru vojne v Iraku. Odbor za obrambno načrtovanje je namreč le tri dni zatem, ko je dosegel dogovor o začetku vojaškega načrtovanja teh ukrepov, že dosegel tudi soglasje o njihovi izvedbi in to v manj kot 15 minutah²⁵¹.

Natovi uradniki so izjavili, da bi raje videli, da bi odločitev sprejelo vseh 19 članic, da pa je pomembneje, da je končno prišlo do prekinitve blokade, ki je grozila, da bo spodkopala verodostojnost in solidarnost 53 let starega transatlantskega zavezništva²⁵². Po Robertsonovem mnenju je zveza Nato zaradi blokade izgubila nekaj verodostojnosti, poslabšali so se tudi odnosi med ZDA in nekaterimi državami članicami Nata, predvsem tistimi, ki so blokirali odločitev o izvedbi ukrepov, vendar pa se bo tudi to sčasoma uredilo. Na tiskovni konferenci je še enkrat poudaril, da odločitev o ukrepih ne pomeni koraka naprej proti vojni, pač pa gre za ponovno potrditev Natove podpore OZN in resoluciji VS št. 1441. Izjavil je, da je Washington zahteval le preventivne ukrepe za obrambo Turčije. Izjavil je tudi, da je šlo predvsem za razlike med državami v zvezi s tem, kdaj sprejeti odločitev o pomoči Turčiji, in ne toliko glede vsebine te pomoči. V nekem intervjuju je izjavil, da po njegovem mnenju francoska blokada ni pomenila namernega napada na Nato in da je Francija glede Iraka vedno zavzemala neko svoje stališče²⁵³. Ameriški veleposlanik pri zvezi Nato je pozdravil sredino odločitev kot znamenje, da je zavezništvo sposobno odgovoriti na prošnjo zaveznice po pomoči v času, ko je ta ogrožena. Nekateri ameriški državni uradniki in pravniki pa so opozarjali, da bi v nasprotnem primeru

²⁵⁰ (NATO approves deployment of defensive systems to Turkey in case of Iraq war, 2003; NATO breaks impasse, 2003)

²⁵¹ (Chalmers, 2003/a; NATO approves deployment of defensive systems to Turkey in case of Iraq war, 2003; Taylor, 2003/a)

²⁵² (NATO approves deployment of defensive systems to Turkey in case of Iraq war, 2003)

²⁵³ (Chalmers, 2003/a)

zavezništvo postalo irelevantno²⁵⁴. Turški diplomati na sedežu Nata so bili zelo zadovoljni s hitrostjo sredinega soglasja in s sprejetimi ukrepi²⁵⁵.

ZDA in nekatere druge članice Nata so kasneje želele sprejeti skupno izjavo na ravni vseh 19 držav članic, s katero bi pozdravili odločitev o izvedbi ukrepov, a so si premislili, potem ko je postalo jasno, da je bila Francija izjavo pripravljena le vzeti na znanje, ne pa je tudi podpisati²⁵⁶.

Devetnajsterica se je odločila, da bo za nasvet o tem, kako se pripraviti na posledice, ki bi jih imel konflikt v Iraku na turško civilno prebivalstvo, povprašala odbor za civilno krizno načrtovanje (CEPC)^{257, 258}.

V zvezi z namestitvijo enot za boj proti kemičnemu in biološkemu orožju je morala turška vojska najprej zavezništvu posredovati podroben seznam, kaj potrebuje, da zapolni pomanjkljivosti v svoji obrambi. Na podlagi seznama je Natov vojaški štab zaveznice zaprosil za specifične enote, ki bi bile pripravljene oditi v Turčijo. Svoje enote sta Turčiji ponudili Češka in Norveška²⁵⁹.

Nato se je odločil, da za obrambo Turčije ne bo namenil vseh svojih 17 zavezniških letal tipa AWACS, ki so nameščeni v nemški bazi Geilenkirchen, blizu meje z Nizozemsko. Na višini 9.144 metrov lahko namreč eno letalo preišče več kot 312.000 km² površine, tako da bi za zračni nadzor nad turškim ozemljem zadostovali dve letali. Ker pa je lahko posamezno letalo v zraku le 6–8 ur, jih mora biti za 24-urno preletavanje neba potrebno nekaj več. Zato se je Nato odločil, da bo za preletavanje turškega zračnega prostora namenil 4 letala. Skupaj s prvima 2 AWACS-oma so 26. februarja na povelje vrhovnega poveljnika zavezniških sil za Evropo, generala Jamesa L. Jonesa, v skladu z odločitvijo odbora za obrambno načrtovanje v turško bazo iz Nemčije priletela

²⁵⁴ (Chalmers, 2003/a; Richburg, 2003/a)

²⁵⁵ (NATO approves deployment of defensive systems to Turkey in case of Iraq war, 2003; Renfrew, 2003; Richburg, 2003/a)

²⁵⁶ (Chalmers, 2003/a)

²⁵⁷ S tem je mišljena predvsem pomoč v bolnicah, vzdrževanje prehodnosti cest in prostih komunikacijskih linij ali popravila vodovodnih in električnih omrežij (NATO's military commander orders AWACS radar planes to Turkey, 2003).

²⁵⁸ (Chalmers, 2003/a)

²⁵⁹ (Koppel, 2003; NATO approves deployment of defensive systems to Turkey in case of Iraq war, 2003)

tudi dva tovorna letala tipa Boeing 707²⁶⁰, osebje, ki je upravljalo z letali²⁶¹, pa je v Turčijo prispelo že v ponedeljek 24. februarja. Operativna baza, iz katere so od 26. februarja naprej vzletali AWACS-i²⁶², je bila Konya^{263, 264}. Informacije, ki so jih ob nadzoru turškega zračnega prostora zbirala letala AWACS, so se neposredno posredovale integriranemu sistemu zračne obrambe zveze Nato (NATINADS)²⁶⁵.

Nizozemska desno-sredinska vlada je na bilateralni osnovi s svojega pristanišča Vlissingen v Turčijo že nekaj dni pred odločitvijo DPC poslala tri baterije raketnih obrambnih sistemov tipa Patriot, od katerih ima vsaka do osem raketnih izstrelišč, skupaj s 46 raketami, ki jih je prispevala Nemčija. Sistemi so v Turčijo prispeli v sredo 26. februarja. Namestili so jih na letalskih bazah v Batmanu in Diyarbakiru na JV države, v začetku marca pa so postali operativni²⁶⁶. Poleg sistemov je v Turčijo z letalom prispelo tudi okoli 400 mož nizozemskega letalskega osebja, usposobljenega za ravnanje s sistemi Patriot, saj jih turška vojska ne zna uporabljati²⁶⁷.

Turčija je v sredo 26. februarja Nato zaprosila za dodatne protiraketne sisteme (baterije) in več opreme (plinske maske in ostale opreme za zaščito pred napadi s kemičnim in biološkim orožjem) za obrambo pred morebitnim iraškim napadom v primeru ameriške operacije za odstranitev Saddama Huseina. Nemčija je izjavila, da Turčiji ne more dati več pomoči, Norveška je obljubila 10.000 kosov zaščitnih oblek pred kemičnim orožjem, Nizozemska pa se je odločila, da bo poslala 60 raket tipa Patriot²⁶⁸.

²⁶⁰ Če bi AWACS-i potrebovali zaščito, bi jih zagotavljali lovci držav članic. V mirnem času namreč AWACS-i letijo brez zaščite (Dogrudogan, 2003).

²⁶¹ Okoli 200 pripadnikov Natovega vojaškega osebja iz 12 držav, od tega je bilo 25–30 % Nemcev (Tanner, 2003).

²⁶² Dodatna AWACS-a sta v Konyo prispela 18. marca. Skupno je bilo osebje za čas trajanja operacije na okoli 100 misijah, v zraku pa je preživelo več kot 950 ur (NATO defensive assistance to Turkey, 2003; SACEUR orders end to mission in Turkey, 2003).

²⁶³ Letalska baza Konya leži v osrednji Turčiji, 200 km južno od glavnega mesta Ankare. Gre za prostran, ograjen kompleks, postavljen v ravninskem poljedelskem območju (Heat may influence decision: Rumsfeld: Nato deploys Awacs in Turkey, 2003).

²⁶⁴ (Chalmers, 2003/a; NATO AWACS to Patrol Skies over Turkey, 2003)

²⁶⁵ (NATO AWACS arrive in Turkey, 2003)

²⁶⁶ Poveljstvo in nadzor nad sistemi je 6. marca preko poveljnika 6. centra za združene zračne operacije turških zračnih sil, generalporočnika Faruka Comerta, prevzel poveljnik zavezniških zračnih sil za južno Evropo, generalporočnik Glen W. Moorhead III iz ameriških zračnih sil (NATO support to Turkey, 2003).

²⁶⁷ (Chalmers, 2003/a; NATO Approves Defense Systems for Turkey, 2003; NATO defensive assistance to Turkey, 2003; Renfrew, 2003; Richburg, 2003/a; Turkey Asks NATO for More Protection, 2003)

²⁶⁸ (Turkey Asks NATO for More Protection, 2003)

V ponedeljek, 3. marca, so vojaški uradniki iz držav članic Nata na sestanku ponovno razpravljali o dodatni pomoči Turčiji, predvsem o dodatnih protiraketnih sistemih Patriot. Tovrstne sisteme imajo samo štiri države članice, to so: Nemčija, Grčija, Nizozemska in ZDA. Američani so na širšem tamkajšnjem območju že razpostavili svoje sisteme, Nizozemska pa je svoje zmožnosti izčrpala z že poslanimi tremi baterijami in izjavila, da Turčiji ne more ponuditi edinega še preostalega. Predstavniki grškega zunanjega ministrstva je izjavil, da Grčija v Turčijo nima namena poslati sistemov ali raket tipa Patriot, kar je tudi razumljivo glede na njun trajajoči večletni spor. Nemčija bi bila pripravljena v Turčijo poslati rakete preko tretje države, ne pa tudi celotnega sistema, saj bi moralo z njim upravljati nemško osebje, kar pa ni mogoče brez odobritve nemškega parlamenta. Vrzela je ostala tudi pri enotah za boj proti kemičnemu in biološkemu orožju. Popoldne so višji vojaški častniki razpravljali o tem, ali letala AWACS ob sebi za zaščito potrebujejo lovce in tankerje, ki bi letala iz zraka oskrbovala z gorivom²⁶⁹.

Istega dne je na evroatlantski center za koordinacijo ukrepanja ob nesrečah (EADRCC) prispela turška prošnja za pomoč. Prošnja se je nanašala predvsem na opremo in material, ki bi ju v primeru kemično-biološkega napada na civilno prebivalstvo potrebovalo medicinsko osebje, ekipe za civilno zaščito in letališko osebje, vsebovala pa je tudi stvari, ki bi jih potrebovali, če bi prišlo do masovnega prebega ljudi iz Iraka²⁷⁰. EADRCC je v skladu s predpisanim postopkom prošnjo posredoval kontaktnim osebam v državah članicah Nata in EAPC, sam pa je skrbel za usklajenost ponujene pomoči in njeno dostavo ter redna poročila o stanju²⁷¹. Pomoč so ponudile naslednje države²⁷²: Madžarska, Hrvaška, Norveška, Kanada, Poljska, Danska, Češka, Švica, Nizozemska, Slovaška, Bolgarija, Makedonija, Italija, Španija pa je ponudila pomoč pri transportu opreme, 5 milijonov dolarjev pomoči in humanitarno pomoč. Turške oblasti so EADRCC sporočile, da najbolj potrebujejo izobraževanje in usposabljanje o vseh vidikih zaščite pred jedrskim, biološkim in kemičnim orožjem, še posebno o odkrivanju in dekontaminaciji²⁷³.

²⁶⁹ (Amid strains, NATO scouts for Turkey defence kit, 2003; Nato protection for Turks cleared, 2003)

²⁷⁰ Šlo je predvsem za naslednje stvari: zaščitne obleke, enote za dekontaminiranje, prenosne kuhinje, šotore, odeje, zdravila, hrano in higienske pakete (NATO supporting Turkey in civil emergency planning, 2003).

²⁷¹ Prvo poročilo je Center državam EAPC poslal 4. marca, zadnje pa 16. aprila (Possible emergency situation in Turkey, 2003).

²⁷² Države so navedene glede na to, kdaj so ponudile pomoč, razen Španije, ki je pomoč pri transportu ponudila že 23. 3. (Possible emergency situation in Turkey, 2003).

²⁷³ (NATO supporting Turkey in civil emergency planning, 2003; Possible emergency situation in Turkey, 2003)

12. marca so se ZDA odločile, da bodo v Turčijo poslale 2 protiraketna sistema Patriot. Na sestanku DPC so nekatere evropske države, med njimi Norveška in Češka, ponudile opremo za boj proti kemičnim in bakteriološkim orožjem (zaščitno opremo, obleko in maske ter opremo za odkrivanje in opazovanje). Vrzel je ostala pri mobilnih laboratorijih, ki jih imajo le ZDA in VB, pa še te so najbolj sofisticirane modele že namestile južno od iraške meje²⁷⁴.

Vrhovni poveljnik zavezniških sil za Evropo, general James L. Jones, je 13. marca odobril načrt operacije zastraševanje (*Display Deterrence*) in za poveljnika združenih sil imenoval ameriškega admirala Gregory G. Johnsona, vrhovnega poveljnika zavezniških sil za južno Evropo. V načrtu so zajeti ukrepi, ki jih je DPC odobril 19. februarja, tj. Natov prispevek k obrambi Turčije in Natove sile v Turčiji²⁷⁵.

20. 3. 2003 so se sestali stalni predstavniki Nata, in to tako v sestavi NAC kot v DPC. Na sestanku so obravnavali tisti dan začeti anglo-ameriški napad na Irak in posledice, ki bi jih ta lahko imel za Turčijo. Popoldne pa so se sestale še članice Nata in EAPC. Na sestanku NAC so predstavniki s strani VB in ZDA dobili poročila o stanju, dogovorili pa so se tudi o nadaljnjem rednem in podrobnem poročanju in posvetovanju v zvezi z iraško krizo. Svet je ocenil situacijo glede Turčije in obljubil, da jo bo obranil pred morebitnim iraškim napadom v skladu s Severnoatlantsko pogodbo. Na sestanku DPC so pregledali stanje operacije v Turčiji, že dan pred tem pa so odobrili spremembe v pravilih delovanja Natovih sil v Turčiji in s tem povečali njihov obseg ter omogočili učinkovito izvajanje nalog v vseh okoliščinah. Robertson je še izjavil, da so zaveznice sklenile, da bodo na prošnjo Turčije njeno zračno obrambo okrepile z letalstvom ostalih članic Nata in da so se že začeli pogovarjati o humanitarnih vprašanjih in o vprašanjih, povezanih z ureditvijo po končanih spopadih²⁷⁶.

Turčija je sicer dan po napadu nad svojim ozemljem dovolila prelete letal in raket Tomahawk, izstreljenih iz ameriških vojaških ladij, nameščenih v vzhodnem Sredozemlju, kar pa je bilo veliko manj od začetnih pričakovanj ZDA. Američani so namreč želeli v primeru napada na Irak

²⁷⁴ (Nato protection for Turks cleared, 2003)

²⁷⁵ (Operation Display Deterrence, 2003)

²⁷⁶ (NATO defensive assistance to Turkey, 2003; NATO vows to defend Turkey, 2003; Statement by NATO Secretary General, Lord Robertson, 2003/b)

uporabiti njene letalske baze (v Diyarbakiru in Batmanu na jugovzhodu Turčije so nameravali namestiti 200 ali več vojaških letal, saj so bile baze v Perzijskem zalivu prenasočene s stotinami ameriških in zavezniških lovcev, bombnikov in letalstvom za podporo) in mornarske baze ter dobiti dovoljenje za namestitev številnih kopenskih enot²⁷⁷. V zameno za sodelovanje so ZDA Turčiji najprej ponudile 30 milijard dolarjev gospodarske pomoči²⁷⁸, vendar so jo umaknile po parlamentarni zavrnitvi namestitve ameriških vojakov na turških tleh. 1. aprila je ameriški kongres Turčiji odobril 1 milijardo dolarjev pomoči, ki pa jo ta lahko zamenja za 8,5 milijarde dolarjev posojil²⁷⁹.

Po zaključku glavnih operacij v Iraku je turški zunanji minister 14. aprila v izjavi o zaključku Natove operacije zapisal, da zaradi zmanjšanja ogroženosti ni več potrebe po posvetovanjih v skladu s 4. členom Severnoatlantske pogodbe. Zato so se Natove zaveznice v sredo 16. aprila 2003 odločile, da prenehajo s pomočjo Turčiji²⁸⁰. Izjavile so, da so odločitev sprejeli na podlagi zavezniških vojaških in drugih ocen²⁸¹, pa tudi na podlagi stališča Turčije, saj so cilj operacije dosegli. V izjavi so države članice še zapisale, da je operacija igrala pomembno vlogo pri ohranitvi stabilnosti in da je pokazala na solidarnost med zaveznicami v zelo viharnem obdobju. Zaveznice so takoj prenehale z dejavnostmi, povezanimi z obrambo civilnega prebivalstva pred biološko-kemičnim orožjem in humanitarno pomočjo, zavezniške sile (letala, protiraketne obrambne sisteme Patriot in rakete ter osebje²⁸²) pa so, v tesnem sodelovanju s turškimi oboroženimi silami, iz države postopoma umaknile v naslednjih nekaj tednih²⁸³. Generalni sekretar George Robertson se je zahvalil vsem enotam, ki so sodelovale v operaciji dodatne zaščite Turčije, in pozdravil izjavo stalnega predstavnika Turčije pri zvezi Nato, ki je poudaril, da

²⁷⁷ (Ames, 2003/a; Graham, 2003: A15; NATO should aid war against Iraq, U.S. says; 2003; Turkey Complicates U.S. Iraq Mission, 2003)

²⁷⁸ Po nekaterih podatkih (Koppel, 2003) naj bi šlo za 6 milijard dolarjev pomoči oz. do 20 milijard dolarjev posojil, Turčija pa bi lahko tudi izbirala med različnimi kombinacijami višine pomoči in posojil.

²⁷⁹ (Wright, 2003)

²⁸⁰ Vrhovni poveljnik zavezniških sil za južno Evropo, admiral Gregory G. Johnson, je operacijo formalno končal 30. aprila (Conclusion of Operation Display Deterrence, 2003) Države članice so Turčiji pomagale s štirimi letali AWACS, petimi protiraketnimi obrambnimi sistemi Patriot in več kot 100 raketami, z enotami za boj proti kemičnemu in biološkemu orožju, s plinskimi maskami in opremo za zaščito pred biološko-kemičnim orožjem. Nato pa je podvzel tudi dejavnosti, povezane z obrambo civilnega prebivalstva pred biološko-kemičnim orožjem.

²⁸¹ Zaveznice so namreč ocenile, da Irak trenutno ne poseduje vojaških zmogljivosti, s katerimi bi lahko ogrožal turško varnost, in da imajo koalicijske sile v severnem Iraku pod nadzorom tamkajšnje ozemlje in vojaške objekte (Conclusion of Operation Display Deterrence and Article 4 security consultations, 2003).

²⁸² Skupaj je v operaciji sodelovalo več kot 1.000 tehnično podkovanih in visoko zmogljivih sil držav članic (Conclusion of Operation Display Deterrence, 2003).

zavezništvo ni samo pomagalo članici, ki je pomoč potrebovala, pač pa je dokazalo svojo kredibilnost in pomen kot temelj kolektivne varnosti v evroatlantskem prostoru²⁸⁴.

7.2 Nato in povojno dogajanje v Iraku

7.2.1 Praška izjava o Iraku

Na vrhu v Pragi so države članice sprejele izjavo o Iraku, čeprav Irak ni bil tema praškega zasedanja. Ameriški predsednik George Bush je 20. 11. 2002 med skupno tiskovno konferenco s češkim predsednikom Vaclavom Havlom pozval članice Nata, naj mu pomagajo spodkopati iraškega predsednika Saddama Huseina in njegov režim²⁸⁵.

V izjavi o Iraku so države članice izrazile svojo zaskrbljenost nad terorizmom in širjenjem orožij za množično uničevanje. Zapisali so, da zavezništvo podpira implementacijo resolucije varnostnega sveta OZN št. 1441, in od Iraka zahtevali, da njo in vse druge relevantne resolucije varnostnega sveta OZN dosledno upošteva. V izjavi so izrazili obžalovanje, ker Irak v celoti ne izpolnjuje svojih obveznosti za zagotovitev mednarodnega miru in varnosti. Sprejem resolucije za Irak predstavlja za državo zadnjo priložnost, da izpolni razorožitvene obveznosti v skladu z relevantnimi resolucijami sveta²⁸⁶.

Članice Nata so se enotno zavezale k sprejemu učinkovitih ukrepov za sodelovanje z OZN pri iraškem popolnem in takojšnjem izpolnjevanju zahtev iz resolucije VS št. 1441, v nasprotnem primeru pa lahko Irak pričakuje resne posledice²⁸⁷.

283 Zadnje Natove sile so državo zapustile 3. maja (Conclusion of Operation Display Deterrence, 2003).

284 (Conclusion of Operation Display Deterrence and Article 4 security consultations, 2003; NATO ends defensive mission to protect Turkey, 2003; NATO to end defense deployment in Turkey, 2003; Turkish Foreign Ministry issues statement on redeployment of NATO defence, 2003)

285 (Stojanov, 2002: 3)

286 (Prague Summit Statement on Iraq, 2002)

287 (Prague Summit Statement on Iraq, 2002)

Dokument Nata, ki je sicer enoglasno posvaril Irak, ni izrazil formalne podpore čezatlantskega zavezništva ameriški vojaški ofenzivi zaradi nasprotovanja nekaterih držav članic Nata glede napada na Irak²⁸⁸. Bush je Natovo obsodbo Iraka sprejel, čeprav ni uspel doseči, da bi bila v njej tudi grožnja z vojaško akcijo in je bila le bleda verzija predloga iz Bele hiše²⁸⁹.

7.2.2 Pomoč Poljski

Washington je Poljski v zahvalo za njeno podporo pri kampanji za odstranitev Saddama Huseina ponudil vodenje mednarodnih sil v upravnem sektorju v osrednje-južnem delu Iraka. Sile bodo nadzorovale šiitske pokrajine Nadža, Karbala, Babilon, Visit in Kadisija^{290, 291}. Zaradi pomanjkanja sredstev za prevzem takšne naloge je Poljska sredi maja 2003 zvezo Nato uradno zaprosila za komunikacijsko pomoč, logistično pomoč, potrebno za nadzor ozemlja, pomoč pri vzpostavitvi glavnega štaba in izmenjavo obveščevalnih podatkov pri vzpostavitvi in vodenju čet na svojem stabilizacijskem območju, ki ga bo prevzela v začetku septembra²⁹². Poleg tega je države članice zaprosila tudi za vojake, s katerimi bi zapolnila vrzel približno 10.000 varnostnih sil, ki jih je obljubila in so potrebne za patroljiranje, ohranjanje reda in za pomoč pri vzpostavitvi novih civilnih oblasti na svojem, okoli 470 km velikem delu Iraka^{293, 294}.

²⁸⁸ (Shishkin, Lytle, Hitt; 2002: A2)

²⁸⁹ (Spritzer, 2002: 1)

²⁹⁰ ZDA vodijo severni, VB pa južni sektor (Nato to help Polish peacekeepers, 2003).

²⁹¹ (Chalmers, 2003/b)

²⁹² (Chalmers, 2003/b)

²⁹³ Sama namreč lahko prispeva le okoli 2.000 pripadnikov in regionalni glavni štab, ZDA pa bodo pokrile 2/3 pričakovanih stroškov v vrednosti 90 milijonov dolarjev (Ames, 2003/c; Nato to help Polish peacekeepers, 2003; Poland Asks NATO Assistance in Iraq Stabilization Program, 2003). Poljski, ki je prve sile na stabilizacijsko območje poslala že v začetku julija (skupaj jih bo tja poslala 2.500), se bodo pridružile še nizozemske (3.200 mož), ukrajinske (1.644 mož) španske (1.321 mož), italijanske (1.130 mož) in tajske sile (866 mož). Približno 11.000 mednarodnih sil bo sestavljeno iz treh brigad: poljske, ukrajinske in španske. Poleg tega bodo sile sestavljali še manjši oddelki bolgarske, romunske, latvijske, litovske, slovaške, mongolske, kazahstanske in madžarske vojske. Sile bodo nastanjene v južnih provincah Qadisijah in Najaf, operativne pa bodo postale v začetku septembra. V španski brigadi bo tudi nekaj enot (vsega skupaj okoli 1.000 vojakov) iz Dominikanske republike, Filipinov, Hondurasa, Nikaragve in El Salvadorja z začetnim mandatom 6 mesecev. Mednarodnim silam bo poveljeval poljski general Andrej Tyszkiewicz, v štabu pa bodo še ameriški, danski, norveški in nizozemski častniki (Richburg, 2003/b; NATO agrees to joint operations outside Europe, 2003; US seeks foreign troops for long haul in Iraq as clashes carry on, 2003). Poljska je za izpolnitev vrzeli potrebovala dva meseca. Zanimivo je, da je tretja največja ponudnica sil Ukrajina, država, ki so jo pred meseci zahodne države obtožile ilegalne prodaje radarjev Saddamu (Taylor, 2003/b).

²⁹⁴ (Ames, 2003/c; Nato to help Polish peacekeepers, 2003; Poland Asks NATO Assistance in Iraq Stabilization Program, 2003)

Nato se je 21. maja soglasno odločil, da bo pričel z načrtovanjem pomoči Poljski, kar je odprlo možnosti za morebitno večjo vlogo Nata v Iraku v prihodnosti in pomagalo pri zacelitvi ran, nastalih ob začetku vojne^{295, 296}. Zavezništvo je vojaškim strokovnjakom in SHAPE naročilo, da kakor hitro je mogoče, na osnovi poljskih potreb in razpoložljive opreme, osnujejo paket tehnične pomoči²⁹⁷. Na konferenci o pregledu sil 30. junija so vojaški strokovnjaki držav članic in držav partneric skupaj s SHAPE pregledali ponudbe držav članic (tako tiste na bilateralni ravni kot tiste preko Nata) in jih primerjali s poljskimi zahtevami. Dogovorili so se tudi o praktičnih vidikih posredovanja pomoči. S tem so dokončali načrte v zvezi z Natovo pomočjo Poljski²⁹⁸.

Čeprav je Poljska zaradi razhajanj med članicami glede vojne v Iraku omejila svojo prošnjo na posredno pomoč, se na sedežu nadaljujejo pogovori o večji vpletenosti zavezništva pri iraški mirovni operaciji. Za to si prizadevajo predvsem Američani²⁹⁹, ki menijo, da je za izvajanje mirovne operacije v Iraku Nato ustrežnejši od OZN³⁰⁰. Powell je izjavil, da se bodo z

²⁹⁵ Po padcu Saddama sta Nemčija in Francija poskušali popraviti svoje odnose z ZDA, hitro dosežen konsenz (v manj kot tednu dni od prejetja prošnje) pa naj bi bil tudi dokaz, da je zavezništvo pozabilo na več tednov trajajoči spor glede turške pomoči (NATO approves assistance for Poland to lead a peacekeeping force in Iraq, 2003).

²⁹⁶ (Nato to help Polish peacekeepers, 2003)

²⁹⁷ (Ames, 2003/c; NATO approves assistance for Poland to lead a peacekeeping force in Iraq, 2003; NATO Council makes decision on Polish request, 2003)

²⁹⁸ (Plans for NATO support to Poland's Iraq mission finalized, 2003)

²⁹⁹ ZDA so načrt, po katerem naj bi Nato v Iraku izvajal humanitarne operacije in zagotavljal stabilnost, zavezništvu predstavile že decembra 2002 (glej ozadje v poglavju Turška zahteva po posvetovanju zaveznic v skladu s 4. členom Severnoatlantske pogodbe). Na izrednem srečanju 23 zunanjih ministrov držav članic EU in Nata, sklicanem na željo ZDA 3. aprila, so se ministri pogovarjali o povojni ureditvi Iraka in o vlogi Nata pri tem. To je bil prvi obisk ameriškega zunanjega ministra po začetku vojne v Iraku. Evropejci so osrednjo vlogo pri rekonstrukciji Iraka namenili OZN, ZDA pa so menile, da OZN sicer mora imeti pomembno vlogo (predvsem pri zagotavljanju humanitarne pomoči, delu z begunci in notranje razseljenimi osebami ter pri rekonstrukciji), glavno pa, vsaj na začetku, države v vojaški koaliciji pod vodstvom ZDA in VB, ki so za osvoboditev Iraka žrtvovale tudi svoje moče. Načeloma evropske države članice Nata niso bile proti ameriški ideji o mirovni operaciji zavezništva, vendar le, če bi OZN igrala ključno vlogo ne samo pri rekonstrukciji Iraka, temveč tudi pri upravljanju države do njenega prehoda v demokratično državo, izvoljeno od Iračanov oz. le na podlagi resolucije VS OZN, prošnjo za to pa bi morali dobiti tudi od legitimnega iraškega telesa. Pomembno pri tem srečanju je bilo, da so si države (predvsem ZDA, Nemčija in Francija) pričele prizadevati za izboljšanje transatlantskih odnosov. Nato je ponovno zatrdil, da bo v skladu z Washingtonsko pogodbo pomagal Turčiji v primeru iraškega napada (Foreign Ministers discuss Iraq and transatlantic relations, 2003; Ward, 2003; Weisman, 2003). Razprave o Natovi vlogi v Iraku so se nadaljevale. 22. maja so OZN z resolucijo št. 1483 odpravile 13 let trajajoče sankcije zoper Irak in ZDA ter VB dovolile upravljanje države v prehodnem obdobju do svobodne izvolitve vlade. 10. julija je ameriški senat soglasno z glasovi 97 : 0 glasoval za nezavezujočo resolucijo, ki je od Busha zahtevala, da preuči možnosti za formalno in hitro prošnjo Natu za sile v Irak podobno, kot je to naredil v Afganistanu, Bosni in na Kosovu, članice OZN pa naj zaprosi za vojaške sile in civilno policijo ter za pomoč pri obnovi in upravljanju Iraka. Do resolucije je prišlo zaradi vedno večjega števila napadov na ameriško vojsko in velikih stroškov, ki jih imajo ZDA v Iraku, saj ti mesečno znašajo kar 4 milijone ameriških dolarjev. Poleg tega je od Busha zahtevala, da zgladi spore z Nemčijo in Francijo in ju prosi za sile in drugo pomoč v Iraku (Allen, 2003).

³⁰⁰ (Alberts, 2003)

zaveznicami o širši vlogi Nata v Iraku³⁰¹ pogovarjali poleti in da naj bi do odločitve prišlo v začetku jeseni, saj bi bilo prej zelo težko priti do konsenza³⁰², nihče pa si ne želi ponovne krize, do kakršne je prišlo zaradi turške pomoči, saj Nato še ene v tako kratkem času najverjetneje ne bi preživel. Zato bodo po vseh predvidevanjih ZDA še malo počakale, da se strasti zaradi vojne malce umirijo, preden bodo formalno zaprosile Nato za neposredno pomoč³⁰³.

7.3 Mirovna vloga Nata v Afganistanu

7.3.1 "Koalicija voljnih" v vojni v Afganistanu

Poveljstvo nad silami OZN v Afganistanu je med sodelujočimi državami rotiralo vsakih šest mesecev od decembra 2001, ko se je po strmoglavljenju talibanskega režima začela mirovna operacija³⁰⁴. Nemčija in Nizozemska sta že pred praškim vrhom izrazili pripravljenost, da bi sredi februarja 2003 od Turčije prevzeli vodenje sil ISAF, pri tem pa sta Nato zaprosili za logistično pomoč in pomoč pri načrtovanju ter obveščanju. Nemčija je predlagala, da bi vodenje sil ISAF zvezi Nato predali jeseni 2003, po koncu njenega šestmesečnega mandata³⁰⁵. Predlagani sporazum je zadeval obdobje šestih mesecev in je imel enak geografski mandat, kot so ga imele sile ISAF pred tem, to je varovanje območja Kabula³⁰⁶.

³⁰¹ ZDA si želijo, da bi Nato konec leta 2003 ali v začetku 2004 prevzel odgovornost za geografski sektor ali za celotno divizijo do 20.000 mož (Taylor, 2003/b).

³⁰² Večina zaveznic, še posebej Francija in Nemčija, Natove operacije ne bi podprla brez mandata OZN. Nekatere države bi operacijo zavrnile, saj bi bil v nasprotnem primeru Nato podrejen ZDA in VB, ki kot okupacijske sile upravljajo z državo. Drugi problem je raztegnjenost evropskih sil drugod: na Balkanu, Kosovu in v Afganistanu, dve izmed najbolj opremljenih in modernih Natovih vojsk pa sta prisotni tudi v Afriki: francoska na Slonokoščeni obali in britanska v Sierra Leone (Chalmers, 2003/d; Mikkelsen, 2003; Richburg, 2003/b).

³⁰³ (Chalmers, 2003/d; Mikkelsen, 2003; Richburg, 2003/b)

³⁰⁴ ISAF je operacija, ki poteka pod mandatom OZN na podlagi resolucij VS številka 1386, 1413 in 1444. Najprej je poveljstvo nad silami prevzela VB, ki je tja tudi prva poslala svoje čete, po šestih mesecih pa jo je nasledila Turčija (Leblanc, 2003). Mirovne sile pomagajo afganistanski prehodni oblasti pri usposabljanju lastnih varnostnih struktur v skladu z bonskim (*Bonn Agreement*) in vojaško-tehničnim sporazumom (*Military Technical Agreement*) in pri vzdrževanju varnosti v Kabulu in njegovi okolici ter tako omogočajo oblastem in osebju OZN delovanje v varnem okolju (Commanders for Afghanistan mission appointed, 2003; Mission of ISAF, 2002). Več o operaciji, njenih nalogah in strukturi glej domačo stran ISAF: <http://www.isafkabul.org/> in domačo stran regionalnega poveljstva zavezniških sil za severno Evropo: <http://www.afnorth.nato.int/>.

³⁰⁵ Bundestag je sicer 15. 11. 2002 takratnim 1.200 nemškimi vojakom še za leto dni podaljšal mandat v Afganistanu (V Afganistanu v prihodnje tudi NATO?, 2002).

Na praškem vrhu so se zaveznice odzvale na poziv varnostnega sveta OZN, da pomagajo afganistanski vladi pri ponovni vzpostavitvi varnosti v Kabulu in njegovi okolici. Odločile so se, da bodo na izbranih področjih pomagale Nemčiji in Nizozemski pri izvajanju mirovne operacije v Afganistanu^{307, 308}. Nemčija in Nizozemska sta poveljstvo nad silami iz 22 držav prevzeli v začetku meseca februarja. Poveljniška struktura velikosti korpusa je sposobna poveljevati več kot 60.000 možem³⁰⁹.

Kanadski premier je 12. februarja izjavil, da bo Kanada avgusta 2003 v Afganistan poslala bojno skupino in glavni štab v velikosti brigade, ki naj bi za eno leto prevzela poveljstvo nad 4.000 pripadniki sil OZN. Izjavil je še, da bi lahko na dve šest mesecev trajajoči operaciji poslali do 2.800 mož oz. okoli 1.500 na mandat³¹⁰. Ker pa po mnenju mnogih kanadske oborožene sile same niso sposobne prevzeti poveljstva (glej opombo št. 108), je Kanada 21. februarja Nato zaprosila za pomoč pri vodenju mirovne operacije v Afganistanu³¹¹.

Nemčija, Nizozemska in Kanada, vodilne države v ISAF, so predlagale, da bi Nato prevzel strukturo, ki stoji za operacijo, po možnosti pa tudi druge operativne obveznosti. Med Robertsonovim obiskom v ZDA so se na podlagi prošenj Nemčije, Nizozemske in Kanade ZDA in Natovi uradniki 21. februarja začeli pogovarjati o večji vlogi zavezništva v Afganistanu ali celo o prevzemu operacije v Kabulu. Do takrat je namreč zavezništvo pomagalo le pri logistiki, obveščevalnih podatkih in načrtovanju sil v Evropi, vsakršno spremembo v poveljevanju pa bi morali odobriti OZN. Prisotnost Nata bi po mnenju generalnega sekretarja in držav prosilk zagotovila kontinuiteto med posameznimi operacijami in dolgoročno varnost v državi ter rešila

³⁰⁶ (Thorne, 2003; V Afganistanu v prihodnje tudi NATO?, 2002)

³⁰⁷ Natova odločitev, da pomaga Nemčiji in Nizozemski, pomeni prvo neposredno udeležbo zavezništva v operacijah za podporo miru izven Evrope, čeprav so posamezne države članice Nata v ISAF sodelovale že od njene ustanovitve (NATO after Prague – New members, New Capabilities, New Relations, 2002).

³⁰⁸ (Prague Summit Declaration, 2002)

³⁰⁹ (Prague Summit Declaration, 2002; Thorne, 2003)

³¹⁰ Ta odločitev pa v sami državi ni bila povsod sprejeta z odobravanjem. General, pristojen za mednarodno varnostno politiko pri ministrstvu za obrambo, je zaradi nje odstopil s položaja, saj naj bi zanjo izvedel le nekaj minut pred objavo v parlamentu. Nekateri vojaški uradniki so izrazili bojazen, da bi obljuba preveč obremenila že tako revno vojsko z zahtevami po kadrih za delo v poljskih bolnišnicah, signalerjih, ljudeh, ki bi skrbeli za zračni transport, silami za varovanje letališč in kontrolorjih letenja, ki jih Kanada nima. Da Kanada brez mednarodne pomoči ni sposobna prevzeti poveljstva nad operacijo, je izjavil tudi viceadmiral Greg Maddison. Poveljnik obrambnega štaba, general Ray Henault, pa je obrambnemu ministru pisal, da so kanadske oborožene sile sposobne prispevati osebje v glavni štab na strateški ravni in bojno skupino pehote (Thorne, 2003).

³¹¹ (Canada asks NATO for help in Afghanistan, 2003; Thorne, 2003)

problem vsakokratnega iskanja države, ki bi bila pripravljena prevzeti poveljstvo nad mirovnimi silami po koncu mandata³¹². ZDA so predlagale, da bi namesto vedno vnovičnega prevzemanja poveljstva oblikovali strukturo, ki bi določala rotacijo in vodila celotno operacijo, generalni sekretar Nata pa je predlagal, da bi mandat mirovnim silam iz sedanjih šestih mesecev podaljšali na leto dni. Francija ideji o razširjeni Natovi vlogi izven evropskega območja ni bila naklonjena³¹³.

V sredo 2. aprila so se pogovori o pomoči Nata nadaljevali. Robertson se je zavzel, da bi Nato prevzel operacijo na enak način, kot to že počne na Kosovu. Zaveznice so vojaškim načrtovalcem naročile, da preučijo možnost Natovega prevzema nadzora nad mirovno operacijo v Afganistanu. Belgija in Francija sta idejo o Natovem prevzemu operacije zavrnila z razlago, da je organizacija preveč tesno povezana z ZDA in bi zato njeno prisotnost v islamski državi dojemali kot vojaško roko "Zahoda"^{314, 315}.

7.3.2 *Nato v delovanju ISAF*

Nato se je 16. aprila soglasno odločil, da bo na prošnjo Nemčije, Nizozemske in Kanade okrepil svojo pomoč mirovnim silam v Afganistanu, v katerih 95 % pripadnikov prihaja iz držav članic. Odločil se je, da bo prevzel poveljstvo, usklajevanje in načrtovanje operacije^{316, 317}.

NAC se je odločil, da bo ISAF pomagal:

- z glavnim štabom v Kabulu in pripadajočim vojaškim osebjem³¹⁸, ki bo skrbel za poveljevanje in usklajevanje operacije ter komunikacijo in logistično podporo,

³¹² Vsaka država namreč ni zmožna voditi takšne operacije. Poleg tega je zamenjava poveljstev zelo draga, saj je potrebno vedno znova postavljati stvari, zaradi zamenjav pa velikokrat prihaja tudi do zmede. (Leblanc, 2003)

³¹³ (Canada asks NATO for help in Afghanistan, 2003; Jelinek, 2003; Koppel, 2003; NATO looks at lending a hand in Afghanistan peacekeeping mission, 2003; Thorne, 2003; Wielaard, 2003)

³¹⁴ Franciji se je zdelo nudenje logistične podpore popolnoma sprejemljivo, mirovna operacija pa bi morala po njenem mnenju ostati pod zastavo OZN. Poleg tega odnosi zaradi iraške krize med ZDA na eni in Belgijo in Francijo na drugi strani niso bili najboljši. (Wielaard, 02.04.2003)

³¹⁵ (Leblanc, 2003; NATO to Lead Peacekeepers in Afghanistan, 2003; Wielaard, 2003)

³¹⁶ Še pred dvema mesecema bi se zdel takšen izid nemogoč. ZDA so sprva nasprotovale, da bi se Nato vključil v mirovno operacijo v Afganistanu, ker bi morali tja sčasoma poslati tudi lastna sredstva. Francija pa je svoje nestrinjanje proti koncu vojne v Iraku umaknila in tako omogočila sprejetje odločitve. (Spiegel, 2003)

³¹⁷ (Same name, same banner, same mission as NATO enhances ISAF role, 2003)

- s poveljnikom sil, ki ga bo izmed v ISAF sodelujočih držav članic izbral Vrhovni poveljnik zavezniških sil za Evropo (SACEUR)³¹⁹,
- s strateško uskladitvijo, poveljevanjem in nadzorom, ki ga bo izvajalo Vrhovno poveljstvo zavezniških sil v Evropi (SHAPE),
- z ustanovitvijo celice za usklajevanje ISAF, preko katere bo SHAPE izvajal svojo nalogo,
- s politično usmeritvijo in usklajevanjem, za kar bo skrbel NAC v tesnem sodelovanju s sodelujočimi državami, ki niso članice Nata³²⁰.

NAC je vojaškim oblastem naročil, da čim prej pričnejo z načrtovanjem operacije³²¹.

Ime in operacija sama se s tem nista spremenila. Operacija še naprej teče pod mandatom OZN v skladu z njihovimi resolucijami in bonnskimi sporazumom ter imenom ISAF, prav tako so še naprej k sodelovanju v operaciji vabljene nečlanice Nata³²². Spremenila so se le sredstva, s katerimi mednarodna skupnost uresničuje svoje obveznosti pri zagotavljanju večje stabilnosti v Afganistanu, formalno pa ISAF ni operacija zveze Nato³²³.

Generalni sekretar Nata je o morebitnem prevzemu poveljstva nad operacijo v Afganistanu že pred odločitvijo zavezništva obvestil generalnega sekretarja OZN³²⁴.

³¹⁸ Osebjem bo sestavljeno iz Zavezniških sil za severno Evropo (AFNORTH), po potrebi pa se bo dopolnjevalo iz osebja držav članic Nata in drugih sodelujočih držav (Press Briefing by NATO Spokesman, 2003).

³¹⁹ General James Jones je za poveljnika Natove operacije v Afganistanu 25. junija imenoval nemškega generalporočnika kopenske vojske Götza Gliemerotha, za njegovega namestnika pa kanadskega generalmajorja kopenske vojske Andrewa Lesliea. Poveljnika bosta svoje dolžnosti prevzela 11. avgusta, ko bo Nato prevzel poveljstvo nad ISAF. Operativno poveljstvo nad silami ISAF bo s svojega sedeža v Brunsumu na Nizozemskem izvajal regionalni vrhovni poveljnik Zavezniških sil za severno Evropo general sir Jack Deverell. Poveljstvo je odgovorno za vzpostavitev, poveljevanje in podporo glavnega štaba v Kabulu (AFNORTH on track with deployment to Kabul, 2003; Commanders for Afghanistan mission appointed, 2003; NATO Starts Deploying First Troops to Kabul, 2003).

³²⁰ (Brand, 2003; Press Briefing by NATO Spokesman, 2003; Same name, same banner, same mission as NATO enhances ISAF role, 2003)

³²¹ (Brand, 2003; Same name, same banner, same mission as NATO enhances ISAF role, 2003)

³²² V ISAF je v tem času afganistanskim oblastem pri varovanju Kabula in njegove okolice pomagalo približno 4.600 mož iz 29 držav (Albanije, Avstrije, Azerbajdžana, Belgije, Bolgarije, Hrvaške, Češke, Danske, Estonije, Finske, Francije, Makedonije, Nemčije, Grčije, Madžarske, Islandije, Irske, Italije, Latvije, Litve, Nizozemske, Nove Zelandije, Norveške, Romunije, Španije, Švedske, Švice, Turčije in VB), od tega 2.500 Nemcev in 600 Nizozemcev (NATO to take over Afghanistan peacekeeping force, 2003). 24. maja je pomoč Natovim silam ponudilo tudi šest bivših sovjetskih republik, podpisnic kolektivnega varnostnega sporazuma: Ruska federacija, Belorusija, Armenija, Tadžikistan, Kirgistan in Kazahstan (Ex-Soviet states to cooperate with NATO over Afghanistan, 2003).

³²³ (Bruneau, 2003; NATO Starts Deploying First Troops to Kabul, 2003; Same name, same banner, same mission as NATO enhances ISAF role, 2003)

Afganistanski notranji minister je izjavil, da je zadovoljen z delom ISAF, in pozdravil odločitev Nata o prevzemu poveljstva nad mirovno operacijo³²⁵.

Nato naj bi mednarodne mirovne sile v Kabulu vodil do volitev, ki bodo aprila 2004. Predstavnik ISAF je na tiskovni konferenci 17. aprila izjavil, da trenutno ne načrtujejo razširitve operacije na območje celotnega Afganistana, za kar si že dolgo časa prizadevajo afganistanska vlada, mednarodne nevladne organizacije in OZN, ki želijo vzpostaviti varnost v celotni državi^{326, 327}.

Kanadski obrambni minister se je 5. maja sestal z nemškim. Na sestanku sta razpravljala o podrobnostih načrta, po katerem bi si državi delili naloge pri vodenju mirovne operacije, in o kanadskem predlogu, da bi Nemčija s svojimi četami zapolnila manjkajočo število 4.600 velikega

³²⁴ (Bruneau, 2003)

³²⁵ (Afghanistan: NATO to take over command of ISAF, 2003)

³²⁶ Natove sile bodo v Afganistanu delovale v nevarnih pogojih, saj se napadi Talibanov na vlado in tuje tarče izven Kabula, predvsem na jugu in severu države, še kar vrstijo. Zaradi tega bo prevzem operacije ena najtežjih nalog, kar so si jih kdaj zadale članice Nata. Skoraj 80 nevladnih humanitarnih skupin, ki se borijo za človeške pravice in preprečevanje konfliktov, vključno z Mednarodnim odborom za reševanje (International Rescue Committee), je 17. junija v izjavi *Afganistan: Poziv k varnosti* od OZN in Nata zahtevalo, da zavezništvo ob prevzemu ISAF dobi razširjeno stabilizacijsko in varnostno vlogo, ki bi zajemalo tudi območje izven Kabula, na katero so z mandatom VS OZN geografsko vezane mednarodne mirovne sile, čemur pa nasprotujeta VB in ZDA. V izjavi so zahtevali še, da Nato pomaga pri vsestranskem afganistanskem programu razorožitve, demobilizacije in reintegracije sil, ki so izven vladnega nadzora (gre za približno 100.000 mož), ter pri hitrejšem rekrutiranju in usposabljanju afganistanske nacionalne vojske (do sedaj je bilo od predlagane 70.000 glave vojske usposobljenih le 4.000 mož) in policijskih sil. Opozorili so na premajhno število mirovnih sil – glede na študijo CARE International, ima Afganistan najmanjši odstotek mirovnikov glede na celotno prebivalstvo od katerekoli države v postkonfliktnem obdobju v zadnjem času. Za primerjavo: Kosovo je imelo enega mirovnika na 48 ljudi, Vzhodni Timor enega na 86 ljudi, Afganistan pa ima enega na 5.380 ljudi. Za večino Afganistancev je tako varnost še naprej odvisna od regionalnih oboroženih skupin, preprodajalcev mamil ali skupin, povezanih s terorizmom. Ker so se varnostne razmere v zadnjem času še poslabšale, se skupine bojijo, da bi to ogrozilo rekonstrukcijo in izvedbo predsedniških volitev aprila 2004.

Nato je zato začel 18. junija preučevati ameriški načrt, v skladu s katerim bi po državi poslali majhne skupine vojakov, ki bi pomagale 16 rekonstrukcijskim skupinam, s katerimi poskuša afganistanski predsednik Karzai razširiti delovanje tranzicijske vlade po provincah.. ZDA že imajo štiri skupine, ki po provincah zagotavljajo stabilnost, medtem ko rekonstrukcijske skupine delajo na humanitarnih projektih, kot so gradnja šol in bolnišnic. Programu provincijskih rekonstrukcijskih skupin so se pridružile VB, Nemčija in Nova Zelandija, Nato pa naj bi pomagal pri celostnem razvoju in delovanju skupin, vendar NAC o tem še ni sprejel odločitve. Nevladne organizacije menijo, da načrt ne bo izboljšal varnosti in da zamegljuje črto med vojaškimi in humanitarnimi operacijami ter ogroža humanitarne delavce, ki bi jih lahko pomotoma zamenjali za vojake (Aid Groups Call For NATO to Expand Peacekeeping Role in Afghanistan, 2003; Ames, 2003/f; Dutt, 2003; First NATO Troops Due in Afghan Capital, 2003; International Aid, Advocacy Groups Urge Expanded NATO Role to Stabilize Afghanistan; Deteriorating Conditions Threaten Rehab, 2003; NATO urged to expand ISAF across Afghanistan after takeover, 2003; Return of the Taliban, 2003).

³²⁷ (Afghanistan: NATO to take over command of ISAF, 2003; Brunnstrom, 2003)

vojaškega kontingenta. Obrambni minister je še izjavil, da je Natova odločitev olajšala kanadsko breme v zvezi z operacijo³²⁸.

Kanada je 5. maja zvezi Nato formalno ponudila prevzem vodenja ISAF med svojo drugo šestmesečno rotacijo, ki se bo začela februarja 2004. O sprejemu ponudbe bo razpravljala vojaška struktura Nata³²⁹.

NAC je 2. julija odobril odhod sil in odpošiljanje opreme za mirovno operacijo v Afganistanu. Prve čete Natovih sil so iz skupnega poveljniškega centra v Heidelbergu, Nemčija, v Kabul odšle 5. julija³³⁰. Njihova naloga je pripraviti vse potrebno za prevzem operacije od nizozemsko/nemških sil. 10. julija so iz berlinskega letališča poslali komunikacijsko opremo za glavni štab ISAF³³¹. 12. julija je v Kabul iz koelnskega letališča prispelo dodatnih 60 Natovih sil iz Belgije, Kanade, Češke, Nemčije, Nizozemske, Poljske, VB in ZDA, ki so začele s postavljanjem glavnega štaba. Ostalo opremo so iz koelnskega letališča odposlali 14. julija³³².

V Afganistanu je bilo sredi julija v ISAF okoli 5.500 mož iz 29 držav, poleg njih pa še 11.500 ameriških sil, ki so lovili preostale pripadnike talibanskega režima in Al Kaidine zaveznike³³³.

16. julija je sedež zveze Nato obiskal afganistanski zunanji minister. Na srečanju z NAC je spregovoril o politični in varnostni situaciji v državi, kjer v mirovni operaciji sodeluje že 35 držav, in prejel zagotovilo o Natovi zavezanosti k nadaljnjemu zagotavljanju varnosti in stabilnosti na tamkajšnjem območju, dokler bo to potrebno³³⁴. Z NAC pa se je 23. julija sestal tudi posebni odposlanec OZN za Afganistan. Spregovoril je o situaciji v državi, ključnih problemih, ki jih je potrebno razrešiti, in o problemih, s katerimi se bodo srečevale Natove sile³³⁵.

³²⁸ (Alberts, 2003)

³²⁹ (MacAfee and Cheadle, 2003)

³³⁰ Med 21. in 25. junijem je več kot 300 udeležencev na vojaškem pripravljalnem centru v Einsiedlerhofu, Nemčija, sodelovalo v vaji Natove operacije, kjer so se soočali z najhujšimi možnimi scenariji in jih psihično pripravljali na operacijo. V simulaciji so imeli tudi vaje iz javne diplomacije, vključno s tiskovno konferenco z mednarodnimi in lokalnimi mediji. Večina udeležencev, ki je julija odšla v Afganistan, je bila iz centra v Heidelbergu, nekaj pa jih je bilo tudi iz AFNORTH in nekaterih drugih poveljstev (Preparing for Afghanistan, 2003).

³³¹ (NATO Starts Deploying First Troops to Kabul, 2003)

³³² (AFNORTH on track with deployment to Kabul, 2003; Preparations for Afghanistan continue, 2003)

³³³ (First Nato forces arrive in Kabul, 2003)

³³⁴ (Afghan Foreign Minister visits NATO, 2003)

³³⁵ (UN Afghanistan envoy briefs NATO Council, 2003)

17. julija je poveljnik generalporočnik Norbert van Heyst predal poveljstvo kabulske večnacionalne brigade iz rok nemškega brigadnega generala Wernerja Freersa v roke kanadskega brigadnega generala Petra Devlina. Nemčija je kabulski večnacionalni brigadi poveljevala 17 mesecev. Kanada bo poleg prevzema poveljstva prispevala tudi bojno skupino. Nemčija bo iz Kabula postopoma zmanjšala svoje sile iz 2.600 na 1.500 vojakov, Kanada pa jih bo do sredine avgusta povečala do 1.800 in tako postala država z največjim številom vojakov³³⁶.

7.4 Sklep

Delovanje zavezništva v zvezi z vojnami v Afganistanu in Iraku je pokazalo na njegove največje pomanjkljivosti – zmogljivosti, tako glede opreme kot glede razpoložljivih vojaških sil.

Čeprav se je celotna zadeva s pomočjo Turčiji na koncu vendarle iztekla dobro in je šlo med članicami predvsem za spor o tem, kdaj začeti z ukrepi za obrambo, in ne o vsebini in potrebnosti ukrepov, pa se je ponovno odprlo vprašanje primernosti oz. ustreznosti odločanja s konsenzom³³⁷, saj bi se zaradi zavlačevanja treh držav lahko zgodilo, da vojaški načrtovalci ne bi imeli dovolj časa za odgovor in bi Nato kot organizacija postal nepomemben. Dolgotrajno dogovarjanje je pripeljalo do ene večjih kriz v obstoju zavezništva in poslabšalo odnose med Francijo in ZDA do te mere, da so nekateri v Pentagonu začeli razmišljati o večji uporabi DPC, to pa bi pripeljalo do zloma osnovnega Natovega načela soglasja in ohromilo delovanje najvišjega telesa za odločanje in forum za posvetovanje v zavezništvu NAC³³⁸. Zopet se je tudi pokazalo pomanjkanje vojaških zmogljivosti med evropskimi zaveznici, predvsem na primeru protiraketnega obrambnega sistema Patriot, ki ga posedujejo le tri od 17 evropskih članic, in pri mobilnih laboratorijih, ki jih imajo od vseh zaveznic le ZDA in VB. Vse to še kako kaže na pomembnost oblikovanja novih zmogljivosti za nove grožnje, sprejetega v Pragi, še posebno pa na izpolnitev PCC, saj bo le v tem primeru Nato lahko kos novim varnostnim grožnjam.

³³⁶ (KMNH handed over from Germany to Canada, 2003)

³³⁷ Ameriški senat je meseca maja leta 2003 ob glasovanju glede širitve zavezništva Bushu naročil, da v roku 18 mesecev na svetu odpre vprašanje nadaljnega odločanja s konsenzom, saj naj bi ga bilo pri 26 članicah zelo težko doseči. Svet naj bi tudi preučil politiko, v skladu s katero bi lahko suspendiral države članice, ki ne bodo več izpolnjevale demokratičnih načel (Guggenheim, 2003).

Kljub temu, da Nato v Iraku zaenkrat ni prisoten, nekateri menijo, da bi lahko še enkrat prišlo do afganistanskega modela, kjer je Nato prav tako najprej nemško-nizozemskim mirovnim silam pomagal s tehnično pomočjo, kasneje pa se je odločil, da bo prevzel poveljstvo nad operacijo, s čimer je pokazal dolgoročno zavezanost k vzpostavitvi varnosti in stabilnosti v državi. Drugi v tem vidijo dokaz več, da se je Nato preusmeril iz tradicionalnega evropskega območja delovanja v boj zoper terorizem kjerkoli v svetu oz. iz hladnovojne usmeritve v boj z globalnimi izzivi 21. stoletja³³⁹. Vprašanje je, če lahko Nato oz. države članice, tudi v primeru resolucije, ki bi bila po volji Nemčiji in Franciji, naredi več razen načrtovalnega centra za koalicijske sile, saj jim primanjkuje razpoložljivih vojaških sil za pokrivanje vseh kriznih območij. Najverjetneje bo v prihodnosti moralo priti do delitve dela: Poljska, VB in ZDA bi npr. prevzele Irak, JV Evropa operacije na Balkanu, Nemčija in Nizozemska pa Afganistan. Tako bi države lahko že vnaprej računale s tem, koliko vojakov bodo morale nekam poslati, zaradi izkušenj in pridobljenega zaupanja med prebivalci pa bi zmanjšali število žrtev med vojaki na eni strani in potrebno število vojakov za vzdrževanje reda in miru na drugi strani.

V Afganistanu je Nato prvič v svoji zgodovini prevzel poveljstvo nad operacijo izven evroatlantskega območja. Nato je v obdobju vojaškega preoblikovanja iz hladnovojne usmeritve, v kateri so bile njegove akcije geografsko omejene, v oblikovanje takšnih sil, ki se bodo sposobne kjerkoli v svetu učinkovito soočiti z varnostnimi grožnjami 21. stoletja. Odločitev o prevzemu poveljstva nad mirovno operacijo v Afganistanu je le eden od kamenčkov v mozaiku te preobrazbe. Nato je s svojo odločitvijo o prevzemu organizacije, izvedbe, načrtovanja in poveljevanja operacije dokazal svojo relevantnost in zaprl usta tistim, ki so govorili, da gre za ostanek hladne vojne in da v današnjem času kot organizacija ni učinkovit in potreben³⁴⁰. Za uspeh operacije pa bo potrebna njena razširitev izven območja Kabula, nakar se bodo morali na zavezništvu dogovoriti o tem, kako naj bi ta operacija potekala. Možnosti je več: tako kot v BiH, kjer so na vsak vogal postavili vojaka³⁴¹, z okupacijo večjih mest, vzporedno z ZDA, ki že delujejo na jugu, kjer iščejo Osamo bin Ladna in njegove pripadnike ali z oblikovanjem sil za

³³⁸ (Scope limited for US to 'punish' France at NATO, 2003)

³³⁹ (Ames, 2003/c)

³⁴⁰ (Bruneau, 2003; Nato to run Afghan peacekeeping, 2003)

hitro posredovanje v Kabulu, ki bi jih po potrebi pošiljali po Afganistanu. Nato je v državi prisoten samo vojaško, nima pa politične vloge. Za uspeh operacije in transformacijo države v demokratično vladavino, ki spoštuje človekove pravice, pa ni dovolj vojaška prisotnost, kar nazorno kaže sedanja situacija v Iraku, pač pa tudi politična, gospodarska in humanitarna pomoč.

8 ZAKLJUČEK

Septembrski teroristični napad je zaradi svojih razsežnosti vnesel nekaj sprememb v zavezništvo, v katerem imajo zaradi svoje politične, gospodarske in vojaške moči pomembno vlogo ZDA. Nato, ki se pred tem s terorizmom praktično ni ukvarjal, je boj proti terorizmu in nenadzorovanem širjenju WMD (vsaj na deklarativni ravni) uvrstil na prvo mesto. Takoj po napadu so države članice, skupaj z državami partnericami, obsodile napad in ZDA obljubile pomoč v skladu s 5. členom Washingtonske pogodbe. Kasnejši ukrepi zavezništva, opisani v nalogi, so neposredno ali posredno povezani z bojem proti terorizmu. Med neposredne lahko štejemo sprejem osmih ukrepov v boju zoper terorizem in posledično uporabo Natovih sredstev v protiterorističnem boju v operacijah *Eagle Assist* in *Active Endeavour* ter odločitve, sprejete na praškem vrhu: NRF, preoblikovanje vojaških poveljstev, PCC in obramba pred novimi grožnjami. Boj proti terorizmu je tudi ena od tem v odnosih z EAPC, Rusko federacijo in EU. Posredno je teroristični napad vplival na odločitev zavezništva, da prestopi tradicionalni prag delovanja in prevzame mirovno operacijo v Afganistanu ter pomaga Poljski pri urejanju razmer v Iraku. Teroristični napadi 11. septembra 2001 so prinesli spoznanje, da lahko vsaka država postane njegova tarča, zato se je potrebno pred njim kolikor je mogoče zavarovati oz. razviti ustrezne mehanizme, ki bodo omogočili uspešen spopad z njim. Takoj po terorističnem napadu je bila tudi Evropa v šoku in verjamem, da bi v primeru, da bi bil vrh takrat, prišlo do bolj korenitih sprememb v vojaško-politični strukturi zavezništva.

Na podlagi analize ne moremo v celoti potrditi hipoteze o tem, da je zavezništvo po 11. septembru 2001 radikalno spremenilo svoj odnos do terorizma. Praški vrh je sicer prinesel nekaj

³⁴¹ Kar pa je po mojem mnenju neizvedljivo, saj bi za tovrstno možnost potrebovali po nekaterih izračunih okoli

sprememb, ki naj bi zavezništvu omogočile spopad z novimi grožnjami 21. stoletja, vendar je glede tega še veliko odprtih vprašanj. Tako še vedno ni jasno, za kakšne naloge bi se uporabljale NRF, nova poveljniška struktura še vedno ni izdelana do podrobnosti, napredek na nekaterih področjih PCC pa je prepočasen. Delo na obrambi pred novimi grožnjami poteka v skladu s pričakovanji. Kljub temu težko rečemo, da se je zavezništvo resnično odločilo, da se bo spopadlo s terorizmom, saj države članice niso niti v vojaški niti v politični strukturi ustanovile kakšnega organa, ki bi se ukvarjal posebej s tem področjem, ampak ga še naprej prepuščajo splošnim organom. Zato se je potrebno vprašati, ali vse države članice na terorizem gledajo kot na velik problem, ob čemer trčimo na različno percepcijo ogroženosti. ZDA terorizem in WMD dojemajo kot največjo grožnjo varnosti in so pripravljeni iti v boj proti njemu tudi s preventivno vojno brez resolucije VS OZN. Po mnenju Evropejcev pa njihovo varnost bolj kot terorizem, ki ga dojemajo kot kriminalno in ne vojno dejanje, in WMD ogrožajo organizirani kriminal, onesnaževanje okolja in ilegalne migracije, proti čemur se borijo s praktičnimi (pogosto gospodarskimi) ukrepi in političnimi iniciativami. Zato prihaja do različnih pogledov na reševanje določene situacije, kar je bil tudi vzrok za iraško krizo, ko so Američani zaradi domnevnega WMD želeli v vojno, Evropejci pa so zadevo želeli rešiti po mirni poti s podaljšanjem mandata inšpektorjev OZN, zato so tudi odlašali s pomočjo Turčiji.

Drugo vprašanje, ki se poraja, je, ali je Nato primerna organizacija za boj proti mednarodnemu terorizmu. Glede na to, da je njegovo poslanstvo zagotavljati varnost državam članicam, bi lahko bil odgovor pritrdilen, vendar bi morali biti za to izpolnjeni nekateri pogoji. Prvi in najpomembnejši je politična volja držav članic za tovrsten mandat, kar zahteva enak pogled na grožnjo terorizma in spopad z njim, kar pa bo zelo težko doseči, če ne bo prišlo do popuščanj z obeh strani. ZDA bodo morale postati bolj multilateralne in spoznati, da same, kljub gospodarski in vojaški moči, ne morejo "reševati" sveta. Do tega spoznanja jih bo morda, ironično, privedla vojna v Iraku, saj rekonstrukcija in stabilizacija nikakor ne potekata tako, kot so si jo zamislile ZDA in VB. Za zmanjšanje razlik med ZDA in evropskimi članicami bi morale ZDA pokazati tudi več interesa za evropski način reševanja varnostnih problemov. Na drugi strani pa bodo morale evropske države članice spoznati, da je svet poln nevarnosti, da ga ogrožajo terorizem in nenadzorovano širjenje WMD, in se nehati slepiti, da so imune pred terorističnim napadom,

700.000 vojakov/mandat, ki jih zavezništvo nima na razpolago.

razsežnosti septembrskega na ZDA. Drugi pogoj, ki je odvisen od prvega, je uresničitev PCC in obljub Evrope po zvišanju obrambnih izdatkov. Uresničenje PCC je namreč ključnega pomena za učinkovito delovanje zavezništva in uspeh NRF (NRF bodo namreč lahko uspešno delovale le, če bodo enote različnih držav članic med seboj kompatibilne in se bodo sposobne hitro in fleksibilno odzvati na zahteve) in za izogib nerodnim situacijam, do kakršne je prišlo pri menjavi nemških vojaških sil v afganistanski operaciji. Američanom je počasi dovolj nenehnih obljub evropskih držav članic o povečanju obrambnih izdatkov in zmogljivosti, ki se nikoli ne uresničijo, in po drugi strani njihovih pričakovanj, da jim bodo ZDA vedno priskočile na pomoč in jim dale na voljo svoja sredstva. Če se PCC ne bo uresničil, bo prišlo do uresnitve teze: ZDA so z Marsa, EU pa z Venere in do tega, da bodo ZDA, skupaj s koalicijskimi partnericami, iz zraka in velike oddaljenosti vodile visokotehnološke vojne, po koncu spopadov pa Evropi prepustile umazani del vzpostavljanja miru na kopnem, saj za vodenje visokotehnoloških vojn ne bodo imele sredstev. Tretji pogoj je sprememba v vojaško-politični strukturi zavezništva. Potrebno bi bilo ustanoviti nek poseben organ, ki bi se ukvarjal samo z grožnjo terorizma, kamor bi se stekale vse informacije obveščevalnih služb v zvezi s tovrstno ogroženostjo, njena poročila pa bi bila predstavljena na sestankih NAC. Tako bi se ustvarilo neko zaupanje med članicami, saj bi vse vedele, kakšna je situacija na tem področju. NRF ali morda le del sil bi lahko bile namenjene izključno protiterorističnim operacijam, za kar si prizadevajo tudi ZDA, in bi se za tovrstne operacije tudi primerno usposabljal, bile pa bi v stalni pripravljenosti.

Lahko potrdim hipotezo o tem, da protiteroristični boj navzlic uradnim deklaracijam ni postal osrednja dejavnost zveze Nato, prispeval pa je k njegovi delni preobrazbi. Terorizem in nenadzorovano širjenje WMD so po terorističnem napadu na ZDA postali osrednja tema na srečanjih zavezništva in v odnosih z drugimi organizacijami oz. državami, saj se pojavljata v vseh dokumentih zavezništva, botrovali pa sta tudi mnogim praškim odločitvam. V odnosih z drugimi organizacijami in državami je terorizem eno od področij sodelovanja, ki pa ni posebej izpostavljeno. 11. september je vplival na pogostejša srečanja z državami v sredozemskem dialogu, državami JV Evrope, kavkaškimi državami in državami osrednje Azije. 10. novembra 2002 je prišlo do prvega srečanja med kitajskim veleposlanikom v Belgiji in generalnim sekretarjem Nata. Na sestanku je veleposlanik generalnemu sekretarju predlagal redne medsebojne posvete in sodelovanje. Sodelovanje z državami zajema tudi izmenjavo mnenj o

varnostni situaciji, morebitnih terorističnih skupinah in WMD. Grožnji zaradi različnih pogledov ZDA in evropskih članic na to, s čim naj se zavezništvo ukvarja, pa nista gonilni, ampak prej zavirajoči sili, saj se s tem ustvarja nepotrebna napetost v organizaciji. Medtem ko si ZDA prizadevajo, da bi se Nato, tudi ofenzivno, boril proti terorizmu in preprečevanju nenadzorovanega širjenja WMD, Evropa v najboljšem primeru nanj gleda bolj v smislu obrambe pred terorizmom po že izpeljanem napadu, predvsem pa kot organizacija, ki naj se ukvarja z mirovnimi operacijami in vzpostavitvijo miru, ter kot mesto, kjer Severna Amerika in Evropa sedita skupaj in se pogovarjata o varnostnih vprašanjih.

Zavezništvo se je aprila 2003 na pobudo Nemčije, Kanade in Nizozemske odločilo, da bo prevzelo poveljstvo, usklajevanje in načrtovanje operacije v Afganistanu in s tem prekinilo vsakokratno iskanje države, ki bi bila pripravljena in sposobna prevzeti poveljstvo nad operacijo po koncu šestmesečnega mandata. Nato je s tem prvič prevzel poveljstvo nad operacijo izven evroatlantskega območja in to v državi, v kateri so domnevno načrtovali septembrski napad na ZDA. Lahko rečemo, da je teroristični napad vplival na odločitev zavezništva, da prestopi tradicionalni prag svojega delovanja, saj brez napada Nata nobena od držav članic ne bi odšla v državo, v kateri je že več desetletij trajala vojna med plemeni in v kateri so še zdaj velika območja, kamor si nihče izmed mednarodnih sil ne upa stopiti, niti za to nima mandata. Natova odločitev o prevzemu operacije v Afganistanu ni neposredno povezana s terorizmom, saj je naloga mirovnih sil pomoč afganistanski prehodni oblasti pri usposabljanju lastnih varnostnih struktur in pri vzdrževanju varnosti v Kabulu in njegovi okolici, ne pa iskanje terorističnih skupin in njihovo uničenje – to nalogo opravljajo ameriške vojaške sile na jugu države. Pomoč Poljski pri stabilizaciji Iraka je zaenkrat zgolj tehnične narave in ne pomeni Natove prisotnosti v državi, čeprav si zanjo prizadevajo ZDA. Nekateri menijo, da bi bile Natove sile najbolj primerne za stabilizacijo Bližnjega vzhoda, saj naj bi bile za nadzorovanje spoštovanja premirja zaradi Američanov, ki so na izraelski, in Evropejcev, ki so na palestinski strani, sprejemljive za obe strani. Drugo območje, ki ga omenjajo nekateri diplomati, je Afrika, kjer ponekod divjajo spopadi, obstaja pa tudi nevarnost nenadzorovanega širjenja WMD. Prisotnost Nata na bodočih kriznih območjih bo odvisna od doseženega soglasja oz. interesov držav članic ter od zmogljivosti zavezništva (sil in sredstev). Natov prestop tradicionalnega geografskega območja je

dober dokaz, da lahko države presežejo medsebojne razlike, kadar gre za "višje dobro", tj. zagotavljanje miru in varnosti ter vzpostavitev varnega okolja za vsestranski razvoj družbe.

Potrjujem tretjo hipotezo, da je učinkovitost zavezništva v boju zoper terorizem omejena tako zaradi narave sodobnega terorizma kakor tudi zaradi ustroja zavezništva. Sodobne teroristične skupine, utemeljene na verski osnovi in z vsemi prednostmi, ki jih prinaša življenje v informacijski dobi, imajo zelo razvejano mrežo po vsemu svetu in delujejo po principu ad hoc koalicij, ki jih je zelo težko odkriti – ponavadi se to zgodi šele post festum. Tesno sodelovanje obveščevalnih služb držav članic je v protiterorističnem boju ključnega pomena – to pa je podvrženo nacionalnim politikam članic, ki skupaj z različnimi pogledi na določena vprašanja predstavljajo največjo oviro za hitro preoblikovanje zavezništva. V organizaciji, kjer se odloča s konsenzom, kar je po eni strani dobro, saj ima Luksemburg ali Islandija (ki sploh nima svoje vojske) enako težo kot ZDA, lahko to postane problem, kot se je pokazalo na primeru pomoči Turčiji, ko je šlo za vprašanje obrambe države članice. Države članice se o tako pomembni stvari niso mogle dogovoriti skoraj mesec dni, saj so jo blokirale štiri države članice (Francija, Nemčija, Belgija in Luksemburg), ki so nasprotovale vojni v Iraku. Prišlo je celo do tega, da so nasprotnice vojne v Iraku aprila leta 2003 sklicale mini vrh, na katerem so predlagale vzpostavitev od Nata ločenega generalštaba, s čimer bi Unija dobila lastno načrtovalno in poveljniško osebje za operacije, v katerih Nato ne bi sodeloval. Tako zaradi različnih ambicij posameznih članic³⁴² ali predsednikov vlad³⁴³ v zavezništvu namesto do sodelovanja prihaja do kriz. Različen pogled na grožnjo terorizma in nenadzorovano širjenje WMD, ki je podrobneje opisano v tretjem odstavku zaključka, sta najpomembnejši razlog za razhajanja v zavezništvu. Zaradi zavajanja javnosti v zvezi z WMD, ki naj bi ga posedoval Husein, s čimer so koalicijske sile utemeljevale napad na Irak, in z nekaj opozorili o možnosti ponovnega terorističnega napada na eno od držav članic, do česar pa na srečo ni prišlo, se pri ljudeh ustvarja zavest, da so grožnje umetno ustvarjene zato, da bi s tem upravičili povišanje obrambnih izdatkov, kar je v večini evropskih držav zelo neprijetno dejanje. Ob tem se pojavlja bojazen, da bodo ljudje naslednjič, ko jim bodo politiki skušali dopovedati, da je napad na neko državo potreben, ker se v njej skriva teroristična skupina ali ker poseduje WMD, le odkimali z glavo in jim ne bodo verjeli, pa čeprav bi bil napad v tistem

³⁴² Delež pri naftnih poslih, stari nemški načrti o izgradnji železnice Berlin – Bagdad, francoska jeza na novo Evropo zaradi Vilniuške deklaracije v podporo ZDA ipd.

³⁴³ Britanski in španski premier sta se za vstop v vojno odločila kljub velikim protestom domače javnosti.

primeru upravičen. Evropske države članice morajo preoblikovati svoje vojaške sile in nabaviti ustrezne vojaške zmogljivosti, da bodo sposobne posredovati v mirovnih operacijah širom po svetu. Čeprav ima Nato načeloma na razpolago 250 bojnih brigad, znaša število neameriških, v vsakem trenutku razpoložljivih, brigad okoli 16 ali 80.000 vojakov, kar je odločno premalo.

V varnostnem okolju 21. stoletja, ko se svet sooča s terorizmom, nenadzorovanim širjenjem WMD in nalezljivimi boleznimi, so mednarodna zaveznitva pomembnejša kot kadarkoli prej, saj se nobena država ne more sama spopadati z nevarnostmi. Vloga zaveznitva v prihodnosti naj bi tako bila preprečevanje konfliktov, omejevanje že nastajajočih konfliktov in ponovna vzpostavitev miru, za to pa mora biti Nato sposoben izvajati raznovrstne operacije širom po svetu, predvsem pa mora za to obstajati politična volja vseh držav članic.

9 VIRI

a) Knjige in članki v tiskanih medijih

1. Bebler, Anton (2003): "The War on Terrorism" and NATO. Inter-University Seminar on Armed Forces and Society, Biennial International Conference, 24–26 October 2003, Chicago, Illinois, USA
2. Caharijas, Domen (2002): Slovenija med sedmerico povabljenih. Dnevnik, 22. 11. 2002 (2)
3. Cambanis, Thanassis (2003): US asks NATO for indirect military support against Iraq. The Boston Globe, 16. 1. 2003 (A18)
4. Crenshaw, M. (2001): International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences. Elsevier Science Ltd.
5. Facing responsibility, 2002, The Economist, November 23.–29. 2002 (21–23)
6. Fitchett, Joseph (2002/a): Summit meeting in Prague brings signs of closer transatlantic ties. International Herald Tribune, Saturday-Sunday, November 23.–24. 2002 (5)
7. Fitchett, Joseph (2002/b): NATO agrees to help new EU force. International Herald Tribune, Monday, December 16, 2002
8. Graham, Bradley (2003): U.S. Official Appeals to NATO for Military Support. Washington Post, Friday, January 17, 2003 (A15)
9. Grayson, George (2002): U.S. hopes unrealistic. USA Today, November 22.–24. 2002 (5)
10. Howorth, Jolyon (November 2000): European Integration and Defence: The Ultimate Challenge? Chaillot Papers 43. Paris: Institute for Security Studies Western European Union.
11. Kay, Sean (2002): Don't make Nato enlargement too easy. The Wall Street Journal Europe, Vol. XX, NO. 206, Friday/Saturday/Sunday, November 22.–24. 2002 (A10)
12. Kemp, Ian; Hill, Luke (2001): Europe on Standby. Jane's Defence Weekly, Jane's Information Group, Vol. 36, 12. 12. 2001 (24–27)
13. Krunic, Zoran (1997): Strategija posrednega nastopanja. Unigraf, Ljubljana
14. Mašanović, Božo (2002): Unija in Nato si "delita" krize. Delo, 17. 12. 2002 (3)
15. Mullins, Marcy E. (2002): Military weakness threatens relevance of enlarged Nato. USA Today, November 22.–24. 2002 (5)
16. Nato-Russia Council – Rome Summit 2002, 2002, Office of Information and Press, Bruselj
17. NATO after Prague – New members, New Capabilities, New Relations, 2002, Office of Information and Press, Bruselj
18. Priročnik o zvezi Nato, 2001, Office of Information and Press, Bruselj

19. Shishkin, Philip; Lytle Douglas; Hitt, Greg (2002): Nato approves new members. The Wall Street Journal Europe, Vol. XX, NO. 206, Friday/Saturday/Sunday, November 22.–24. 2002 (A2)
20. Spritzer, Dinah A. (2002): Ready to pay. The Prague Post, 27. 11. 2002 (1)
21. Squitieri, Tom (2002): Seven new members may carve out a "niche". USA Today, November 22.–24. 2002 (3)
22. Stojanov, Veso (2002): Slovenija povabljena med članice Nata. Delo, 22. 11. 2002 (1, 3)
23. The Prague Summit and NATO's Transformation, junij 2003, NATO Office of Information and Press, Bruselj
24. Za vojno druga resolucija, 2003, Dnevnik, 15. 1. 2003 (6)
25. ZDA potrebujejo v vojni proti Iraku pomoč Nata, 2003, Dnevnik, 16. 1. 2003 (1, 7)
26. Zgaga, Blaž (2002): Kaj poleg širitve še prinaša praški vrh? Večer, 22. 11. 2002 (5)

b) Internetni članki

1. Afghanistan: NATO to take over command of ISAF, IRINnews Asia, 17. 4. 2003
<http://www.natonews.com/p/be/287b867ea5f5.html?id=132fbf9> (17. 4. 2003)
2. Aid Groups Call For NATO to Expand Peacekeeping Role in Afghanistan, Teheran Times, 19. 6. 2003
<http://www.tehrantimes.com/Description.asp?Da=6/19/03&Cat=2&Num=20> (19. 6. 2003)
3. Alberts, Sheldon (2003): NATO role in Iraq could impede Afghanistan mission, Ottawa says. National Post, 19. 4. 2003
<http://www.nationalpost.com/national/story.html?id=4CE727E2-0F4D-4F9F-A158-BCF8BBE61DEB> (20. 4. 2003)
4. Allen, Vicki (2003): Senate Pushes for NATO, U.N. Help in Iraq. Reuters.com, 10. 7. 2003
<http://www.reuters.com/newsArticle.jhtml?type=politicsNews&storyID=3071695> (10. 7. 2003)
5. Ames, Paul (2003/a): U.S. asks NATO allies for aid if war begins. The Atlanta Journal-Constitution, 16. 1. 2003
http://www.accessatlanta.com/ajc/epaper/editions/thursday/news_e362f7e8d6bcd0710099.html (19. 1. 2003)
6. Ames, Paul (2003/b): Gen. Jones Takes Over As NATO Commander. Newsday.com, 17. 1. 2003
<http://www.newsday.com/news/nationworld/world/wire/sns-ap-nato-commander0117jan17,0,6254822.story?coll=sns%2Dap%2Dworld%2Dheadlines> (18. 1. 2003)
7. Ames, Paul (2003/c): NATO May OK Polish-Run Force in Iraq, The Associated Press, 20. 5. 2003
<http://www.lasvegassun.com/sunbin/stories/w-me/2003/may/20/052006952.html> (20. 5. 2003)
8. Ames, Paul (2003/d): Russia offers help for NATO peacekeeping mission in Afghanistan. The Associated Press, 4. 6. 2003
http://huknews.hoovers.com/fp.asp?layout=displaynews&doc_id=NR20030605140.6_1434000eb1ee4f96 (9. 6. 2003)
9. Ames, Paul (2003/e): Dispute Over Bases Threatens NATO Reforms. The Associated Press, 11. 6. 2003
<http://www.lasvegassun.com/sunbin/stories/w-eur/2003/jun/11/061109046.html> (26. 6. 2003)
10. Ames, Paul (2003/f): NATO Mulls Plans for Troops Beyond Kabul. The Associated Press, 18. 6. 2003
<http://www.lasvegassun.com/sunbin/stories/w-asia/2003/jun/18/061802202.html> (18. 6. 2003)
11. Amid strains, NATO scouts for Turkey defence kit, Reuters, 3. 3. 2003
http://biz.yahoo.com/rm/030303/iraq_nato_turkey_1.html (4. 3. 2003)

12. Anti-war EU countries fuel Nato row, Times Online, 29. 4. 2003
<http://www.timesonline.co.uk/article/0,,1-663229,00.html> (29. 4. 2003)
13. Brand, Constant (2003): NATO to Take Over Afghan Peacekeeping. The Associated Press, 16. 4. 2003
<http://www.thestate.com/mld/thestate/news/world/5649401.htm> (17. 4. 2003)
14. Bruneau, Leon (2003): NATO to take Afghanistan role, The Australian, 17. 4. 2003
http://www.theaustralian.news.com.au/common/story_page/0,5744,6298406%255E401,00.html (18. 4. 2003)
15. Brunnstrom, David (2003): NATO Plans to Lead Kabul Peacekeepers Until Polls. Reuters, 17. 4. 2003
<http://www.reuters.com/newsArticle.jhtml?type=worldNews&storyID=2582476> (17. 4. 2003)
16. Caldwell, Jim (2003): Invasion nears as US seek support from NATO. The Irish Examiner, 16. 1. 2003
http://www.online.ie/news/irish_examiner/viewer.adp?article=1928160 (19. 1. 2003)
17. Canada asks NATO for help in Afghanistan, cbc.ca, 21. 2. 2003
http://www.cbc.ca/stories/2003/02/21/nato_afghan030221 (22. 2. 2003)
18. Chalmers, John (2003/a): NATO approves defence kit for Turkey. Reuters, 19. 2. 2003
<http://www.reuters.co.uk/newsArticle.jhtml?type=worldNews&storyID=2251589> (20. 2. 2003)
19. Chalmers, John (2003/b): Poland Seeks NATO Support for Iraq Peace Force. Reuters.com, 16. 5. 2003
<http://www.reuters.com/newsArticle.jhtml?type=worldNews&storyID=2759266> (16. 6. 2003)
20. Chalmers, John (2003/c): Russia to Back NATO in Afghanistan, but No Troops. Reuters, 4. 6. 2003
<http://www.reuters.com/newsArticle.jhtml?type=worldNews&storyID=2876917> (9. 6. 2003)
21. Chalmers, John (2003/d): U.S. Likely to Ride Out Calls for NATO Role in Iraq. Yahoo News, 11. 7. 2003
http://story.news.yahoo.com/news?tmpl=story&u=/nm/20030711/pl_nm/iraq_usa_nato_dc&cid=615&ncid=1478 (11. 7. 2003)
22. Czech-led antichemical unit to be part of NATO Response Force, CTK news agency, Prague, 12. 6. 2003
http://hoovnews.hoovers.com/fp.asp?layout=displaynews&doc_id=NR20030612670.2_41ea00110d718112 (27. 6. 2003)
23. Dempsey, Judy (2003): Dilemmas abound as US asks for Nato's help. Financial times, 17. 1. 2003
<http://news.ft.com/servlet/ContentServer?pagename=FT.com/StoryFT/FullStory&c=StoryFT&cid=1042490897436&p=1012571727172> (18. 1. 2003)
24. Dogrudogan, Erol (2003): NATO's Iraq kit starts arriving in Turkey. reuters.co.uk, 26. 2. 2003
<http://www.reuters.co.uk/newsArticle.jhtml?type=worldNews&storyID=2291530> (27. 2. 2003)
25. Dutt, Vijay (2003): NATO deployment in Kabul could cause concern. Hindustan Times, 4. 6. 2003
http://www.hindustantimes.com/news/181_272054,0005.htm (5. 6. 2003)
26. EU, Nato in agreement, Agency France Press, 14. 3. 2003
http://www.news24.com/News24/World/News/0,6119,2-10-1462_1333296,00.html (14. 3. 2003)
27. EU and NATO Seal Military Cooperation Deal, dw.world.de, 17. 12. 2002
http://www.dw-world.de/english/0,3367,1430_A_716427_1_A,00.html (29. 12. 2002)
28. EU and NATO Sign Security Agreement, Teheran Times, 15. 3. 2003
<http://www.tehrantimes.com/Description.asp?Da=3/15/03&Cat=2&Num=022>, 15. 3. 2003

29. EU Votes to Take Over Peacekeeping Mission in Macedonia, VOA News, 19. 3. 2003
<http://www.voanews.com/article.cfm?objectID=1763FFED-24EE-429A-B217A1DE9070817F&title=EU%20Votes%20to%20Take%20Over%20From%20NATO%20in%20Macedonia&catOID=45C9C78C-88AD-11D4-A57200A0CC5EE46C&categoryname=Europe> (19. 3. 2003)
30. Ex-Soviet states to cooperate with NATO over Afghanistan, The News International, 24. 5. 2003
<http://jang.com.pk/thenews/may2003-daily/24-05-2003/world/w2.htm> (25. 5. 2003)
31. First Nato forces arrive in Kabul, Dawn, 6. 7. 2003
<http://www.dawn.com/2003/07/07/int10.htm> (7. 7. 2003)
32. First NATO Troops Due in Afghan Capital, Reuters.com, 6. 7. 2003
<http://www.reuters.com/newsArticle.jhtml?type=worldNews&storyID=3042539> (7. 7. 2003)
33. From Maastricht to the Brussels declarations
<http://www.weu.int/eng/info/maastricht.htm> (23. 4. 2002)
34. Geitner, Paul (2003): NATO Chief Urges Dropping 'Buy American'. The Associated Press, 18. 7. 2003
<http://www.newsday.com/news/nationworld/world/wire/sns-ap-nato-us,0,418982.story?coll=sns-ap-world-headlines> (18. 7. 2003)
35. Gildea, Kerry (2003): NATO Moving Forward With Next Phase In International Missile Defense Studies. Hoovers.com, 20. 6. 2003
http://hoovnews.hoovers.com/fp.asp?layout=displaynews&doc_id=NR200306211675.1.8_917a00199ab3c5a9 (1. 7. 2003)
36. Gordon, Michael (2003): US asking NATO for aid in Iraq war. International Herald Tribune, 16. 1. 2003
<http://www.iht.com/articles/83466.html> (19. 1. 2003)
37. Guggenheim, Ken (2003): Senate likely to approve NATO expansion, despite concerns about alliance. The Associated Press, 7. 5. 2003
http://www.cleveland.com/newsflash/politics/index.ssf?/newsflash/get_story.ssf/cgi-free/getstory_ssf.cgi?a0471_BC_Senate-NATO&&news&clpolitics (7. 5. 2003)
38. Harding, Gareth (2003): Analysis: NATO rings in the changes. The Washington Times, 11. 6. 2003
<http://www.washtimes.com/upi-breaking/20030611-123519-8280r.htm> (26. 6. 2003)
39. Heat may influence decision: Rumsfeld: Nato deploys Awacs in Turkey, dawn.com, 26. 2. 2003
<http://www.dawn.com/2003/02/27/int1.htm> (27. 2. 2003)
40. International Aid, Advocacy Groups Urge Expanded NATO Role to Stabilize Afghanistan; Deteriorating Conditions Threaten Rehab, Yahoo News, 17. 6. 2003
<http://story.news.yahoo.com/news?tmpl=story&cid=669&ncid=669&e=1&u=/030617/180/4ezew.html> (17. 6. 2003)
41. Japaridze, Misha (2003): NATO-Russian Cooperation Praised. The Associated Press, The Moscow Times, 14. 5. 2003 (3)
<http://www.themoscowtimes.com/stories/2003/05/14/013.html> (9. 6. 2003)
42. Jelinek, Pauline (2003): U.S., NATO Discuss Role in Afghanistan. The Associated Press, 21. 2. 2003
<http://www.lasvegassun.com/sunbin/stories/w-asia/2003/feb/21/022107717.html> (22. 2. 2003)
43. Joshi, Jitendra (2002): NATO, EU ink peacekeeping pact. The Washington Times, 17. 12. 2002
<http://www.washtimes.com/world/20021217-91259040.htm> (29. 12. 2002)

44. KMNB handed over from Germany to Canada, 17. 7. 2003
<http://www.isafkabul.org/> (17. 7. 2003)
45. Koppel, Andrea (2003): NATO sending planes to Turkey. CNN.com, 22. 2. 2003
<http://www.cnn.com/2003/WORLD/meast/02/22/sprj.irq.turkey/index.html> (22. 2. 2003)
46. Leblanc, Daniel (2003): Canadians enthusiastic about role of NATO. Globe and Mail, 4. 4. 2003
<http://www.globeandmail.ca/servlet/story/RTGAM.20030404.ucana0404/BNStory/International/> (5. 4. 2003)
47. MacAfee, Michelle and Cheadle, Bruce (2003): Afghanistan decision changed NATO, probably forever: Robertson. Canadian Press, 6. 5. 2003
<http://cnews.canoe.ca/CNEWS/WarOnTerrorism/2003/05/06/80988-cp.html> (6. 5. 2003)
48. Macedonian president to formally accept EU takeover of NATO mission – spokesman, Hoover's, 16. 1. 2003
http://hoovnews.hoovers.com/fp.asp?layout=displaynews&doc_id=NR20030116670.2_2bf90006114d4ec6 (19. 1. 2003)
49. Mikkelsen, Randall (2003): Bush acknowledges "security issue" in Iraq. Reuters.com, 10. 7. 2003
<http://www.swissinfo.org/sen/Swissinfo.html?siteSect=143&sid=4025271> (10. 7. 2003)
50. Mission of ISAF, 30. 11. 2002
<http://www.isafkabul.org/mission/mission1.htm> (30. 11. 2002)
51. Napad na ZDA je napad na vse, 2001, Dnevnik, 13. 9. 2001
<http://www.dnevnik.si/clanek.asp?id=9106> (25. 11. 2002)
52. NATO-Led Force in Bosnia to Stay Longer, The Associated Press, 11. 7. 2003
<http://www.newsday.com/news/nationworld/nation/wire/sns-ap-un-bosnia,0,2773640.story?coll=sns-ap-nation-headlines> (11. 7. 2003)
53. NATO agrees to joint operations outside Europe, The News International, 13. 6. 2003
<http://jang.com.pk/thenews/jun2003-daily/13-06-2003/world/w2.htm> (27. 6. 2003)
54. NATO Appoints First 'Transformation' Commander, Reuters, 23. 5. 2003
<http://www.reuters.com/newsArticle.jhtml?type=politicsNews&storyID=2807424> (24. 5. 2003)
55. NATO approves assistance for Poland to lead a peacekeeping force in Iraq, The Associated Press, 21. 5. 2003
http://www2.bostonherald.com/news/international/ap_nato05212003.htm (21. 5. 2003)
56. NATO Approves Defense Systems for Turkey, The Associated Press, 19. 2. 2003
<http://cgi.wn.com/?action=display&article=18739840&template=nato/indexsearch.txt&index=recent> (20. 2. 2003)
57. NATO approves deployment of defensive systems to Turkey in case of Iraq war, Canadian Press, 19. 2. 2003
<http://www.canada.com/halifax/story.asp?id={D463051D-FE9C-4F5C-A827-0E34B9E55ED4}> (20. 2. 2003)
58. NATO breaks impasse, Associated Press, 17. 2. 2003
<http://www.canada.com/saskatoon/story.asp?id={33B81B3E-DE08-4B4E-A729-AD84E410050C}> (20. 2. 2003)
59. NATO ends defensive mission to protect Turkey, Hoover's news, 16. 4. 2003
http://hoovnews.hoovers.com/fp.asp?layout=displaynews&doc_id=NR20030416140.5_0c760003fb93e96d (18. 4. 2003)
60. NATO Finds Solution To End Crisis, dw-world.de, 17. 2. 2003
http://www.dw-world.de/english/0,3367,1430_A_780776_1_A,00.html (20. 2. 2003)

61. NATO looks at lending a hand in Afghanistan peacekeeping mission, Canadian Press, 3. 4. 2003
<http://www.canada.com/halifax/story.asp?id=1A3E4655-9D46-4DD5-BFDF-C56B4AFEE9C2> (4. 4. 2003)
62. NATO Meets to Revamp Transatlantic Alliance, 11. 6. 2003
http://www.dw-world.de/english/0,3367,1430_A_891120_1_A,00.html (26. 6. 2003)
63. NATO missile defence advances, Stockhouse.com, 13. 6. 2003
<http://www.stockhouse.com/news/news.asp?tick=LMT&newsid=1736930> (27. 6. 2003)
64. Nato pripravljen in čaka na prošnjo Washingtona, Dnevnik, 14. 9. 2001
<http://www.dnevnik.si/clanekb.asp?id=9183> (25. 11. 2002)
65. Nato protection for Turks cleared, 2003, Athens News, 14. 3. 2003 (A04)
http://www.athensnews.gr/athweb/nathens.prnt_article?e=C&f=&t=01&m=A04&aa=4 (15. 3. 2003)
66. Nato quick response force by Oct, The News International, 19. 6. 2003
<http://jang.com.pk/thenews/jun2003-daily/19-06-2003/main/main10.htm>
67. NATO should aid war against Iraq, U.S. says, Sunspot.net, 17. 1. 2003
<http://www.sunspot.net/news/nationworld/balte.un17jan17,0,3673573.story?coll=bal%2Dnationworld%2Dheadlines> (18. 1. 2003)
68. NATO to end defense deployment in Turkey, The Associated Press, 17. 4. 2003
<http://www.iht.com/articles/93515.html>
69. Nato to help Polish peacekeepers, dw-world.de, 20. 5. 2003
http://www.dw-world.de/english/0,3367,1430_A_871637_1_A,00.html (20. 5. 2003)
70. NATO to Lead Peacekeepers in Afghanistan, dw-world.de, 17. 4. 2003
http://www.dw-world.de/english/0,3367,1430_A_834973_1_A,00.html (17. 4. 2003)
71. Nato to run Afghan peacekeeping, BBC News, 16. 4. 2003
http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/2953719.stm (17. 4. 2003)
72. NATO to take over Afghanistan peacekeeping force, Agence France-Presse, 16. 4. 2003
http://www.hindustantimes.com/news/181_235038,0005.htm (17. 4. 2003)
73. NATO urged to expand ISAF across Afghanistan after takeover, Hoovers.com, 19. 6. 2003
http://hoovnews.hoovers.com/fp.asp?layout=displaynews&doc_id=NR20030619670.2_bf4c00093c64fc8b (19. 6. 2003)
74. NATO Voices Concern at Europeans' Defense Plan, Reuters.com, 29. 4. 2003
<http://www.reuters.com/newsArticle.jhtml?type=worldNews&storyID=2651472> (29. 4. 2003)
75. NATO vows to defend Turkey, The Australian, 21. 3. 2003
http://www.theaustralian.news.com.au/common/story_page/0,5744,6161213%255E1702,00.html (22. 3. 2003)
76. NATO's military commander orders AWACS radar planes to Turkey, Mytelus.com, 21. 2. 2003
http://www.mytelus.com/news/article.do?pageID=world_home&articleID=1277699 (22. 2. 2003)
77. Poland Asks NATO Assistance in Iraq Stabilization Program, VOA News, 17. 5. 2003
<http://www.voanews.com/article.cfm?objectID=DB8FFC87-EE9C-4D0B-8D5ED8DF1AEFF8CE&title=Poland%20Asks%20NATO%20Assistance%20in%20Iraq%20Stabilization%20Program&catOID=45C9C78D-88AD-11D4-A57200A0CC5EE46C&categoryname=Mideast> (17. 5. 2003)

78. Renfrew, Barry (2003): NATO breaks stalemate over Iraq. The Associated Press, 17. 2. 2003
<http://www.chron.com/cs/CDA/story.hts/world/1781825> (20. 2. 2003)
79. Return of the Taliban, Radio Netherlands Wereldomroep, 17. 4. 2003
<http://www.rnw.nl/hotspots/html/afg030417.html> (18. 4. 2003)
80. Richburg, Keith B. (2003/a): NATO ends bitter split - Allies agree to defend Turkey. The Washington Post, 17. 2. 2003
<http://www.canada.com/calgary/story.asp?id={46C311DA-FCE9-47A9-89AC-1DCAAAB779D0}> (20. 2. 2003)
81. Richburg, Keith B. (2003/b): NATO Role in Iraq Faces Snags. The Washington Post, 11. 7. 2003 (A13)
<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A45485-2003Jul11.html> (11. 7. 2003)
82. Russia, NATO to Cooperate in Deploying Theater Missile Defense System, People's Daily, 14. 5. 2003
http://english.peopledaily.com.cn/200305/14/eng20030514_116623.shtml (9. 6. 2003)
83. Russian papers split on Nato, BBC News, 14. 5. 2003
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3026849.stm> (9. 6. 2003)
84. Sands, David R. (2003): EU plan draws rapid reaction. The Washington Times, 30. 4. 2003
<http://www.washtimes.com/world/20030430-75522184.htm> (30. 4. 2003)
85. Savic, Misha (2003): EU Takes Over Peacekeeping in Macedonia. Associated Press, 31. 3. 2003
http://story.news.yahoo.com/news?tmpl=story2&cid=518&ncid=732&e=1&u=/ap/20030331/ap_on_re_eu/macedonia_nato_eu (31. 3. 2003)
86. Scope limited for US to 'punish' France at NATO, 22. 4. 2003
<http://jang.com.pk/thenews/apr2003-daily/22-04-2003/world/w13.htm> (23. 4. 2003)
87. Smith, Craig S. (2003): German military ranks as NATO laggard. The New York Times, 19. 3. 2003
<http://www.iht.com/articles/90234.html> (19. 3. 2003)
88. Spiegel, Peter (2003): Afghanistan deal signals healing of Nato's wounds. Financial Times, 6. 5. 2003
<http://news.ft.com/servlet/ContentServer?pagename=FT.com/StoryFT/FullStory&c=StoryFT&cid=1051389761998&p=1012571727085> (7. 5. 2003)
89. Tanner, Adam (2003): Germany says still U.S. "partner and ally". Swissinfo, 3. 4. 2003
<http://www.swissinfo.org/sen/Swissinfo.html?siteSect=143&sid=1738061> (4. 4. 2003)
90. Taylor, Paul (2002): NATO clinches military deal with EU. Swissinfo, 13. 12. 2002
<http://www.swissinfo.org/sen/Swissinfo.html?siteSect=143&sid=1517089> (29. 12. 2002)
91. Taylor, Paul (2003/a): NATO moves to defend Turkey. Reuters.co.uk, 17. 2. 2003
<http://www.reuters.co.uk/newsArticle.jhtml?type=topNews&storyID=2239286> (20. 2. 2003)
92. Taylor, Paul (2003/b): Bigger Nato role in Iraq faces hurdles. Reuters, 31. 7. 2003
<http://www.dawn.com/2003/07/31/int12.htm> (31. 7. 2003)
93. Thorne, Stephen (2003): Canada seeking NATO help to run Kabul peacekeeping operation. Canadian Press, 21. 2. 2003
<http://www.canada.com/halifax/story.asp?id={C730F306-6542-4025-83E5-6911C0A0255D}> (22. 2. 2003)
94. Turkey Asks NATO for More Protection, The Associated Press, 26. 2. 2003
<http://cgi.wn.com/?action=display&article=18913882&template=nato/indexsearch.txt&index=recent> (26. 2. 2003)

95. Turkey Complicates U.S. Iraq Mission, The Associated Press, 3. 3. 2003
<http://cgi.wn.com/?action=display&article=19020985&template=nato/indexsearch.txt&index=recent>
 (4. 3. 2003)
96. Turkish Foreign Ministry issues statement on redeployment of NATO defence, Hoover's news, 16. 4. 2003
http://hoovnews.hoovers.com/fp.asp?layout=displaynews&doc_id=NR20030416670.2_85ed00081af65296
 (18. 4. 2003)
97. US asks Nato allies for help in case of war, The Straits Times, 17. 1. 2003
<http://straitstimes.asia1.com.sg/world/story/0,4386,166546,00.html?> (19. 1. 2003)
98. US seeks foreign troops for long haul in Iraq as clashes carry on, Yahoo news, 11. 7. 2003
http://story.news.yahoo.com/news?tmpl=story&u=/afp/20030711/wl_afp/iraq_worldwrap&cid=1512&ncid=1478
 (11. 7. 2003)
99. U.S. seeks NATO's help in event of war, The Washington Times, 16. 1. 2003
<http://www.washtimes.com/world/20030116-54208045.htm> (19. 1. 2003)
100. V Afganistanu v prihodnje tudi NATO?, Dnevnik, 15. 11. 2002
<http://www.dnevnik.si/clanekb.asp?id=36451> (17. 11. 2002)
101. Ward, Kevin (2003): Europe-U.S. rift remains in NATO despite efforts to repair damage over Iraq, Canadian Press, 3. 4. 2003
<http://www.canada.com/halifax/story.asp?id={09D842F3-CC9C-40E3-9AC8-9E92BDF9E2FD}> (3. 4. 2003)
102. Weisman, Steven R. (2003): Consensus reached – sort of – on U.N.'s postwar role. New York, 3. 4. 2003
<http://www.chron.com/cs/CDA/ssistory.mpl/special/iraq/1850836> (3. 4. 2003)
103. Wielaard, Robert (2003): NATO Asked to Study Afghan Peacekeeping. Associated Press, 2. 4. 2003
http://hoovnews.hoovers.com/fp.asp?layout=displaynews&doc_id=NR20030402140.6_4b2f004339980a0
 (3. 4. 2003)
104. Will a quartet of Euro-enthusiasts undermine NATO?, Hoovers.com, 1. 5. 2003
http://hoovnews.hoovers.com/fp.asp?layout=displaynews&doc_id=NR20030502670.4_830200495634a0c1
 (1. 5. 2003)
105. Wright, Jonathan (2003): Powell seeks Turkish deal to stay out of Iraq. Swissinfo, 2. 4. 2003
<http://www.swissinfo.org/sen/Swissinfo.html?siteSect=143&sid=1735493> (4. 4. 2003)

c) Dokumenti

1. An Alliance for the 21st Century, Washington Summit Communiqué issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C. on 24th April 1999, 24. 4. 1999
<http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-064e.htm> (3. 9. 2003)
2. Decision Sheet of the Meeting of the NATO-Russia Council at the level of Heads of State and Government, 28. 5. 2002
<http://www.nato.int/docu/pr/2002/p020528e1.htm> (9. 6. 2003)
3. Decision Sheet of the Defence Planning Committee – NATO Support to Turkey within the Framework of Article 4 of the North Atlantic Treaty, 16. 2. 2003
<http://www.nato.int/docu/pr/2003/p030216e.htm> (20. 2. 2003)
4. EU-NATO Declaration on ESDP, 16. 12. 2002
<http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-142e.htm> (18. 12. 2002)

5. EU and NATO agree concerted approach for the Western Balkans, 29. 7. 2003
<http://www.nato.int/docu/pr/2003/p03-089e.htm> (29. 7. 2003)
6. Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation, 27. 5. 1997
<http://www.nato.int/docu/basictxt/fndact-a.htm> (9. 6. 2003)
7. Helsinki Headline Goal
<http://ue.eu.int/pesc/military/en/HeadGoal.htm> (5. 1. 2003)
8. NATO-Russia Relations: A New Quality, Declaration by Heads of State and Government of NATO Member States and the Russian Federation, 28. 5. 2002
<http://www.nato.int/docu/basictxt/b020528e.htm> (9. 6. 2003)
9. Partnership Action Plan against Terrorism, 22. 11. 2002
<http://www.nato.int/docu/basictxt/b021122e.htm> (25. 11. 2002)
10. Prague Summit Declaration, 21. 11. 2002
<http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm> (15. 12. 2002)
11. Prague Summit Statement on Iraq, 22. 11. 2002
<http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-133e.htm> (15. 12. 2002)
12. Rome Declaration on Peace and Cooperation, 8. 11. 1991
<http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c911108a.htm> (4. 9. 2003)
13. Statement: Meeting of the NATO-Russia Council at the level of Ministers of Defence NATO Headquarters, Brussels, 13 June 2003, 13. 6. 2003
<http://www.nato.int/docu/pr/2003/p030613e.htm> (14. 6. 2003)
14. Statement: Meeting of the NATO-Russia Council at the level of Ministers of Foreign Affairs Madrid, Spain, Wednesday 4 June 2003, 4. 6. 2003
<http://www.nato.int/docu/pr/2003/p030604e.htm> (9. 6. 2003)
15. Statement: NATO-Russia Council at the level of Defence Ministers, 6. 6. 2002
<http://www.nato.int/docu/pr/2002/p020606e.htm> (9. 6. 2003)
16. Statement at the Press Conference by NATO Secretary General, Lord Robertson following the NATO-Russia Council meeting at the Level of Foreign Ministers, 4. 6. 2003
<http://www.nato.int/docu/speech/2003/s030604e.htm> (9. 6. 2003)
17. Statement by NATO Secretary General, Lord Robertson, 21. 9. 2001/a
<http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-130e.htm> (25. 11. 2002)
18. Statement by NATO Secretary General, Lord Robertson, 02. 10. 2001/b
<http://www.nato.int/docu/speech/2001/s011002a.htm> (26. 11. 2002)
19. Statement by NATO Secretary General, Lord Robertson, 8. 10. 2001/c
<http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-138e.htm> (26. 11. 2002)
20. Statement by NATO Secretary General, Lord Robertson, 17. 3. 2003/a
<http://www.nato.int/docu/pr/2003/p03-025e.htm> (20. 3. 2003)
21. Statement by NATO Secretary General, Lord Robertson, 20. 3. 2003/b
<http://www.nato.int/docu/pr/2003/p03-027e.htm> (21. 3. 2003)

22. Statement by NATO Secretary General, Lord Robertson, in his capacity as chairman of the NATO-Russia council, 20. 9. 2002
<http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-109e.htm> (9. 6. 2003)
23. Statement by the NATO-Ukraine Commission, 14. 9. 2001
<http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-126e.htm> (25. 11. 2002)
24. Statement by the Secretary General of NATO Lord Robertson, 11. 9. 2001
<http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-121e.htm> (25. 11. 2002)
25. Statement by NATO Secretary General, Lord Robertson, in his capacity as Chairman of the NATO-Russia Council at the NATO-Russia Council Meeting at the Level of Foreign Ministers, 22. 11. 2002
<http://www.nato.int/docu/pr/2002/p021122e.htm> (25. 11. 2002)
26. Statement by the Euro-Atlantic Partnership Council, 12. 9. 2001
<http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-123e.htm> (25. 11. 2002)
27. Statement by the North Atlantic Council, 20. 6. 2001/a
<http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-093e.htm> (15. 3. 2003)
28. Statement by the North Atlantic Council, 11. 9. 2001/b
<http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-122e.htm> (25. 11. 2002)
29. Statement by the North Atlantic Council, 12. 9. 2001/c
<http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-124e.htm> (25. 11. 2002)
30. Statement by the Secretary General on the conclusion of Operation Eagle Assist, 30. 4. 2002
<http://www.nato.int/docu/update/2002/04-april/e0430a.htm> (25. 11. 2002)
31. Statement on Capabilities, 12. 6. 2003
<http://www.nato.int/docu/pr/2003/p03-066e.htm> (26. 6. 2003)
32. Statement on combating terrorism: Adapting the Alliance's Defence Capabilities, 18. 12. 2001
<http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-173e.htm> (25. 11. 2002)
33. Statement to the Press: by NATO Secretary General, Lord Robertson, on the North Atlantic Council Decision On Implementation Of Article 5 of the Washington Treaty following the 11 September Attacks against the United States, 4. 10. 2001
<http://www.nato.int/docu/speech/2001/s011004b.htm> (26. 11. 2002)
34. The Alliance's Strategic Concept, 24. 4. 1999
<http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-065e.htm> (3. 9. 2003)
35. The North Atlantic Treaty
<http://www.nato.int/docu/basicxt/treaty.htm> (20. 5. 2003)
36. Treaty on Conventional Armed Forces in Europe, 19. 11. 1990
<http://www.osce.org/docs/english/1990-1999/cfe/cfetreate.htm> (9. 6. 2003)
37. Treaty on Open Skies, 24. 3. 1992
<http://www.osce.org/docs/english/misc/ostreate.htm> (9. 6. 2003)

d) Uradna spletna stran Nata

1. Afghan Foreign Minister visits NATO, 16. 7. 2003
<http://www.nato.int/docu/update/2003/07-july/e0716a.htm> (17. 7. 2003)

2. AFNORTH on track with deployment to Kabul, 14. 7. 2003
http://www.afnorth.nato.int/press/update_press_004.htm (15. 7. 2003)
3. Assisting discharged military personnel in Russia, 22. 4. 2003
<http://www.nato.int/docu/update/2003/04-april/e0422a.htm> (9. 6. 2003)
4. Bell, Robert (2003): Ballistic Missile Threats: A NATO-Russia Strategic Challenge. Krasnaya Zvezda, 27. 2. 2003
<http://www.nato.int/docu/articles/2003/a030227a.htm> (9. 6. 2003)
5. Commanders for Afghanistan mission appointed, 25. 6. 2003
<http://www.nato.int/docu/update/2003/06-june/e0625a.htm> (26. 6. 2003)
6. Conclusion of Operation Display Deterrence, 3. 5. 2003
<http://www.nato.int/docu/update/2003/05-may/e0503a.htm> (5. 5. 2003)
7. Conclusion of Operation Display Deterrence and Article 4 security consultations, 16. 4. 2003
<http://www.nato.int/docu/pr/2003/p03-040e.htm> (22. 4. 2003)
8. Consultations on measures to protect Turkey, 6.–19. 2. 2003
<http://www.nato.int/docu/update/2003/02-february/e0210a.htm> (20. 2. 2003)
9. Creation of a common forum to discuss NATO and EU defence matters, 17. 5. 2002
<http://www.nato.int/docu/update/2002/05-may/e0517a.htm> (17. 6. 2003)
10. EU and NATO adopt framework for co-operation, 16. 12. 2002
<http://www.nato.int/docu/update/2002/12-december/e1216a.htm> (17. 12. 2002)
11. European Security and Defence Identity, 29. 12. 2002
<http://www.nato.int/uk/docu/esdi.htm> (29. 12. 2002)
12. Foreign Ministers discuss Iraq and transatlantic relations, 3. 4. 2003
<http://www.nato.int/docu/update/2003/04-april/e0403a.htm> (3. 7. 2003)
13. Helping turn Russian soldiers into civilians, Nato Review, št. 3., 2002
<http://www.nato.int/docu/review/2002/issue3/english/features1.html> (9. 6. 2002)
14. Historic meetings in Moscow, 13. 5. 2003
<http://www.nato.int/docu/update/2003/05-may/e0513a.htm> (9. 6. 2003)
15. Invocation of Article 5 confirmed, 2. 10. 2001
<http://www.nato.int/docu/update/2001/1001/e1002a.htm> (25. 11. 2002)
16. Military Committee puts an end to tour, 11. 9. 2001
<http://www.nato.int/docu/update/2001/0910/e0911b.htm> (11. 9. 2001)
17. NATO-EU: A strategic partnership, 31. 3. 2003
<http://www.nato.int/issues/nato-eu/index.htm> (31. 3. 2003)
18. NATO-EU cooperation taken to a new level, 17. 3. 2003
<http://www.nato.int/docu/update/2003/03-march/e0317a.htm> (17. 3. 2003)
19. NATO-EU Relations, 10. 10. 2002
<http://www.nato.int/docu/handbook/2001/hb0403.htm> (1. 4. 2003)

20. NATO-EU security of information agreement signed today, 14. 3. 2003
<http://www.nato.int/docu/pr/2003/p03-022e.htm> (14. 3. 2003)
21. NATO-Russia Joint Statement issued on the Occasion of the Meeting of the Permanent Joint Council at the Level of Foreign Ministers in Brussels on 7 December 2001, 7. 12. 2001
<http://www.nato.int/docu/pr/2001/p011207e.htm> (9. 6. 2003)
22. NATO-Russia Relations, 11. 6. 2002
<http://www.nato.int/docu/facts/nato-rus.htm> (9. 6. 2003)
23. NATO-Ukraine relations, 12. 3. 2003
<http://www.nato.int/docu/facts/2000/nato-ukr.htm> (12. 3. 2003)
24. NATO's Response to Terrorism: Statement issued at the Ministerial Meeting of the North Atlantic Council held at NATO Headquarters, Brussels, 6. 12. 2001
<http://www.nato.int/docu/comm/2001/0112-hq/0112-mod.htm> (27. 11. 2002)
25. NATO's role in the Yugoslav Republic of Macedonia, 14. 5. 2003
<http://www.nato.int/fyrom/home.htm#tff> (14. 5. 2003)
26. NATO and Russian parliamentarians meet in St. Petersburg, 10. 4. 2003
<http://www.nato.int/docu/update/2003/04-april/e0410b.htm> (9. 6. 2003)
27. NATO AWACS arrive in Turkey, 26. 2. 2003
<http://www.nato.int/docu/update/2003/02-february/e0226a.htm> (27. 2. 2003)
28. NATO AWACS to Patrol Skies over Turkey, 21. 2. 2003
<http://www.nato.int/shape/news/2003/02/i030221a.htm> (21. 2. 2003)
29. NATO begins escorting Allied shipping through Gibraltar, 10. 3. 2003
<http://www.nato.int/docu/update/2003/03-march/e0310a.htm> (12. 4. 2003)
30. NATO Council makes decision on Polish request, 21. 5. 2003
<http://www.nato.int/docu/update/2003/05-may/e0521b.htm> (21. 5. 2003)
31. NATO defensive assistance to Turkey, 22. 4. 2003
<http://www.nato.int/issues/turkey/index.htm> (23. 4. 2003)
32. NATO reaffirms Treaty commitments in dealing with terrorist attacks against the US, 12. 9. 2001
<http://www.nato.int/docu/update/2001/0910/e0912a.htm>, 25. 11. 2002
33. NATO Ships Start Boarding Operations in Mediterranean, 30. 4. 2003
http://www.afsouth.nato.int/releases/2003releases/PR_11_03.htm (5. 5. 2003)
34. NATO sends extra AWACS to help guard skies of America, 16. 1. 2002
<http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-003e.htm> (25. 11. 2002)
35. NATO Starts Deploying First Troops to Kabul, 4. 7. 2003
<http://www.nato.int/shape/news/2003/07/i030704a.htm> (5. 7. 2003)
36. NATO support to EU operation extended, 16. 7. 2003
<http://www.nato.int/docu/update/2003/07-july/e0716f.htm> (16. 7. 2003)
37. NATO support to Turkey, 6. 3. 2003
<http://www.nato.int/docu/update/2003/03-march/e0306a.htm> (23. 4. 2003)

38. NATO supporting Turkey in civil emergency planning, 3. 3. 2003
<http://www.nato.int/docu/update/2003/03-march/e0303b.htm> (24. 3. 2003)
39. NATO to Continue Supporting the former Yugoslav Republic of Macedonia, 29. 11. 2002
<http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-131e.htm> (2. 4. 2003)
40. NATO transformed: new members, capabilities and partnerships
<http://www.nato.int/docu/update/2002/11-november/e1121e.htm> (15. 12. 2002)
41. NATO turns over former Yugoslav Republic of Macedonia mission to the EU, 31. 3. 2003
<http://www.nato.int/shape/news/2003/03/i030331a.htm> (1. 4. 2003)
42. New NATO Command Structure, 18. 6. 2003
http://www.nato.int/issues/military_structure/command/index-e.htm (27. 6. 2003)
43. NATO-Russia Council calls for strengthened defence reform in Bosnia, 23. 7. 2003
<http://www.nato.int/docu/update/2003/07-july/e0723c.htm> (23. 7. 2003)
44. NATO-Russia Council Statement, 23. 7. 2003
<http://www.nato.int/docu/pr/2003/p030723be.htm> (23. 7. 2003)
45. NATO and Russia sign submarine rescue agreement, 8. 2. 2003
<http://www.nato.int/docu/update/2003/02-february/e0208a.htm> (9. 6. 2003)
46. Operation Active Endeavour, 13. 5. 2003
<http://www.afsouth.nato.int/operations/Endeavour/default.htm> (12. 4. 2003)
47. Operation Allied Harmony ends, 31. 3. 2003
<http://www.nato.int/docu/update/2003/03-march/e0331a.htm> (7. 4. 2003)
48. Operation Amber Fox (Task Force Fox), 12. 2. 2003
<http://www.nato.int/fyrom/tff/home.htm> (12. 4. 2003)
49. Operation Display Deterrence, 31. 3. 2003
<http://www.afsouth.nato.int/operations/NATOTurkey/DisplayDeterrence.htm> (1. 4. 2003)
50. Operation Essential Harvest (Task Force Harvest), 9. 12. 2002
<http://www.nato.int/fyrom/tfh/home.htm#pr> (15. 3. 2003)
51. Plans for NATO support to Poland's Iraq mission finalized, 30. 6. 2003
<http://www.nato.int/docu/update/2003/06-june/e0630b.htm> (30. 6. 2003)
52. Possible emergency situation in Turkey, 17. 4. 2003
<http://www.nato.int/eadrcc/2003/turkey/index.htm> (18. 4. 2003)
53. Preparations for Afghanistan continue, 12. 7. 2003
<http://www.nato.int/docu/update/2003/07-july/e0714a.htm> (13. 7. 2003)
54. Preparing for Afghanistan, 25.–26. 6. 2003
<http://www.nato.int/docu/update/2003/06-june/e0621b.htm> (27. 6. 2003)
55. Press Availability: U.S. Deputy Secretary of State Armitage and NATO Secretary General Lord Robertson, 20. 9. 2001
<http://www.nato.int/docu/speech/2001/s010920a.htm> (26. 11. 2002)

56. Press Briefing by NATO Spokesman, Yves Brodeur, 16. 4. 2003
<http://www.nato.int/docu/speech/2003/s030416a.htm> (17. 4. 2003)
57. Press conference by NATO Secretary General, Lord Robertson following the meeting of the NATO-Russia Council, 13. 5. 2003
<http://www.nato.int/docu/speech/2003/s030513a.htm> (9. 6. 2003)
58. Press Statement: Meeting in extraordinary session of the NATO-Russia Permanent Joint Council at Ambassadorial level, 13. 9. 2001/a
<http://www.nato.int/docu/pr/2001/p010913e.htm> (25. 11. 2002)
59. Press Statement: NATO-Russia Permanent Joint Council Meeting at the Level of Defence Ministers held in Brussels on 18 December 2001, 18. 12. 2001/b
<http://www.nato.int/docu/pr/2001/p011218e.htm> (9. 6. 2003)
60. Press Statement: NATO-Russia Permanent Joint Council Meeting at the Level of Foreign Ministers Held In Reykjavik on 14 May 2002, 14. 5. 2002
<http://www.nato.int/docu/pr/2002/p020514e.htm> (9. 6. 2003)
61. Press Statement by NATO Secretary General following the meeting of NATO Defence Ministers with the Russian Minister Sergei Ivanov, 25. 9. 2002
<http://www.nato.int/docu/speech/2002/s020925b.htm> (9. 6. 2002)
62. Remarks by NATO Secretary General, Lord Robertson at the Handover Ceremony, 31. 3. 2003
<http://www.nato.int/docu/speech/2003/s030331a.htm> (3. 4. 2003)
63. Russian troops leave KFOR, 2. 7. 2003
<http://www.nato.int/docu/pr/2003/p030723be.htm> (2. 7. 2003)
64. SACEUR orders end to mission in Turkey, 17. 4. 2003
<http://www.nato.int/shape/news/2003/04/i030416a.htm> (18. 4. 2003)
65. SACEUR Statement to the Media, 9. 10. 2001
<http://www.nato.int/docu/speech/2001/s011010a.htm> (26. 11. 2002)
66. Same name, same banner, same mission as NATO enhances ISAF role, 16. 4. 2003
<http://www.nato.int/docu/update/2003/04-april/e0416a.htm> (17. 4. 2003)
67. September 11 – One year on (NATO's contribution to the fight against terrorism), 10. 4. 2003
<http://www.nato.int/terrorism/index.htm#b> (11. 4. 2003)
68. Skopje requests NATO assistance, 20. 6. 2001
<http://www.nato.int/docu/update/2001/0618/e0620a.htm> (15. 3. 2003)
69. Speech by Boris Trajkovski, at the ceremony marking the ending of NATO's Operation Allied Harmony and transfer of authority to EU, 31. 3. 2003
<http://www.nato.int/docu/speech/2003/s030331d.htm> (1. 4. 2003)
70. UN Afghanistan envoy briefs NATO Council, 23. 7. 2003
<http://www.nato.int/docu/update/2003/07-july/e0723a.htm> (23. 7. 2003)